ACTUALITAT

ESTUDIS

MANUEL SALICRÚ I PUIG

Crònica del temps de guerra. Mataró, maig de 1937 - abril de 1938.

JAUME LLADÓ I FONT

Mataró, 1936.

JOAN DE LA C. CUADRADA

El meu record del 19 de juliol de 1936.

JOAQUIM GRAUPERA

L'Escola Pia de Mataró i la guerra civil (1936 - 1939).

MARIÀ RIBAS I BERTRAN

Valors històrics que ha perdut el terme de Mataró.

JOAQUIM LLOVET

Convit a les festes de les Santes a l'any 1806.

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

FULLS/29

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, juliol 1987

FULLS/29
del Museu Arxiu de Santa Maria
Mataró, juliol 1987

TAULA

● **EDITORIAL** 1

● **ACTUALITAT** 2

● **ESTUDIS**

CRÒNICA DEL TEMPS DE GUERRA. Mataró, maig de 1937 - abril de 1938.
Manuel Salicrú i Puig. 3

MATARÓ, 1936.
Jaume Lladó i Font. 22

EL MEU RECORD DEL 19 DE JULIOL DE 1936.
Joan de la Creu Cuadrada i Gallifa. 27

L'ESCOLA PIA DE MATARÓ I LA GUERRA CIVIL (1936 - 1939).
Joaquim Graupera i Graupera. 29

VALORS HISTÒRICS QUE HA PERDUT EL TERME DE MATARÓ.
Marià Ribas i Bertran. 38

CONVIT A LES FESTES DE LES SANTES A L'ANY 1806.
Joaquim Llovet. 50

● **DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA** 52

Portada:
Facsímil d'una postal publicada a Mataró pel Socors Roig Internacional.
Dibuix Virol.
Editada per S.R.I. (Delegació de Mataró).
Impremta Minerva.
MASM. Documentació Ramon Salas i Oliveras.

Edita: **MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA**
Centre d'Estudis Locals de Mataró.
Beata Maria, 3
Tel. 790 15 28 (Parròquia de Santa Maria)
08301 MATARÓ.

Composició i impressió:
Copisteria Castellà - c/Pujol, 39 - 08301 Mataró.

Dipòsit Legal: **B-15.257-1978** *ISSN* **0212-9248**

L'Equip del Museu Arxiu de Santa Maria no es responsabilitza necessàriament de l'opinió que expressen els articles signats.

Amb la col.laboració del
SERVEI D'ARXIUS DEL DEPARTAMENT DE CULTURA DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA
i del
PATRONAT MUNICIPAL DE CULTURA DE MATARÓ.

EDITORIAL

LA COL.LABORACIÓ DE LES INSTITUCIONS

El proppassat dia 11 es va signar el conveni entre el Servei de Restauració de Béns Culturals Mobles de la Direcció General del Patrimoni Artístic de la Generalitat de Catalunya, el Museu Arxiu de Santa Maria i el Museu Comarcal del Maresme-Mataró, per a la restauració del retaule del Roser, de Santa Maria.

La restauració del retaule era un important objectiu de l'Equip del Museu Arxiu, per la pròpia categoria del retaule, un dels més característics del barroc català de la fi del segle XVII, i per a la valoració d'Antoni Riera, escultor de Mataró, el seu autor. El conveni l'haurà fet possible.

La col.laboració institucional és necessària perquè les petites institucions del país, com el Museu Arxiu de Santa Maria, puguin desenvolupar les pròpies finalitats. El conveni signat n'és un exemple. Com també són exemplars les aportacions i el suport del Servei d'Arxius del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i del Patronat Municipal de Cultura de Mataró, que fan possible l'existència dels "FULLS" del Museu Arxiu de Santa Maria.

ACTUALITAT

UNA INICIATIVA DEL CENTRE OBRER DE MATARÓ (1887)

Aquest estiu farà cent anys d'una iniciativa que va tenir com a protagonistes un nucli de treballadors mataronins i que, poc temps després, va suposar la fundació de la Unió General de Treballadors (UGT).

En efecte, el 12 d'agost de 1887, el Centre Obrer de Mataró, una entitat que agrupava treballadors de diferents oficis (paletes, vidriers, teixidors, filadors, curtidors ...) va proposar al denominat Centre de Classes de Barcelona la creació d'una federació de societats obreres a nivell de tot l'Estat espanyol.

La proposta del Centre Obrer de Mataró pretenia de portar a terme els objectius d'un primitiu congrés d'associacions de treballadors, que s'havia celebrat l'any 1882, però que no havia reeixit, degut a les lluites ideològiques internes entre els qui propugnaven la creació d'una organització obrera ben estructurada –en la línia més aviat socialista, marxista– i els qui es decantaven preferentment per una associació obrera de caràcter anarquista o més llibertària.

El Centre de Classes de Barcelona acollí favorablement la proposta d'aquells treballadors mataronins i, de forma immediata, es creà la comissió gestora que havia de convocar el Congrés Constituent de la federació. La comissió fou presidida per Toribio Reoyo, un treballador procedent de Madrid, que estava en contacte amb l'Associació Madrilenya de l'Art d'Imprimir, del nucli de Pablo Iglesias, la qual cosa feu despertar novament recels i crítiques per part dels grups anarquistes, molt nombrosos a Barcelona. Aquests optaren per boicotejar el projectat congrés i per convocar-ne un altre de paral.lel que se celebraria pel maig, posant novament de manifest les lluites existents en el si del moviment obrer des dels temps de la Primera Internacional, que, a més, a casa nostra, tenien i tenen connotacions polítiques i culturals molt concretes.

Enmig d'aquesta confusa situació, l'esmentada comissió gestora de Toribio Reoyo redactà la convocatòria del Congrés Constituent de la Federació Nacional d'Organismes Obrers de l'Estat, per als dies 12, 13 i 14 d'agost de 1888 –un any just després de la proposta–, convocatòria que fou signada pels Centres Obrers de Mataró i de Barcelona, i també per la Federació Tipogràfica i per la Societat Obrera de Vic. El Congrés que se celebrà a Barcelona, en un local del carrer Tallers, suposaria l'origen de la UGT.

Pensem que, aprofitant el centenari caldrà comentar més àmpliament les característiques de l'esmentada iniciativa mataronina i els termes concrets de la participació dels obrers de la ciutat en el procés constituent del sindicat socialista.

Però, de moment, hem volgut fer constar el centenari.

Ramon Salicrú i Puig

RESTAURACIÓ DEL RETAULE DEL ROSER

El proppassat dia 11 es va signar el conveni entre els senyors Josep M. Xarrié, Cap del Servei de Conservació i Restauració de Béns Culturals Mobles de la Generalitat de Catalunya, Manuel Salicrú i Puig, Director del Museu Arxiu de Santa Maria, i Carles Marfà i Riera, Director del Museu Comarcal del Maresme-Mataró, per a la restauració del retaule del Roser, de Santa Maria.

Els treballs, que consistiran en la neteja, desinfecció, desinsectació i restitució del retaule, s'iniciaran de manera immediata per personal tècnic del Servei, amb la col.laboració d'un restaurador-becari del Museu Comarcal. És previst que finalitzin durant el proper mes d'agost.

L'interès històric i artístic del retaule, construït per la Confraria de la Mare de Déu del Roser a finals del segle XVII, i obrat per l'escultor mataroní Antoni Riera, justifica plenament la restauració. A més, és un dels més importants retaules barrocs de Catalunya.

ESTUDIS

Coincidint amb el cinquantenari dels fets, la "Crònica del temps de guerra" examina la vida de cada dia i tot allò que va succeir a Mataró en la segona fase de la guerra civil, la compresa entre els fets de maig de 1937, a Barcelona, i l'esfondrament del front d'Aragó, per l'abril de 1938.

És continuació de la "Crònica dels fets de juliol de 1936, a Mataró", transcrita als FULLS/26, data juliol de 1986.

La informació bàsica és també extreta del diari "Llibertat", complementada i ponderada de la mateixa manera, a partir de fonts documentals i orals (1).

CRÒNICA DEL TEMPS DE GUERRA
Mataró, maig de 1937 - abril de 1938

Dissabte 8 de maig de 1937.

El diari "Llibertat" comenta i analitza els fets de maig a Barcelona, *la terrible lliçó d'aquests dies*. Segons el periòdic, Mataró, on no hi ha hagut cap mena d'enfrontaments, *ha donat novament una mostra del bon sentit que guia a tots els seus ciutadans*.

Les crítiques, però, són dures per la *tan terrible, com tràgica, situació creada en l'ordre moral a la reraguarda*.

Dilluns 10 de maig de 1937.

Instrucció pre-militar obligatòria per a tots els compresos en les lleves de 1937 i 1938. Es fa en els tres camps d'esports de la ciutat, al camp de l'Iluro (l'actual del Mataró), el de la Mataronina (desaparegut, tocant a la ronda d'Alfons X, el Savi, actuals carrers de Mn. Molé i Miquel Albà) i al del Stadium (el del Laietània, al Camí de la Geganta).

Dijous 13 de maig.

Arriben i s'instal.len a la Colònia que la Caixa d'Estalvis de Mataró té a Argentona, una vintena d'infants refugiats.

Dissabte 17 de maig.

L'alcalde accidental, Ramon Molist, es proposa destruir el retaule major de Santa Maria, que es conservava intacte, sense les imatges. L'acció no prospera, de moment, per l'enèrgica posició de la Comissió de Monuments de la Generalitat de Catalunya, advertida pels membres del Comitè Local de Salvaguarda. Fins i tot el Cap de Servei de Monuments visitarà Mataró.

L'església de Santa Maria serveix en aquest moment com a magatzem i oficines de la conselleria de Proveïments. Els espais de la nova capella del Sagrament i de l'antiga (avui capella de les Santes) serveixen com a magatzem de queviures. Els recintes dels antics altars laterals són ocupats pels despatxos de les targes de racionament, un per cada districte.

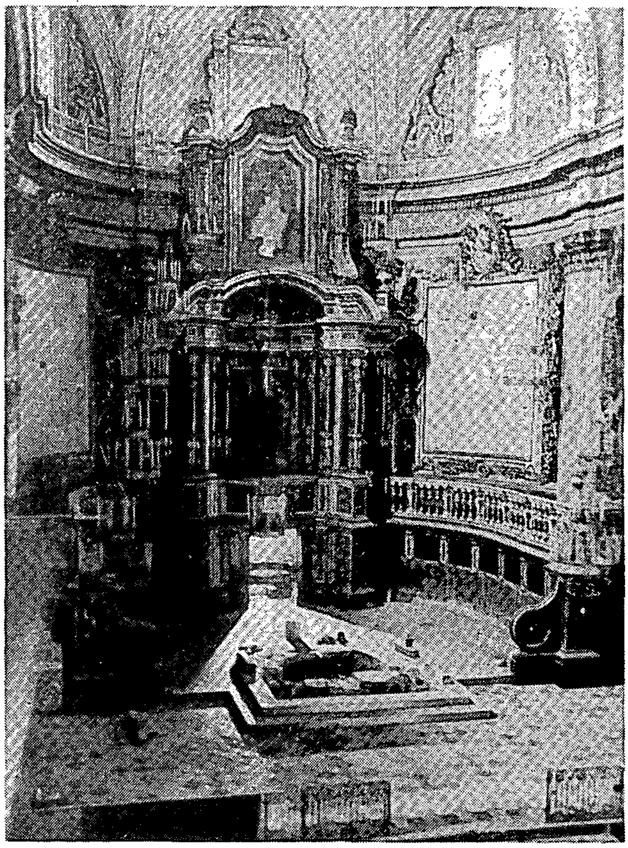

El retaule major de Santa Maria, sense les imatges (26 d'octubre de 1936).
Fotografia: Marià Ribas i Bertran (MASM).

A finals de mes es destruiran els vitralls i l'orgue vell.

Divendres 21 de maig.

Des de València, retorna a Mataró Joan Peiró, ministre d'Indústria del govern Largo Caballero, dimitit el dia 18.

Al vespre, representació de la sarsuela *Marina* al teatre Clavé, organitzada pel Sindicat Únic d'Espectacles Públics a profit del Socors Roig Internacional. Hi actuen Hipòlit Lázaro, Maria Espinalt, Josep Carbonell i Manuel Gas, sota la direcció del mestre Josep Sabater.

Dissabte 22 de maig.

En un acte organitzat pel P.S.U.C., Caritat Mercader parla sobre *Els deures de la dona en els moments actuals* a la Casa del Poble (situada a l'actual plaça de les Tereses, va ésser enderrocada per a bastir-hi l'edifici dels Sindicats Verticals, avui seu de la U.G.T. i del P.S.C.).

Impremta Minerva anuncia la venda de tires de paper gomat per a protegir vidres.

Dissabte 29 de maig.

Reducció de l'horari de subministrament de gas ciutat a la població. Matí de 7 a 8, migdia de 2/4 de 12 a 2/4 de 2 i vespre de 2/4 de 8 a 2/4 de 9.

Diumenge 30 de maig.

Davant Malgrat és torpedinat i enfonsat el vaixell *Ciudad de Barcelona*. Procedia de Marsella. Portava entre passatgers i tripulació unes duescentes vuitanta persones. La Creu Roja de Mataró i la Mutualitat l'Aliança col.laboren en l'assistència dels ferits. En el fet desapareixen una cinquantena de persones.

Dimarts 2 de juny.

Ple municipal per a la reorganització de l'Ajuntament.

Presenten la dimissió Pere Mandil, Jaume Roig i Albert Oleart, de la C.N.T.; Enric Dalmau, del P.S.U.C., Mateu Pou, d'Acció Catalana, i Salvador Cruxent, d'E.R.C. Són substituïts per Enric Cot, Jaume Fadó i Eduard Cabanes, de la C.N.T.; Joan Compte, pel P.S.U.C., Francesc Vallverdú, per Acció Catalana, i Josep Calsina, per l'Esquerra.

Després d'haver pres possessió els nous regidors, s'acorda, amb el vot en contra del P.O.U.M., de dissoldre la Conselleria de Defensa, d'acord amb el decret de la Generalitat que ho ordena.

Tot seguit, i també amb el vot en contra del P.O.U.M., s'acorda la creació de la Conselleria de Serveis Públics.

Després d'això s'elegeix com a nou alcalde Ramon Molist, de la C.N.T., que ja actuava com a alcalde accidental, per malaltia de l'alcalde Salvador Cruxent. En acceptar el càrrec manifesta que ésser alcalde en aquest moment és un sacrifici, i que necessita la col.laboració de tothom, ja que la revolució ha canviat totalment l'organització dels Ajuntaments i que, davant de la gran crisi econòmica de la institució, els treballadors han de subvenir les despeses públiques. La situació financera de l'Ajuntament és greu i cal reduir despeses.

Seguidament es nomenen Ramon Bilbeny com a conseller de Finances, i Emili Oller com a conseller de Serveis Públics, tots dos de l'Esquerra. També és nomenat conseller d'Economia i Treball Ladislau Bellavista, de la C.N.T.

El nou Ajuntament queda constituït amb les següents comissions:

1. Assistència Social, presidida per Josep Serra (E.R.C.).
2. Foment, presidida per Artur Puigvert (P.S.U.C.).
3. Economia i Treball, presidida per Ladislau Bellavista (C.N.T.).
4. Cultura, presidida per Albert Puig, del P.O.U.M.
5. Proveïments, presidida per Josep Rabat (A.C.R.).
6. Agricultura, presidida per Llorenç Anglada, de la Unió de Rabassaires.
7. Serveis Públics, presidida per Emili Oller (E.R.C.).
8. Sanitat, presidida per Josep Calvet (P.S.U.C.).
9. Governació, presidida per Pasqual Leal (C.N.T.).
10. Finances, presidida per Ramon Bilbeny (E.R.C.).

A més d'aquestes, es constituirà la Comissió d'Assumptes Generals, formada per l'Alcalde i els regidors de Foment i Finances.

Amb data 2 de juny de 1937, es publica un ban de l'Alcaldia ordenant la recollida de totes les armes llargues que obrin en poder d'organitzacions i particulars que no estiguin sota la direcció del Ministeri de la Guerra, a fi que puguin ésser utilitzades per les forces de l'Exèrcit Popular. El ban especifica com a armes llargues fusells, mosquetons, rifles, carrabines, metralladores, fusells metralladores, llançaflames i similars.

Dijous 3 de juny.

Se celebra a Mataró la Fira del Llibre. Nous llibres a la venda editats a la ciutat: *Perill a la reraguarda*, de Joan Peiró (3a. edició) i *El món per un forat*, obra de Joan Capdevila.

Joan Peiró parla a València de la seva actuació com a ministre.

La Confederació Nacional del Treball, atenint-se a la realitat del moment, acceptà la

responsabilitat de governar, i he de dir que vàrem actuar de tan bona fe, que algunes vegades hem passat per ingenus. Corrent àdhuc el disgust dels nostres mateixos camarades ... ens consagràrem a la guerra, tot i haver de reconèixer que la guerra i la revolució són inseparables. Tota guerra civil va unida a la revolució, encara que l'actual l'hagin provocat els capitalistes. No obstant, per les moltes exigències de la guerra, nosaltres diguérem als treballadors que pensessin en la guerra, abans que en la revolució.

També hem dit des del començament que la guerra acabarà amb la instauració d'una república federal de tipus socialista. En aquest règim, cada regió podrà ésser lliure, d'acord amb el seu ordre peculiar. El triomf no abastarà solament una organització. Ha de beneficiar els sindicalistes, els socialistes, els comunistes, els republicans, i quants han contribuït a la victòria.

La factura hauran de pagar-la els causants de la tragèdia, l'Església, el militarisme, els capitalistes. Just és que, al final, els treballadors es trobin amb una mica de justícia social.

Esgotat i desfet el gran capitalisme, tots podrem administrar i disfrutar el triomf, en unió de la petita burgesia, ja que ningú no pot deixar de reconèixer que, també aquesta, ha laborat i s'ha sacrificat per la victòria.

Dilluns 7 de juny.

A les sis de la tarda, una detonació en alta mar, i les evolucions de diversos avions, fan donar el senyal d'alarma a la ciutat. Se sabia que el destructor *Baleares* resseguia la costa des de Palamós a Malgrat. El vaixell, davant de Mataró, dispara contra els avions i contra la costa, a l'alçada del Morrell. Sortosament les bombes cauen dintre l'aigua. Tot seguit el destructor desapareix mar endins.

Dimarts 8 de juny.

Venda de sucre racionat als establiments del ram. Per a adquirir-lo, a raó de 200 g. per persona, cal presentar la tarja de racionament.

Són també racionats, a més del pa, el sabó, l'arròs, i les mongetes. La Conselleria de Proveïments, periòdicament, fa públics els dies de venda i les quantitats per persona. Progressivament, en funció de l'escassesa, s'aniran racionant tots els productes bàsics, les patates, els ous, etc.

Tot i amb això, el periòdic "Llibertat" anuncia la venda de conyacs, *manzanilla* i xerès a Can Martí Fité, de la Riera, dels postres *Ilurencs* de la Pastisseria Batet, i de les botifarres de l'Establiment de Carns i Cansaladeria del carrer de Sant Joaquim, núm. 55. La banca local i la Caixa d'Estalvis ofereixen igualment els seus serveis.

I també segueix la vida. Els cinemes Modern,

Banca Arnús
Banc Espanyol de Crèdit
Banc Hispano Colonial
CONTROL OBRER **Banc Urquijo Català**
Majó Germans - Banquers
Caixa d'Estalvis

Els comptes corrents LLIURES i les llibretes d'estalvi obertes en l'actualitat, no estan subjectes a cap intervenció oficial i funcionen com abans del 19 de juliol.

Ingresseu els vostres cabals en els nostres establiments i a la vegada que obtindreu beneficis afavorireu la nova Economia.

Comitès de Control de Banca i Estalvi de Mataró

Anunci dels Comitès de Control de Banca i Estalvi de Mataró, publicat a *Llibertat* el 5 de juny de 1937.

Clavé i Gayarre ofereixen programes diversos, a més de documentals del moment com *Alas rojas sobre Aragón* o *El bombardeig de Barcelona*, noticiari de la Generalitat.

Al Teatre Monumental actuen companyies de comèdies, catalanes i castellanes, i de vodevil.

L'equip de futbol mataroní, l'Iluro, participa a la Lliga comarcal catalana. Hi ha curses ciclistes, boxa, etc.

Dimarts 17 de juny.

Amb la notícia de l'ofensiva republicana a l'Aragó on hi ha situada la major part de les milícies mataronines, arriben les primeres llistes de baixes i es coneix la mort de Ferran Duch i Vila, de les Joventuts Llibertàries, voluntari de la columna Malatesta, i membre de la penya esportiva Oratam, a la serra de La Serna.

Uns dies abans, havia mort al front de Madrid Josep Portolès, també esportista, dedicat a la boxa.

Des de l'inici de la guerra, un cop a la setmana, i des de Mataró, s'organitza un servei de trameses de paquets als milicians del front d'Aragó.

Divendres 18 de juny.

Joan Prado, director de la presó de Mataró, d'acord amb una disposició del Govern de la Generalitat, la converteix en el primer Establiment Correccional que s'estableix a Catalunya. La presó es renova interiorment.

Dissabte 19 de juny.

Arran de les detencions d'Andreu Nin i dels màxims dirigents del Partit (16 i 17 de juny) el

C. N. T. — **SINDICAT UNIC D'ESPECTACLES PÚBLICS** — A. I. T.

MATARÓ

TEATRE MONUMENTAL CINEMA

Diumenge, 6 juny de 1937

COMPANYIA SOCIALITZADA DE COMEDIA VODEVILESCA

JOAQUIM TORRENTS-Responsable artístic Primera actriu-**VISITA LOPEZ**

Tarda, a dos quarts de cinc

El vodevil en tres actes de Hennequin i Bever, traducció catalana de Salvador Vilaregut,

Com més cosins...

Nit, a dos quarts de deu

El vodevil en tres actes, original de Perea i Paulé, de sorollós èxit,

Dues Verges de Preu!...

Intermedis musicals a càrrec de l'ORQUESTRA DEL SINDICAT

TEATRE CINEMA CLAVE

Dissabte i Diumenge, 5 i 6 juny de 1937

UNA TARDE DE LLUVIA

per FRANCIS LEDERER I IDA LUPINO.

ALAS ROJAS SOBRE ARAGON

Els heroics pilots republicans en acció.

Noticiari de la Generalitat N.° 9 (Ultimes noticies)

El bombardeig de Barcelona

Cloura el Programa el film de dibuixos

PATOS Y PATAS

CINEMA MODERN

Dissabte i Diumenge, 5 i 6 juny de 1937

LUZ A ORIENTE

(Dialogada en Espanyol)

per PAT O'BRIEN I JOSEPHINE HUTCHINSON.

ESPLENDOR

per MIRIAM HOPKINS I JOEL Mc. CREA

Noticiari de la Generalitat N.° 9 (Ultimes noticies)

El bombardeig de Barcelona

Cloura el programa un film de dibuixos animats, titulat

PELUCAS Y PELUQUEROS

CINEMA GAYARRE

Dissabte i Diumenge, 5 i 6 de juny del 1937

INTRIGA INFAME

DONALD WOODS - KAY LINAKER

Intens drama que presenta els procediments usats pel gangsterisme polític contra aquells que intenten descobrir els seus maneigs.

VARIETÉ

ANABELLA - JEAN GABIN

Un film de refinat gust europeu.

Noticiari de la Generalitat N.° 9 (Ultimes noticies)

EL BOMBARDEIG DE BARCELONA

Cloura el progama el film de dibuixos animats, titulat:

TARDE ACCIDENTADA

Cartell dels espectacles de Mataró per al dissabte i diumenge, dies 5 i 6 de juny de 1937. Publicat a *Llibertat* el 5 de juny de 1937.

Comitè Local de Mataró del P.O.U.M. fa pública la nota següent:

S'ha procurat per tots els mitjans ensorrar el nostre partit emprant la infàmia que som feixistes i venuts a Hitler, Mussolini i Franco. El nostre partit ha aguantat tota la gran confabulació calumniosa amb fermesa i sense minvar els rengles dels nostres militants; ans al contrari: som més i més convençuts que mai de la nostra encertada posició política marxista revolucionària.

Aquesta inquebrantable fe amb el triomf de la Revolució Social, amb l'inevitable aixafament del sistema capitalista i burgès, creador i puntal del feixisme, ha irritat el nostre enemic de l'hora actual, el reformisme.

Aquesta irritació, filla de la seva impotència per a anul.lar-nos, els fa perdre el cap, i amb tota impudícia ens detenen els nostres dirigents i militants més destacats, ens assalten els locals, després de fer emmudir els nostres portantveus, sota la nova acusació d'espies al servei dels facciosos.

Doncs bé. Els sota-signants coneixem tant els nostres dirigents, que públicament volem significar la nostra ferma adhesió i compenetració amb els camarades detinguts, i que actualment es troben sota les urpes del reformisme, enfebrit per l'odi envers un partit que no s'ha volgut supeditar a les seves actituds i directrius, nefastes per la causa del proletariat.

Pel Comitè Local de Mataró, Sebastià Rodon, Lluís Bancells, Josep Duart, Eduard Escalera, Joan Macià, i Albert Puig Marquès.

Per la Secció Feminal, Paquita Reniu.

Per la Joventut Comunista Ibèrica, Rafael Vives.

Pel Socors Roig del P.O.U.M. Frederic Vilarnau.

Dijous 24 de juny.

El vaixell de guerra *Baleares*, després d'haver fet una incursió a l'altura del cap de Creus, ja entrada la nit, dispara contra la costa del Maresme.

A Arenys de Mar ensorra tres cases, si bé, sortosament, no produeix cap víctima. Pels volts de dos quarts de dotze és davant de Mataró. Llança diversos coets lluminosos i algun obús, segons sembla, en direcció a Llavaneres. Sonen les sirenes d'alarma i es fa foc contra els vaixells des de les bateries instal.lades als afores de la ciutat. Després d'això, el vaixell s'allunya.

Ordre de detenció del Comitè Local del P.O.U.M. arran de la nota publicada el dia 19. Són detinguts Sebastià Rodon i Paquita Reniu. Els altres membres de l'indicat Comitè, poden amagar-se. Després no seran ni detinguts, ni molestats.

L'endemà, un *Dietari* de "Llibertat", signat per Lluís Pedemonte, de la CNT, manifesta:

Segons ens diuen, el motiu d'aquesta mesura és una nota signada per aquests individus, que aparegué fa uns dies al nostre diari. En aquesta nota es feien solidaris de l'actuació de llurs correligionaris, destacats elements del P.O.U.M. suara detinguts a Barcelona sota unes greus acusacions.

No ens ocuparem d'aquestes detencions, perquè Barcelona és lluny per a certes coses.

Ara bé, els dos mataronins detinguts (un company i una companya) són coneguts com a ciutadans dignes, revolucionaris i de provat esperit antifeixista de sempre.

I els dos poumistes gaudeixen de molta estima entre la classe obrera de Mataró, fins al punt que la seva detenció ha causat pregon disgust, tot i no ésser molt compartit el sentir de la nota que signaren, per la desviació partidista que sofreix.

Generalment, hom considera que si han incorregut en delicte, aquest no és tan greu que no hi puguin valer els atenuants de llur antifeixisme impecable; car ells estan nets de tota sospita d'actuació contrària als interessos de la Revolució.

L'alliberament dels detinguts és un acte recomanable en bé de la concòrdia antifeixista.

Divendres 25 de juny.

Edicte de l'alcalde de Mataró sobre la incorporació a l'exèrcit de la lleva de 1933 (nascuts el 1912). Hauran de presentar-se el dia 29 a la Casa de la Ciutat per a ésser conduïts després a la Caixa de Reclutes núm. 26.

Davant d'una comunicació adreçada a l'alcalde-president del Consell Municipal pel conseller regidor Albert Puig i Marquès, del P.O.U.M., sol.licitant que es manifestés si existia cap incompatibilitat entre el Consell Municipal i l'esmentada organització política, el Consell Permanent pren el següent acord:

El Comitè Permanent Municipal en la sessió del dia vint-i-cinc del corrent, acorda per unanimitat fer constar la compatibilitat existent entre vós i els dos companys representants del P.O.U.M. com a Consellers Municipals d'aquest Consistori, i igualment envers el Partit d'aquesta ciutat en el seu aspecte local, que dignament representeu en pro de la causa antifeixista; així mateix que aquest Ajuntament s'interessi per a l'immediat alliberament dels dos companys detinguts i que cessin si és possible i no existeixen causes greus, de practicar-se noves detencions.

Dissabte 26 de juny.

Ple de l'Ajuntament de Mataró. S'aprova el pressupost. Ascendeix a la quantitat d'aproximadament tres milions i mig de pessetes. Els anteriors eren de l'ordre d'un milió i mig. La diferència ve justificada per les atencions de guerra, Foment i Assistència Social.

Article de Joan Peiró a "Llibertat". Títol *Els empresonaments governatius:*

Jo només conec una justícia: la que té per base la raó. Qualsevol altra justícia que hom vulgui fonamentar en la força, mai no és justícia i mereix la meva repulsió...

El pensament i la seva lliure emissió individual o col.lectiva, mai no són una figura de delicte, ni matèria que justifiqui la persecució dels homes...

Dilluns 28 de juny.

El Consell Permanent de l'Ajuntament de Mataró acorda la reorganització de la Guàrdia Municipal. Es crea el nou Cos de Policia Municipal al qual s'integren, a més d'antics municipals, els components de les patrulles de control local.

Queda configurat com segueix:

Cap General de Policia Municipal, Jaume Lluís i Mas.

Inspector de Serveis Especials, Miquel Albiol i Sànchez.

Cap de Serveis Urbans, Salvador Bellalta i Illa.

Sots-Cap de Serveis Urbans, Ricard Bassas i Masferrer.

A més, 28 agents i 4 agents rurals.

Dissabte 3 de juliol.

Exposició de fi de curs de l'Escola d'Arts i Oficis. El curs havia començat a finals de gener, sota la direcció del Sr. Massuet, enginyer.

Les assignatures cursades foren les següents:

Pintura al natural, professor Sr. Estrany, i Arts Decoratives i Aplicades, professor Sr. Bas, amb assistència de 81 alumnes.

Dibuix Lineal, professor Sr. Baldomer Vila, amb 16 alumnes.

Música, professor Sr. Llorà, amb 18 alumnes.

Labors, tall i confecció, professores Sres. Bar-

bena i Buxaderes, amb 51 alumnes.

A més s'organitzaren cursos de Mecànica i Electricitat, amb 80 alumnes, i d'Ebenisteria i Fusteria, amb 14 alumnes. Les assignatures de tecnologia foren a càrrec dels Srs. Massuet, enginyer, i Gallifa, arquitecte; el Sr. Banet s'encarregà de la cultura general, el Sr. Vila del dibuix lineal i l'ensenyament pràctic quedà a càrrec dels Srs. Rodon, Clariana i Herrero.

El vaixell *Canarias* és escomès davant de Mataró per avions republicans, aproximadament a les onze del matí. El fet és observat des de la ciutat. El *Canarias* no és pas tocat, ni tampoc ho són els avions. L'acció dura aproximadament mitja hora i, després, el vaixell s'endinsa mar enllà. El mateix dia, el *Canarias* havia canonejat Tarragona.

Un grup d'entitats mataronines demanen a l'alcalde de la ciutat que intervingui en favor del Comitè Local del P.O.U.M. El text és el que segueix:

"Ciutadà Alcalde:

Les entitats que sotasignen es dirigeixen a vós i atentament exposen:

Que assabentades que en la reunió del 25 del mes passat el Comitè Permanent acordà per unanimitat fer constar la compatibilitat existent entre els companys representants del P.O.U.M. com a Consellers Municipals d'aquest Consistori, i igualment envers el partit d'aquesta ciutat i que tant dignament representen en pro de la causa antifeixista, com així mateix interessar-se per l'immediat alliberament dels dos companys detinguts, Sebastià Rodon i Paquita Reniu, indiscutibles militants obrers i provats lluitadors a favor de les llibertats del poble.

Reclamem la vostra intervenció més decidida per tal que no es demori més la llibertat dels esmentats companys i cessi la persecució dels companys obrers i abnegats antifeixistes Joan Macià, Lluís Balcells, Albert Puig Marquès, Josep Duart, Frederic Vilarnau, Eduard Escalera i Josep Vives.

Mataró, 3 de juliol del 1937.

El signaven:

Federació Local de Grups Anarquistes; Sindicat Únic de la Indústria Tèxtil i Annexos C.N.T.; Federació Local de Cooperatives de Producció i Treball; Cooperativa de Sastres; Sindicat del Ram de Vestir C.N.T.; Federació Local de Sindicats C.N.T.; Cooperativa de Fusters; Cooperativa de producció i distribució "La Granja"; Escola Racionalista; diari LLIBERTAT; Sindicat del Ram de l'Alimentació C.N.T.; Sindicat de Pescadors; Pòsit de Pescadors; Club Natació Mataró; Joventuts Llibertàries; Joventuts Cooperatives; Unió de Cooperatives; Cooperativa de la Indústria Vidriera.

L'Ateneu Popular Obrer s'hi adherí signant un document particular de la mateixa Entitat.

Dilluns 5 de juliol.

Es publica un ban de l'Alcaldia, data 28 de juny, en el qual es prohibeix de circular per la platja des de les 10 de la nit fins a l'alba. Indica també que, en tot cas, els banyistes durant el dia, hauran de situar-se només en l'espai de platja comprès entre les rieres de Sant Simó i d'Argentona i no ocupar per cap motiu les trinxeres situades prop de la platja.

Edicte de l'alcalde sobre la incorporació a files dels nascuts l'any 1911 (lleva de 1932). El dia 9 hauran de presentar-se a la Casa de la Ciutat per a concentrar-se després a Barcelona, a la Caixa de Reclutes núm. 26, i d'allí ésser destinats a les diferents unitats de l'exèrcit.

Cal dir que els mataronins s'incorporen majoritàriament a l'exèrcit. Tot i amb això, per motius polítics o econòmics, o per consideracions religioses o ètiques, una part dels cridats s'amaga o intenta passar clandestinament la frontera francesa per poder entrar per Irun a l'Espanya *Nacional.* Dels incorporats, alguns també aconseguiran de passar a l'altra banda, en la mateixa línia del front. Uns i altres formaran en les unitats franquistes i molt especialment en alguna formació específicament catalana com el *Tercio de Requetés de Nuestra Señora de Montserrat.*

S'ha de dir també que són a la zona *Nacional* una part molt important dels empresaris i industrials mataronins.

Dimecres 7 de juliol.

El Comitè municipal acorda de suprimir l'antic paper moneda municipal en circulació i canviar-lo per un nou model. El termini fixat per a la substitució serà d'un mes. Després quedarà sense efecte i no serà vàlid.

Dijous 8 de juliol.

Article de Joan Peiró a "Llibertat" sobre el P.O.U.M. Títol *La tragèdia del P.O.U.M. El silenci seria complicitat.*

No sé pas si entre els homes del P.O.U.M., ha pogut haver-hi, emboscat, algun espia al servei de Franco, de Hitler o de qualsevol de la colla de encanallats que volen occir les llibertats populars del poble espanyol, per tal de junyir-lo a l'esclavatge a què estan sotmesos els països de règim totalitari. M'inclino a creure que n'hi ha hagut, com n'hi ha hagut i n'hi ha, crec jo, a tots els sectors antifeixistes. El que jo vull afirmar, perquè d'això m'atreveixo a dir que n'estic segur, és que ni l'Andreu Nin ni cap, potser, dels dirigents i militants de llur organització política, no són espies ni res d'això que la rancúnia dels comunistes oficials ha volgut atribuir-los.

...

Arran dels fets de maig a Barcelona, algú intentà ja que l'anterior Govern de la República acordés la dissolució del P.O.U.M., la suspensió de la seva premsa i l'empresonament dels seus dirigents. ¿Motius en què hom fundava la proposta? Els textos de "La Batalla". Jo sóc testimoni de com Largo Caballero s'oposà resoltament i enèrgica a la pretensió que el Govern servís per tal que algú ventilés un plet de família. Caballero afirmà que un Govern presidit per ell no sentaria el precedent de dissoldre un partit pels motius que hom al.legava. Si ací hi ha quelcom de delictiu —deia ell, assenyalant els números de "La Batalla" exposats damunt la taula de Consells— que hom ho remeti al Fiscal i que sigui aquest, si creu que hi ha motius suficients, el qui disolgui el P.O.U.M. i el qui faci tot el que hom proposa. Però tolerar jo que això ho faci el Govern...

Les paraules de Largo Caballero eren una lliçó, àdhuc per als més exaltats partidaris de la dictadura. Per bé que ens hi anem atansant, Espanya no està, encara, sotmesa a una dictadura...

Per ara, només hi ha el fet de les detencions i, el que és més greu, el fet que ningú no conegui el parador d'alguns dels detinguts. I això podria ésser la mort moral d'allò altre.

El mateix dia, el diari publica també una nota del Partit Socialista Unificat de Catalunya, Radi de Mataró; la següent:

El diari LLIBERTAT, en el número de dissabte passat, copiava literalment l'acord del Comitè Permanent Municipal, pres per unanimitat en sessió del 25 de juny, en el que es fa constar la compatibilitat del Consistori amb els representants del P.O.U.M. i el seu Partit.

El fer-se públic aquest acord ens obliga, malgrat el nostre propòsit de no contestar res que tingués relació amb el P.O.U.M., a deixar ben clara la posició política del P.S.U. de Catalunya.

Assabentat el nostre Radi de l'acord esmentat i que els companys de la minoria socialista també hi donaren la seva conformitat, es reuní el divendres, dia 2 del corrent, en assemblea i, després d'àmplia discussió, s'acordà per unanimitat veure amb disgust l'actitud adoptada per la minoria i a la vegada fer constar que considera incompatibles els representants del P.O.U.M. amb el nostre Partit, mentre aquests representants es solidaritzin amb els seus dirigents.

Sobradament el P.O.U.M. sabia l'efecte polític que produiria el presentar el comunicat a l'Alcalde-President, aprofitant-se de la bona relació personal que existeix entre tots els Consellers i Regidors municipals a la nostra localitat, sense ignorar les consignes del nostre Partit envers la seva actuació política i de cara a la guerra.

El Radi de Mataró, identificat amb la posició del Partit Socialista Unificat de Catalunya, declara una vegada més la seva incompatibilitat política amb el P.O.U.M.

Mataró, 8 de juliol del 1937.— Pel P.S.U. de C. (Internacional Comunista), El Comitè del Radi de Mataró."

Rebut de lloguer, data 30 d'abril de 1937.
MASM. Documentació Guerra Civil.

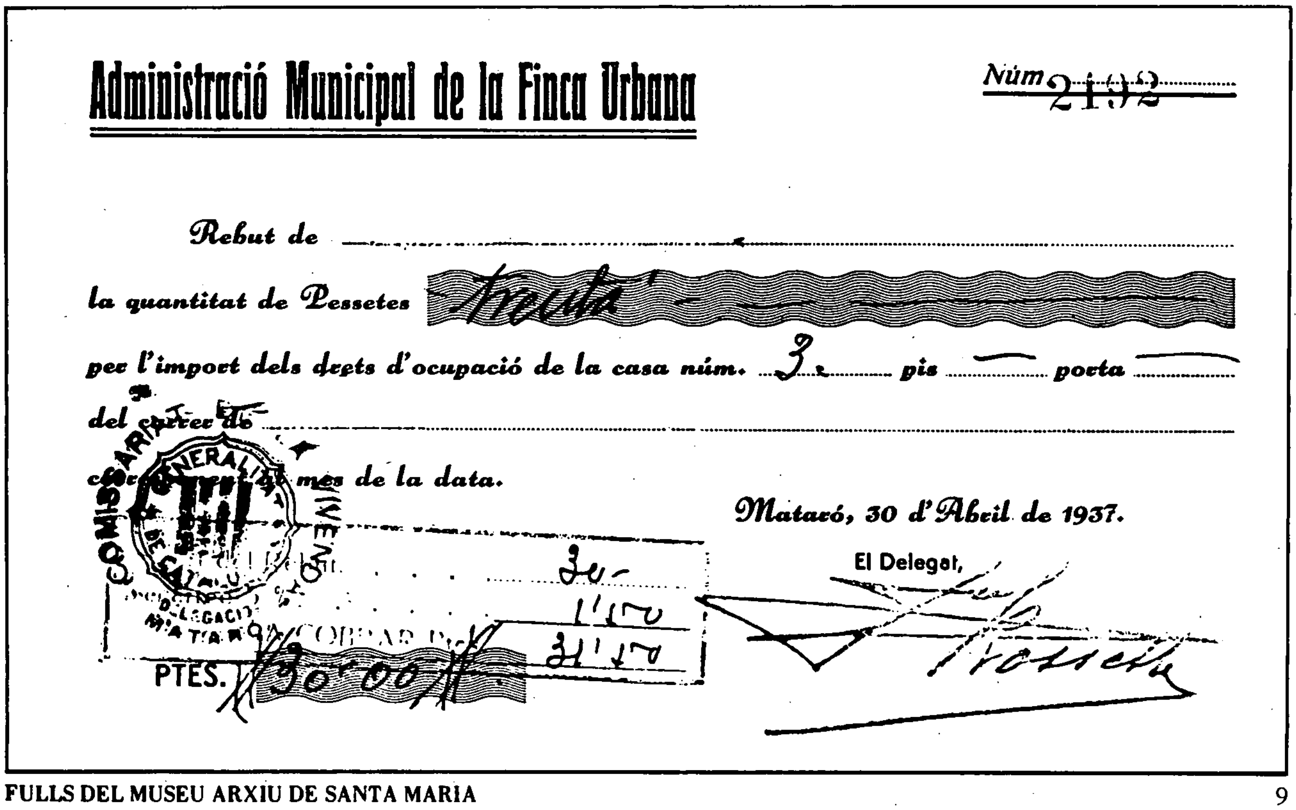

Administració Municipal de la Finca Urbana

Núm. 2192

Rebut de ...

la quantitat de Pessetes Trenta

per l'import dels drets d'ocupació de la casa núm. 3 pis — porta —

del carrer de ...

corresponent al mes de la data.

Mataró, 30 d'Abril de 1937.

El Delegat,

PTES. 30'00

L'Ajuntament de la ciutat cobra els lloguers de les finques urbanes, d'acord amb allò que va aprovar el Comitè Permanent en data 19 de març.

Es fa notar l'escassesa de tabac.

Restriccions en el subministrament de gas ciutat.

Dissabte 10 de juliol.

Un *Dietari* del diari "Llibertat", demana de nou l'alliberament immediat dels dos mataronins del P.O.U.M., encara detinguts.

Des de finals de juny la Conselleria d'Assistència Social de l'Ajuntament insisteix en una campanya de prevenció del tifus.

Dilluns 12 de juliol.

L'Ateneu Popular de Mataró fa pública una nota demanant la llibertat dels mataronins detinguts del Comitè del P.O.U.M.

Divendres 16 de juliol.

El carbó és racionat.

Dilluns 19 de juliol.

Un any dels fets de juliol i de guerra.
Diu "Llibertat":

NO PASSARAN ! PASSAREM !

Ara fa un any, la xurma militar feixista d'Espanya, en monstruós contuberni amb els terratinents, els magnats i els cardenals va disposar-se a estrangular el poble, alçant les armes de la traïció i de la ignomínia. Un any de lluita terrible, en la qual el poble ibèric es bat victoriosament per la llibertat i per la independència contra les forces de la reacció i del feixisme internacional.

Endavant soldats del poble, fins a la Victòria !

Per Catalunya !

Per la República !

Per la Llibertat !

Dimecres 21 de juliol.

Nou bombardeig aeri sobre Mataró.

A les vuit del matí dos hidroavions bimotors metrallen un tren a l'estació de Llavaneres i llancen bombes sobre la ciutat de Mataró.

A Llavaneres l'atac produeix tres morts i diversos ferits.

A Mataró les bombes afecten la fàbrica dels Laboratoris Unitex (a l'actual Avda. del Maresme, a l'indret que ocupa avui la fàbrica JORSA) i les vies i un magatzem del ferrocarril. La metralla i els efectes de les explosions s'acusen en un radi de set-cents metres. És ferit un matrimoni de pagesos en una de les hortes properes.

Dijous 22 de juliol.

Crida de la lleva del 1931 (nascuts l'any 1910).

Dissabte 24 de juliol.

Inauguració de la Casa Confederal, situada en els edificis i finca del Círcol Catòlic d'Obrers, edificis remodelats i ampliats per la banda de la Muralla dels Genovesos i plaça dels Bous (actuals escoles del Centre Catòlic).

La casa serà estatge dels Sindicats d'Indústria de la CNT.

"Llibertat" entrevista el conseller de Foment, Artur Puigvert, que explica l'obra pública feta per l'Ajuntament a partir de juliol de 1936. És la següent:

- Eixamplament de la Muralla del Tigre i del carrer de Colom.
- Enderroc del convent de la Providència.
- Enderroc del convent de les Tereses i construcció de la plaça del 19 de juliol (actual plaça de les Tereses).
- Alineació dels carrers d'Iluro i Castaños.
- Construcció de la col.lectora del carrer Ros Serra (carrers del Rierot, St. Bonaventura, Hospital i St. Pere).
- Obertura de la Ronda, des de la carretera de Mata, a la riera de St. Simó.
- Adaptació del convent de les Benetes com a magatzem municipal i construcció en el seu recinte d'uns nous edificis per a garatge i Parc de Bombers.

Són detinguts a Arenys de Mar tres persones que intentaven d'anar a Mallorca amb barca.

Dimarts 27 de juliol.

Bombardeig del dia de les Santes.

L'aviació *nacional* bombardeja novament Mataró. Aproximadament a dos quarts de vuit del matí un avió, en dues tongades, deixa anar unes deu bombes sobre els carrers de la Mutualitat (Lepanto) i Gravina.

Queden destruïdes cinc cases del carrer de la Mutualitat i dues del carrer de Gravina. Les explosions afecten també i destrueixen parcialment els tallers de la Companyia General d'Electricitat (després FECSA i avui ENHER) i de la fusteria Recto i Cia. (avui Maymí Germans).

El bombardeig produeix un mort i nombrosos ferits entre els habitants de les cases afectades.

Divendres 30 de juliol.

Combat entre vaixells i avions davant Mataró.

Dissabte 31 de juliol.

Arran d'una campanya feta contra Catalunya per periòdics publicats a Madrid i a València, cam-

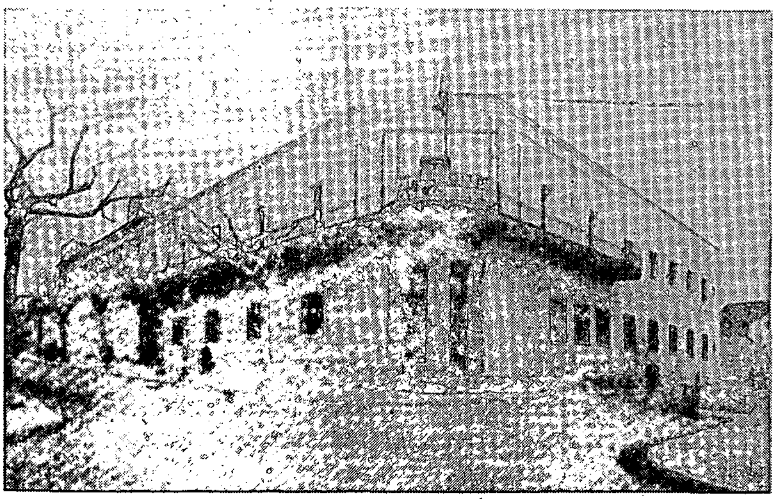

L'edifici del Cercle Catòlic convertit en Casa Confederal. S'hi observa la part ampliada per la banda de la Muralla dels Genovesos. Fotografia de la revista *Ilustración Ibérica*, març de 1938.

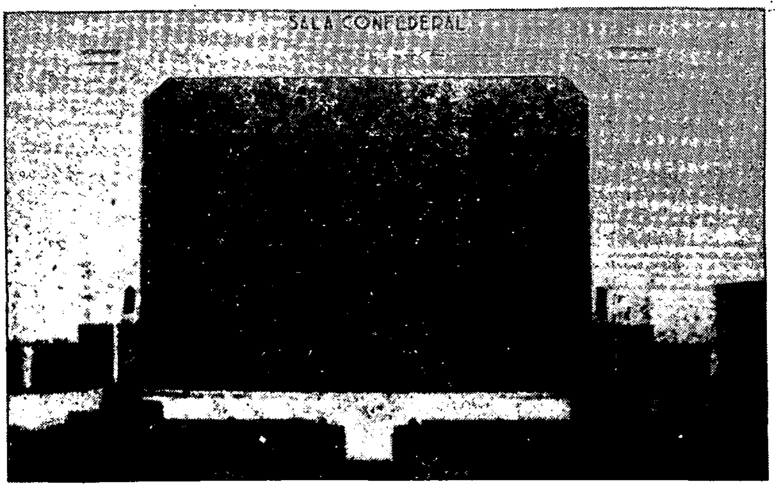

Visió del teatre de la Sala Cabañes, incorporat al conjunt de la Casa Confederal. Fotografia de la revista *Ilustración Ibérica*, març de 1938.

Secretaria General de la Casa Confederal. Fotografia de la revista *Ilustración Ibérica*, març de 1938.

panya molt crítica sobre les posicions anarquistes durant i després dels fets de maig, i a favor de l'intervencionisme del Govern de la República i del P.C.E. a Catalunya, Joan Peiró des de "Llibertat" manifesta:

> *... resulta inversemblant que cap veu anarquista pugui unir-se a les veus que demanen la jugulació de les llibertats de Catalunya, per tal d'imposar al seu proletariat un règim que repugna a la seva consciència de classe i a la seva homenia...*

Els bombardeigs i les seves conseqüències trasbalsen la població i fan circular molts rumors sobre evacuacions i perills. Molta gent pensa o procura de traslladar-se a llocs més segurs. "Llibertat" denuncia el fet, i en un *Dietari* fa uns comentaris irònics, un dels quals reproduïm:

> *— On tens la família, tu?*
> *— Saps el camí de sobre la font? Doncs, tirant a mà dreta, per la rasa, al garrofer que fa set.*
> *— I tu?*
> *— Jo i els veïns del carrer ens hem incautat d'un bosc d'alzines, de sota Can Flaquer, i hem posat un "sereno" de dies que ens el vigila.*

Dimarts 3 d'agost.

Bombardeig d'Arenys i Canet. Un caça republicà abat un trimotor que cau al mar davant de Sant Pol.

Dimecres 11 d'agost.

Per manca de paper "Llibertat" surt només amb dues planes i no les quatre habituals. Una nota apareguda al diari ho explica. El fet es repetirà esporàdicament.

Dissabte 14 d'agost.

A la tarda, conferència de Joan Peiró a la Casa Confederal sobre *Qüestions d'Actualitat*. Com el mateix títol indica parla de la situació de la República després dels fets de maig, justificant les posicions anarquistes i criticant el nou govern i les tesis del P.C.E. i el P.S.U.C.

El mateix dia el diari "Llibertat" publica una nota del Comitè del Radi de Mataró del P.S.U.C. valorant la posició de Comorera, i la del propi partit de cara a la revolució, la guerra i la

formació de l'Exèrcit Popular Regular. El títol de la nota és *Siguem justos amb les paraules i amb les intencions*.

Dilluns 16 d'agost.

El Tribunal Popular núm. 1 de Barcelona judica els mataronins Jaume Genové i Josep Genové, pare i fill, acusats d'haver robat diners pertanyents a la Caixa de la Delegació de Mataró del Socors Roig Internacional.

Jaume Genové és absolt. Josep Genové és condemnat a quatre mesos de presó.

L'absolució és valorada negativament a la ciutat.

Dimarts 17 d'agost.

Una interessant polèmica entre Joan Peiró i Joaquim Casas i Busquets s'inicia a les pàgines de "Llibertat". Continuarà en dies successius.

Els articles són descriptius del moment polític, analitzat respectivament des de posicions anarquistes i des del P.S.U.C. La intervenció del Govern de la República a Catalunya, el paper i la força del P.S.U.C. i de la U.G.T., les declaracions de Comorera, l'actuació de la C.N.T.-F.A.I. durant el primer any de guerra, l'acció anarquista a l'Aragó, la militarització de les milícies, etc... formen el gruix de la polèmica, avui encara ben viva.

Un *Dietari* de "Llibertat" resum la posició formal del diari, *la raó, la justícia, la dignitat i la noblesa revolucionària, no és patrimoni de cap partit*.

Divendres 20 d'agost.

Es fa notar novament la gran escassesa de productes alimentaris.

Dilluns 24 d'agost.

Joan Peiró és nou director del diari "Catalunya", publicat a Barcelona per la CNT.

A la tarda el personal d'algunes fàbriques es manifesta davant de l'Ajuntament, protestant per l'escassesa i la mala distribució d'alguns queviures.

Fulls clandestins són fixats a la nit blasmant les posicions marxistes.

Divendres 28 d'agost.

Josep Rabat, d'Acció Catalana, dimiteix com a conseller de Proveïments.

Dilluns 30 d'agost.

A l'antiga capella de Sant Sebastià, a la Riera, s'inaugura la llibreria "El Portal".

Dissabte 4 de setembre.

Es coneix la presa de Belchite al front d'Aragó, on hi ha situades gran part de les milícies mataronines. El primer batalló –antiga columna Malatesta– es distingeix en la presa del cementiri i té cinc morts.

Ple motivat per la dimissió del conseller de Proveïments. La qüestió no quedarà resolta fins al dilluns dia 6, quan, en tercera sessió, és elegit nou conseller Josep Calvet Perramon del P.S.U.C. En realitat, davant la greu manca de queviures i les crítiques de la població, cap força política vol assumir de moment la responsabilitat de la Conselleria.

La crisi municipal i l'absència del conseller de Cultura Albert Puig, amagat per la persecució del P.O.U.M., permeten que l'alcalde Molist ordeni la destrucció del retaule major de Santa Maria. Els treballs començaran, a porta tancada, el dia 6. Prèviament es traslladarà el despatx de les targes de racionament a la Vicaria.

La destrucció del retaule comporta noves protestes del Comitè Local de Salvaguarda. El cap de Servei de Monuments Jeroni Martorell vindrà novament a Mataró el 25 de setembre per reiterar la posició de la Generalitat davant la destrucció del patrimoni artístic català.

Divendres 10 de setembre.

Els particulars que posseeixen bestiar, conills i aviram han de fer-ne declaració a la Conselleria de Proveïments.

Dimarts 14 de setembre.

Oberta la inscripció de matrícula per a tots els escolars que vulguin assistir a les escoles Campalans, Plató, Germinal, Lluís Bello i Natura. El curs 1937-1938 començarà el primer d'octubre.

A dos quarts de set del matí, davant Caldes d'Estrac, un bimotor *nacional* ataca el remolcador *Llobregat*. L'acció ocasiona un mort i diversos ferits, que són atesos a la Clínica Aliança Mataronina.

Divendres 17 de setembre.

Es torna a reduir el subministrament de gas. Només n'hi haurà dues hores al dia, de 7 a 8 del matí i de 2/4 d'1 a 2/4 de 2 del migdia.

Crida de la lleva de 1938, nascuts el 1917.

El Comitè Permanent Municipal acorda que s'han de tapar obligatòriament i amb paret massissa, les antigues capelletes existents a les façanes de les cases, destruïdes majoritàriament durant els fets de juliol de 1936. A finals de novembre, la Brigada Municipal enderrocarà les capelles públi-

ques. A mitjan gener de 1938 hauran desaparegut totes.

Dilluns 20 de setembre.

El Masnou és bombardejat. Diversos edificis queden enrunats. Com a conseqüència del fet resulten tres persones mortes i setze de ferides.

Dijous 23 de setembre.

Es constitueix a Mataró el Centre d'Instrucció Militar núm. 42. Tots els joves compresos entre els 18 i els 20 anys han d'inscriure's a la Secretaria de l'Ajuntament per tal de rebre instrucció pre-militar.

Avís de l'Alcaldia a totes les entitats, ja siguin polítiques, sindicals, culturals o recreatives, que per a celebrar qualsevol acte o reunió han de presentar sol.licitud d'autorització, amb cinc dies d'anticipació com a mínim.

Divendres 24 de setembre.

Es fa pública una requisitòria del jutge militar de la 137 Brigada Mixta citant entre altres un caporal i un soldat mataronins a presentar-se al Jutjat Militar de Poleñino (Osca) pel delicte de deserció.

Les requisitòries seran més o menys habituals, ja que el pas a la zona *nacional* de soldats inclosos a l'Exèrcit Popular per les lleves es produirà amb relativa freqüència, en la mateixa línia del front.

Els sindicats locals, en notes públiques, fan constar l'expulsió dels desertors coneguts.

Dimecres 29 de setembre.

Alarmes de bombardeig continuades des de les dues de la matinada a les vuit del vespre.

El so de la sirena d'alarma instal.lada a l'antic convent de les Benetes, carrer Nou de Caputxines, esdevé familiar a Mataró durant l'estiu de 1937.

La crisi i escassesa de queviures ha fet també habituals les cues per al menjar, per al tabac, etc...

La major part dels joves mataronins s'ha incorporat a l'Exèrcit Popular.

La vida mataronina en temps de guerra és molt dura. Hi circulen tota mena de rumors.

Però es fa esport, futbol, els Campionats de Mataró d'Atletisme, les biblioteques són obertes i els cinemes i teatres ofereixen espectacles.

Les fàbriques treballen poc per manca de matèries primeres, exceptuades les indústries de guerra —Can Font, Can Carrau, el Forn del Vidre— que treballen a ple rendiment.

Dimarts 5 d'octubre.

Oberta la matrícula a l'Escola d'Arts i Oficis.

Divendres 8 d'octubre.

Un decret del Govern de la Generalitat ordena la reorganització dels Ajuntaments. La seva aplicació obrirà una nova crisi al Consistori mataroní, crisi que no es resoldrà fins al 18 de novembre.

Dissabte 9 d'octubre.

Són assaltats diversos forns de pa. Aquest fet justifica una enèrgica acció de la policia municipal.

Dilluns 10 d'octubre.

El diari "Llibertat" inicia una subscripció Pro-reconstrucció del Centre de Lectura de Reus, afectat per un bombardeig.

Dimecres 13 d'octubre.

El subministrament de gas queda reduït a una hora, de 2/4 d'1 a 2/4 de 2 del migdia.

Divendres 15 d'octubre.

Un grup de mataronins, vinculat al Comitè de Salvaguarda, Acció Catalana i Unió Democràtica, presenta un escrit de denúncia i protesta per la destrucció oficial del retaule major de Santa Maria al ministre de Justícia del Govern de la República, Manuel de Irujo. L'escrit va acompanyat de documentació històrica i fotogràfica i, a més, fa constar el perill de destrucció existent sobre el conjunt dels Dolors i el retaule del Roser de Santa Maria.

Dimarts 19 d'octubre.

La carestia de queviures provoca robatoris a les cases de pagès. La policia municipal practica diverses detencions. Utilitza com a calabós els soterranis existents sota la sagristia de Sant Josep (avui locals del grup d'Esplai El Sot).

Arriben a Mataró refugiats del Nord. Uns tres-cents són allotjats al col.legi dels Salesians. Altres residiran en cases particulars.

Dimecres 27 d'octubre.

Són suspesos de destí i de sou el jutge de Primera Instància de Mataró Miquel Ciges i el cap de la presó —establiment correccional de Mataró— Juan Prado.

Una versió no confirmada indica que el jutge Ciges investigava l'assassinat dels germans Clavell i que, per això, és separat del càrrec.

Dimecres 3 de novembre.

Crisi a l'Ajuntament de Mataró. No hi ha entesa per a la constitució del nou consistori que

preveu la normativa de la Generalitat, dictada el 8 d'octubre.

A l'estatge de la Unió de Cooperatives, acte d'homenatge a Albert Puig i Marquès, amb motiu de la seva separació de la Conselleria de Cultura, arran de l'obligada no participació del P.O.U.M. en el nou Ajuntament.

Dijous 4 de novembre.

Es comença a plantar la jardineria de la plaça del 19 de Juliol, antic convent de les Tereses.

Dissabte 6 de novembre.

Al Teatre Monumental, l'Assemblea General Extraordinària i conjunta del sindicat d'Indústria, Art Fabril, Tèxtil i Annexos, de la UGT i del Sindicat Únic de la Indústria Tèxtil, Vestit i Annexos, de la CNT, acorda dirigir al president de l'Audiència Territorial de Catalunya una petició de llibertat per a Sebastià Rodon i Riu, del P.O.U.M., empresonat des del 24 de juny.
Posteriorment el Sindicat de la UGT no signarà la petició oficial.

Dilluns 8 de novembre.

Allistament dels minyons nats el 1918, lleva de 1939, de 19 anys d'edat. El dia 15 es concentraran a la Caixa núm. 26 de Barcelona.

Dissabte 13 de novembre.

"Llibertat" publica una carta signada per tots els treballadors de Manufactures Goliath (cent nou) en defensa de Sebastià Rodon, company de treball:

> *...malgrat que algú d'una manera interessada, hagi dit que el partit al qual pertany aquest company era feixista, sabem els obrers de Mataró ... que el company Rodon és un antifeixista conscient, car a bastament així ho ha demostrat amb la seva actuació.*

L'ajudant del cap de la Comissió de Monuments de la Generalitat, Sr. Joan Pla, visita l'alcalde de Mataró per obtenir informació sobre la destrucció del retaule major de Santa Maria, informació que el ministre Sr. Irujo ha demanat, arran de la denúncia presentada el dia 15 d'octubre per un grup de mataronins.
Coneixedor de la realitat dels fets per la Comissió de Monuments, el ministre Irujo s'adreça directament a l'Ajuntament de Mataró demanant dades sobre l'estat dels edificis religiosos incautats.
La resposta de l'Ajuntament al ministre serà inexacta, conté incorreccions i amaga dades. El ministre, però, serà informat paral.lelament de la inexactitud del document.
Com a conseqüència de tot aquest afer, a primers de mes, al retaule del Roser i a la porta de la capella dels Dolors es col.loquen uns rètols amb la indicació "Monument Artístic Nacional" i el segell de la Comissaria de Monuments de la Generalitat de Catalunya.

Dilluns 15 de novembre.

Targes de racionament per al tabac.
Podran recollir-se a la Conselleria de Governació el dia 19 de novembre. La venda del tabac racionat començarà el dissabte dia 20. El padró de fumadors pot incloure tots els ciutadans, a partir dels 16 anys. Progressivament, però, el tabac desapareixerà dels estancs mataronins.

Dijous 18 de novembre.

Reorganització de l'Ajuntament segons la normativa de la Generalitat, data 8 d'octubre.
Queda constituït i format pels següents regidors:

Ramon Molist, Lluís Pedemonte, Enric Cot, Ladislau Bellavista, Josep Ballesteros, Jaume Fadó, Pere Franco i Manuel Salvadó, de la CNT, que encara haurà de designar un altre regidor.

Ernest Mora, Josep Serra, Josep Calsina, Pere Torres, Consol Nogueras, Josep Ribas, Joan Rodríguez, Ramon Bonany i Ramon Bilbeny, per Esquerra Republicana.

Joan Compte, Vicenç Bartra, Ramon Jubinyà, Josep Calvet, Antoni Duixans, Pere Rius, Enric Abril, Amèlia Junoy i Rossend Bosch, pel P.S.U.C.

Llorenç Anglada, Joaquim Dencàs i Pau Bellatriu, de la Unió de Rabassaires.

Josep Rabat, Eduard Andreu i Pere Gallardo, d'Acció Catalana.

Ramon Molist, de la C.N.T., és elegit de nou com a alcalde, per 28 vots, a més d'un vot en blanc.
El nou Ajuntament tindrà set conselleries. Les quatre primeres seran efectives d'acord amb la normativa de la Generalitat. Les tres restants, no previstes en l'ordenament legal, però pactades per a poder resoldre la crisi, seran accidentals fins que les aprovi el Govern de la Generalitat.

Efectuades les votacions, per a l'elecció de consellers i per a la prioritat d'ordre, les conselleries queden constituïdes com segueix:

1ª. Ernest Mora, d'Esquerra Republicana.
2ª. Reservada al P.S.U.C., que, de moment, no nomena titular.
3ª. Josep Rabat d'Acció Catalana.
4ª. Joaquim Dencàs, d'Unió de Rabassaires.
5ª. Ladislau Bellavista, de la C.N.T.
6ª. Josep Serra, d'Esquerra Republicana.
7ª. També reservada al P.S.U.C.

La sessió, convocada a les 10 del vespre, no comença fins aproximadament 2/4 d'1 de la nit. Després de la lectura del decret de la Generalitat,

abans d'ésser dissolt l'Ajuntament antic, pren la paraula Albert Puig, del P.O.U.M., formació que no serà inclosa a l'Ajuntament nou. Invocacions a l'antifeixisme. Amenaces de tractar com a enemics tots els sectors que han provocat la no representació del P.O.U.M. Aplaudiments. Rèplica de Joan Compte, del P.S.U.C. Cap de les dues declaracions no constarà en acta, manifesta l'alcalde Molist. Tot seguit es constitueix el nou consistori. La sessió acaba a un quart de sis de la matinada.

Divendres 19 de novembre.

Un *Dietari* de "Llibertat", signat P. (Lluís Pedemonte, conseller per la C.N.T.) critica i fa responsable al P.S.U.C. de la llarga crisi municipal. De fet la C.N.T. continua essent la força hegemònica de la ciutat.

"Llibertat" obre una nova subscripció pro roba per al front.

Dilluns 22 de novembre.

El grup de Dones Lliures, constituït a Mataró, amb local social a la Rambla, fa una crida a totes les dones de la ciutat.

Programa:

1r. Capacitar totalment la dona.

2n. Ensenyar als infants a ésser homes, però homes de veritat, fer-los forts a base d'una cultura lliure i un tractament sa i clar, com la llum del sol que il.lumina l'Espanya, que sagna per no tenir els homes això que es nomena lleialtat i sí molta d'hipocresia.

Dimarts 23 de novembre.

A partir d'un *Dietari* de "Llibertat" constatem la gran audiència que tenen Ràdio Verdad, *emisora facciosa la direcció de la qual és plaça Bandos, núm. 8 de Salamanca* i les ràdios italianes.

El mateix *Dietari* esmenta burlescament la qüestió de la numeració de les sèries de paper moneda que el Govern de Burgos considera com a vàlides (dissortadament per als mataronins aquestes sèries seran les úniques vàlides en acabar la guerra).

A la tarda, en reunió del Consell de Govern, el P.S.U.C. nomena els titulars de les dues conselleries-regidories vacants i en conseqüència, el consistori es constituirà el divendres dia 26, tal com segueix:

1ª. Conselleria. Cultura. Ernest Mora, d'E.R.C.
2ª. Conselleria. Foment. Vicenç Bartra, del P.S.U.C.
3ª. Conselleria. Finances. Josep Rabat, d'A.C.R.
4ª. Conselleria. Governació. Joaquim Dencàs de la Unió de Rabassaires.
5ª. Conselleria. Economia i Treball. Ladislau Bellavista, de la C.N.T.
6ª. Conselleria. Assistència Social. Josep Serra, d'E.R.C.
7ª. Conselleria. Proveïments. Josep Calvet, del P.S.U.C.

Dimecres 24 de novembre.

El Sindicat Agrícola de Mataró, per acord de la Comissió de Govern municipal, ha d'intervenir la totalitat de la collita de patates, collita que es presenta esplèndida.

Hi haurà, però, problemes de subministrament i de venda directa de pagesos a consumidors.

Dijous 2 de desembre.

Inauguració de l'Hospital de Sang que la *Jefatura* de Sanitat de l'Exèrcit de Terra ha instal.lat al col.legi de Valldemia.

Problemes entre C.N.T. i P.S.U.C. obliguen a suspendre un festival del Socors Roig, al Teatre Clavé, a benefici de l'Hospital de Sang.

Divendres 3 de desembre.

Unes declaracions del conseller de Proveïments, Josep Calvet Perramon, publicades a "Llibertat" els dies 3 i 4 de desembre, resumeixen la problemàtica del subministrament de queviures a Mataró.

Parla del peix i de la carn, del sucre i de la llet, de la manca de carbó i d'oli, del problema del pa, de les verdures i del menjar de l'aviram, de l'existència de cues per a adquirir queviures. Fa pública la proposta d'assignar a cada botiga un nombre determinat de targes de racionament, de manera que, tenint les botigues garantit el subministrament, no s'hagin de produir aglomeracions de compradors.

Dimarts 7 de desembre.

Un matrimoni mataroní que era accidentalment a Barcelona, mor víctima del bombardeig de l'aviació *nacional*.

Dijous 9 de desembre.

Influïda pel ministre de Justícia Irujo, i molt probablement a conseqüència de la destrucció oficial de patrimoni cultural mataroní, l'Audiència fa pública una disposició del Tribunal Suprem, per la qual s'haurà de procedir a la classificació dels edificis religiosos de Catalunya, amb expressió de l'ús present. També es demana als Jutjats de 1ª. Instància que trametin relació dels objectes de culte confiscats per a la confecció d'un inventari.

Divendres 10 de desembre.

Sebastià Rodon, detingut el 24 de juny com a membre del Comitè Local del P.O.U.M., és traslladat a la presó de Mataró.

Dissabte 11 de desembre.

Dimissió del ministre de Justícia, Manuel de Irujo, segons sembla per discrepàncies en la qüestió dels edificis religiosos. És substituït per Marià Ausó. Tot i amb això, Irujo resta al Govern com a ministre sense cartera.

Divendres 17 de desembre.

Una nova protesta per escrit és tramesa al ministre Sr. Ausó, qui encarrega de seguir l'afer a l'advocat Sr. Duran i Canyameres.

Tot i que el dissabte 18 el cap de Servei de Monuments és a Mataró, encara el dia 20 són desmuntats i destruïts parcialment els altars del Carme i del Pilar de Sant Josep; seran, però, les darreres destruccions.

El dia 21, Duran i Canyameres passa al Sr. ministre la informació rebuda de Mataró, aquesta vegada de manera correcta, sobre l'estat dels edificis religiosos de la ciutat i la seva utilització. És la següent:

Basílica de Sta. Maria	Magatzem de queviures
Església de St. Josep	Garatge
Col.legi de Valldemia	Hospital Militar
Col.legi del Cor de Maria	Escola i magatzem de queviures
Col.legi dels Salesians	Ocupat per refugiats
Escola Pia de Santa Anna	Escola i magatzem del Sindicat de pintors (a l'església)
Convent de les Caputxines	Una part és enrunada a conseqüència de l'incendi de primers de juliol. La part que resta és magatzem.
Convent de les Benetes	Bombers i magatzem municipal
Capella de Sant Sebastià	Botiga de llibres
Ermita de Sant Simó	Local dels Pescadors de Canya
Edifici Maristes de St. Josep	Escola
Ermita de St. Miquel de Mata	Utilitzada per la masia veïna
Ermita de St. Martí de Mata	Refugi de caçadors
Rectoria Vella de Santa Maria	Conselleria de Proveïments
Rectoria Nova de Santa Maria	Mútua d'Assegurances Socials
Rectoria de Sant Josep	Conselleries de Cultura i d'Economia i Treball. El soterrani és utilitzat com a calabós municipal.

El col.legi Salesià serà ben aviat Hospital Militar i els refugiats seran traslladats als edificis del col.legi de Santa Anna.

L'edifici de les Serventes de Maria, al carrer d'Onofre Arnau, que no figura a la relació, és ocupat per refugiats. S'hi volgué instal.lar una casa de Maternitat, segons projecte del Sindicat d'Arquitectes del Maresme, cosa que no es realitzà per l'elevat cost econòmic.

Tampoc no figuren en la relació els edificis de La Coma, ocupat per refugiats, el Foment, destinat a magatzem del Comitè de Salvaguarda del Patrimoni, i el Centre Catòlic, convertit en Casa Confederal.

Dimarts 21 de desembre.

L'Exèrcit Republicà ocupa Terol. Es distingeix en l'assalt la 117 Brigada, i en concret el comandant Jesús Boada, mataroní tintorer d'ofici. Són oficials de la mateixa brigada els també mataronins López, Casabella i Pando.

No es fa pública la llista de baixes.

Diumenge 2 de gener de 1938.

Inauguració d'un nou pavelló de la Mutualitat Aliança Mataronina.

Dimarts 4 de gener.

Manifestació d'un grup de dones en protesta per la manca de queviures i en especial de patates.

L'actuació del conseller Calvet –que s'ha de considerar com a molt correcta, tenint present les circumstàncies– és molt criticada.

Dissabte 8 de gener.

Un editorial de "Llibertat" manifesta la greu crisi de la indústria tèxtil mataronina, sense matèries primeres ni combustible.

Dijous 20 de gener.

Sense intervenció del Comitè de Salvaguarda Local, es comencen els treballs per a desmuntar el retaule del Roser. Les peces del retaule es traslladaran a l'església del Cor de Maria, convertida en magatzem, a l'espera d'ésser instal.lades al Museu Comarcal en formació.

Divendres 21 de gener.

El director del Patrimoni Artístic de Catalunya, Jeroni Martorell, acompanyat de l'alcalde Ramon Molist, visita les obres del nou Museu Comarcal, que amb subvenció de la Generalitat de Catalunya, es fan des del passat mes de juliol al casal renaixentista, Can Serra Arnau, del Carreró. És atès pel director del Museu Sr. Rafael Estrany.

És molt possible que la visita signifiqui la reconciliació de l'Alcaldia amb els organismes del Patrimoni Artístic de la Generalitat. Tot i amb això, fins a mitjan abril no es taparà amb un envà el portal de la capella dels Dolors, malgrat la insistència continuada del Comitè de Salvaguarda.

Dissabte 22 de gener.

La Conselleria de Proveïments fa públic un avís, pel qual, a partir del dilluns dia 24, queda prohibida la venda d'hortalisses i verdures fora dels dos mercats municipals.

Tots els agricultors del terme queden obligats a portar tota la seva producció als referits mercats, on regiran els preus fixats per la Conselleria.

L'ordre, però, només serà complerta parcialment.

Dimarts 25 de gener.

Una aurora boreal és observada des de tres quarts de vuit a un quart de nou del vespre i més tard, a mitjanit.

Divendres 4 de febrer.

Dintre els actes organitzats en favor de la Setmana de l'Infant, al Clavé, concert de l'Orquestra Simfònica Catalana, sota la direcció de Josep Fontbernat.

Dissabte 12 de febrer.

És creada a Mataró una Comissaria d'Ordre Públic, amb jurisdicció sobre la comarca del Maresme, i a les ordres immediates de la Direcció General de Seguretat. És a càrrec del comissari Deltrell. Queda instal.lada al carrer Durruti (Sant Agustí) núm. 25.

Dimecres 16 de febrer.

Nevada al terme de Mataró. La neu qualla a les zones altes.

Després d'un hivern sense pluges, hi ha por de glaçades, que poden afectar els conreus i, en conseqüència, agreujar la crisi de subsistències.

Dissabte 19 de febrer.

Un avís de la Conselleria-Regidoria de Proveïments incideix novament en el problema de la manca de queviures. Han d'anul.lar-se fins i tot les autoritzacions de venda de llet i llet condensada per als malalts.

La Junta Central del Sindicat d'Indústries Alimentàries de la C.N.T. reunida en ple.
Fotografia de la revista *Ilustración Ibérica*, març de 1938.

El peix, venut a subhasta, aconsegueix preus prohibitius. Un *Dietari* de "Llibertat" comenta el fet de manera sarcàstica.

— *El peix és menjar de rics.*
— *¿Encara en queden, de rics?*
— *Sí! I els que han nascut de nou.*
— *No pot ésser...*
— *Doncs pregunta què val una terça de sardina.*
— *La sardina, la menjaven els pobres.*
— *Ara la mengen els pobres que són rics.*
— *¿I el xanquet? ¿Qui menja el xanquet? Només ha valgut set pessetes la terça, alguna vegada.*

Dimarts 22 de febrer.

Mobilització de les lleves de 1929 i 1940, (nascuts el 1909 i el 1919).

Dimecres 23 de febrer.

El "Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya" inclou, entre d'altres, les requisitòries contra sis desertors mataronins.

Dilluns 28 de febrer.

Acaba el termini per a la retirada del paper moneda municipal i de tots els bitllets, vals i bons emesos per Corporacions i entitats.

A partir de demà, 1r. de març, només tindrà validesa el paper moneda del Banc d'Espanya i els discos de moneda fraccionària que posi en circulació el Ministeri de Finances.

Tot i amb això, a Mataró, per manca de moneda oficial, la retirada s'allargarà durant molt de temps.

Divendres 4 de març.

Ple municipal convocat per tal de reorganitzar l'Ajuntament d'acord amb la Llei Municipal Catalana, segons disposició recent de la Generalitat de Catalunya.

D'acord amb la Llei esmentada, l'Ajuntament queda constituït per quatre conselleries. L'alcalde i els quatre consellers formaran la Comissió de Govern.

Les conselleries i els nous titulars són els següents:

Governació (que inclou Sanitat i Assistència Social) a càrrec de Josep Serra, d'Esquerra Republicana, primer Tinent d'Alcalde.

Finances (i Proveïments), a càrrec de Josep Calvet, del P.S.U.C., segon Tinent d'Alcalde.

Cultura, titular Josep Rabat, d'Acció Catalana, tercer Tinent d'Alcalde.

Foment, a càrrec de Llorenç Anglada, de la Unió de Rabassaires, quart Tinent d'Alcalde.

En produir-se una alarma (durant la mateixa

nit n'hi hagueren d'altres), més de mitja sessió ha de fer-se a les fosques, només amb llum d'espelma.

Diumenge 6 de març.

Com a cloenda dels actes de la II Setmana de l'Infant, festival al Teatre Clavé Palace.

Durant tota la setmana la Conselleria de Cultura ha repartit joguines als escolars mataronins i als nens refugiats a la Coma i a l'antic col.legi dels Salesians.

Dimarts 15 de març.

"Llibertat" comenta amb aquests termes l'ofensiva *nacional* al front d'Aragó:

L'ofensiva facciosa al front d'Aragó, segons hom pot copsar, produeix certa inquietud a l'ànim dels pusil.lànimes. No passa el mateix entre els qui tenen una visió de les realitats que vivim, no ara, sinó des de poc després d'haver començat la guerra.

...

La guerra és això: guanyar i perdre. El més interessant i decisiu és guanyar la darrera batalla, i aquesta serà guanyada pel gloriós Exèrcit Popular, a desgrat de tots els contratemps inherents a totes les guerres.

Cal que el Poble tingui confiança i una fe cega en l'Exèrcit de la República, ja immortal perquè és invencible.

Cal que ningú no es deixi guanyar pel pessimisme, que en aquests moments no seria res més que covardia.

El proletariat, les dues grans centrals sindicals, compten amb reserves d'homes i d'elements suficients per a formar una muralla insuperable i per a fer reviure les glorioses jornades de juliol.

AMUNT ELS CORS! VISCA LA LLIBERTAT!

Un article de col.laboració, al mateix diari, signat per V. Casals Bosch, comenta la situació a la ciutat des d'una altra òptica:

Tornem a ésser, potser més aguditzat encara, en el carreró sense sortida de l'especulació i de l'aprofitament particular sobre les necessitats d'altri. Tornem a ésser al mateix lloc d'altres temps i el poble que menja, que vesteix i que té necessitats a subvenir, torna a trobar-se acorralat pels preus sense control posats per gent poc escrupulosa i disposada a omplir-se les butxaques especulant amb les eternes necessitats de les persones.

...

Es dolorós, però cal dir les coses pel seu propi nom, com a obrers hem fracassat en voler dirigir l'economia del país, puix tots hi hem anat amb un sac ple d'il.lusions, però amb un bagatge de prejudicis que ha pesat més, molt més, que totes les idees i il.lusions plegades.

I és això. Tothom ha posat l'interès particular al davant de l'interès comú, i hem vist, com els productors, de cara a ells, han procurat augmentar els preus de les mercaderies per a guanyar un bon sou; com els pagesos han encarit els seus productes, especulant amb la necessitat aliena; els pescadors s'han fet pagar el peix a preu d'or perquè sabien que no hi havia altra vianda a menjar que la seva; que els forners escursaven la mida dels pans i augmentaven els preus, segurs que amb el seu monopoli tot havien d'ésser beneficis, i així successivament n'aniríem assenyalant tantes de coses que fora llarg d'acabar, però acabem-ho d'arrodonir, tot això ha estat fet amb la complaença de les dues Centrals Sindicals i dels Partits Polítics.

...

Hem volgut canviar un sistema sense voler canviar la moralitat dels homes. Aquest és el punt vital.

Dissabte 19 de març.

Les continuades notícies sobre l'esfondrament del front d'Aragó, i els comentaris que en fa la població, obliguen a la Comissaria d'Ordre Públic local a fer pública la nota següent:

Per tal d'acabar la sèrie de mentides que els simpatitzants dels assassins fan córrer, s'han donat severes ordres als funcionaris d'aquesta Comissaria per a emprendre una activíssima campanya en contra dels qui perfectament disfressats d'antifeixistes procuren, encara que estèrilment, desmoralitzar la reraguarda.

Jo com a Cap d'aquesta Comissaria demano a tots els partits polítics i sindicals, així com també al poble en general, que ajudin la tasca d'aquesta vertadera policia antifeixista, denunciant tot allò que pugui mermar, per insignificant que sigui, la totalitat immediata de la victòria final.

La tasca ja s'ha començat. No defallim, i lluitem per fer-nos dignes dels germans que lluiten a les primeres files.

Salut, República i Victòria. Comissari Deltrell.

En aquesta línia és detingut Josep Rodríguez Pérez per propalar buls i notícies derrotistes.

Els sindicats insisteixen en el mateix sentit. *Cal depurar* diu una nota del Sindicat Sanitari del Maresme (U.G.T.), i *vetllant pels interessos del proletariat i la causa antifeixista*, cal *intensificar el desemmascarament de tots els emboscats i la cinquena columna.*

Joan Peiró torna a col.laborar a "Llibertat" després de no fer-ho durant molt de temps.

Dilluns 21 de març.

La Comissaria d'Ordre Públic local deté un desertor amagat, que és posat a disposició del jutge.

Amb la crida de les noves lleves, la no presentació, o la deserció abans del trasllat al front, és un fet que es produeix sovint i que serà perseguit per la Comissaria amb èxit relatiu.

Els amagatalls a cases particulars, de pagès o al camp són molt diversos. Golfes, dobles parets, coves, ...

Dimecres 23 de març.

Els partits polítics i les organitzacions sindicals fan una crida al poble de Mataró, propugnant novament el Front Popular Antifeixista:

Al poble de Mataró:

Vivim una de les fases més dures de la guerra. El feixisme internacional ha imposat a Franco un triomf apremiant, al preu que sigui, i la capacitat combativa del poble espanyol que lluita per la pròpia independència —social, econòmica, política— ha motivat aquesta onada de terror que ha conegut Barcelona i els pobles més pacífics de la nostra reraguarda.

Totes les consciències honrades del món s'han sentit ferides. Ja no convencen ningú les frases buides de quatre generals degenerats: l'atac que sofrim és un atac a la civilització. És la entronització de la barbàrie, desencadenada fins al sadisme, per assolir un sol objectiu: la desmoralització.

Totes les consciències honrades del món han sentit un vertigen de repugnància. Totes menys els derrotistes que conviuen al nostre costat i els instints ferotges dels quals els fan oblidar àdhuc la seva condició humana.

Ara més que mai, és necessària la disciplina i la unitat en els rengles antifeixistes. Sota mil pretextos diferents els derrotistes de la "cinquena columna" pretenen assolir infiltracions estratègiques i no titubegen a mercadejar fins amb l'horror de les catàstrofes realitzades.

Hem superat les etapes perillosíssimes i cal que ara més que mai posem la nostra responsabilitat en el màxim per tal de superar la present.

El poble espanyol té oberta una guerra a mort amb el feixisme internacional, i no podem oblidar que ens juguem una sort definitiva.

Que ho sàpiguen els enemics. A qualsevol moment trobaran les muralles de la ciutat que seran infranquejables.

La nostra condició d'antifeixistes, com ho digué Durruti amb frases immortals, té un sol objectiu: La Victòria. I un sol mandat: La de renunciar a tot menys a obtenir-la.

El Govern de la República i el Govern de la Generalitat saben que aquesta és la voluntat del poble lliure i que per tal de traduir aquesta voluntat en acció, el poble està disposat a obeir fins allà on calgui.

Les organitzacions antifeixistes de Mataró, en aquesta hora greu, diuen una vegada més la seva estreta solidaritat per la lluita, per la resistència i per la Victòria.

Tothom a secundar l'obra del Govern, a fer impossibles els maneigs dels traïdors, dels emboscats, dels feixistoides, de tota aquesta amalgama infecta que coneixem amb el nom de "cinquena columna".

Tothom al seu lloc a complir les consignes del Govern i la Victòria definitiva no es farà esperar.

Mataró, març del 1938.

Estat Català - Esquerra Republicana de Catalunya - Joventuts Llibertàries - Joventuts Socialistes Unificades - Joventuts d'Esquerra Republicana de Catalunya Estat Català - Federació Local de Grups Anarquistes (F.A.I.) - Partit Socialista Unificat de Catalunya - Confederació Nacional del Treball - Solidaritat Internacional Antifeixista - Unió General de Treballadors - Socors Roig Internacional - Unió de Rabassaires - Acció Catalana Republicana.

La Direcció General de Proveïments del Govern de la República, nomena J. Torrents delegat del Maresme, amb residència a Mataró. Les oficines de la Delegació són instal.lades al carrer Rafel de Casanova (El Torrent), núm. 16.

Per primera vegada "Llibertat" fa constar que el diari ha estat sotmès a censura.

Dijous 24 de març.

Joan Peiró, a "Llibertat" inicia una sèrie d'articles amb el títol genèric de *¡Corbs!...* Novament, de la mateixa manera que ja ho havia fet a l'inici de la revolució i la guerra, denuncia la *covardia col.lectiva imperant*, i el fet *que mentre uns es sacrifiquen donant-ho tot, salut, sang, la vida, per la col.lectivitat, pel poble espanyol, hi hagi qui, fent el revolucionari i tot, es quedi amb el que és seu i amb el dels altres.* Diu Peiró, *jo no sóc dels que callen, jo no em vull confondre amb les aigües pestilents de la covardia col.lectiva.*

¿Caldrà assenyalar, per tal que es posin a to, els aprofitadors de la desgràcia d'Ibèria, els corbs de la reraguarda, els immorals que condemnen el Poble a patir fam, després d'esquilmar-lo vergonyosament? Perquè el Poble reaccioni i els tracti com veritables feixistes, estic disposat a assenyalar-los concretament, i jo sóc un home que el mateix em té que siguin d'un color que d'un altre, com que es diguin Pau o es diguin Pere.

Dilluns 28 de març.

Un *Dietari* de "Llibertat", signat P (Lluís Pedemonte) recorda que, nou mesos després, Sebastià Rodon, segueix a la presó.

Al mateix diari, segon article de Joan Peiró, en el grup dels intitulats *¡Corbs!* En ell una forta crítica als pagesos.

Declaració del Govern de Catalunya: *En aquests moments que l'enemic concentra els seus esforços per a envair la nostra terra... El Govern de la Generalitat excita els catalans a produir una mobilització general de tots els factors i energies del nostre poble per a la defensa del territori i dels valors històrics i espirituals de Catalunya.*

Dijous 31 de març.

A dos quarts de nou del matí, Mataró és bombardejada per quarta vegada.

Cinc trimotors, volant a gran alçària i procedents de la banda d'Argentona, deixen caure les bombes en les hortes del voltant de la ciutat i en alguns carrers de la part de ponent.

El balanç del bombardeig és de set morts, disset ferits, tres cases destruïdes parcialment i altres trenta amb desperfectes.

Entre els morts, dos refugiats i un nen.

Els ferits són assistits a la Clínica L'Aliança Mataronina.

Sortosament, cap de les bombes incendiàries llançades, no arriba a cremar.

Divendres 12 d'abril.

Crida per a la formació de divisions voluntàries per a defensar Catalunya.

Crida a l'allistament de voluntaris.
Diari *Llibertat*.

Tots els treballadors de la construcció i del ram de la fusta, entre 30 i 35 anys, han d'inscriure's al Sindicat d'Edificació, Fusta i Decoració, segons ordre de la Direcció General d'Enginyers i Comissió Organitzadora de Batallons de Fortificacions.

La Delegació Comarcal de Proveïments fa pública una llista de preus oficials, o de taxa, dels queviures.

Dissabte 2 d'abril.

A les dotze de la nit, s'avancen una hora els rellotges.

Dimarts 5 d'abril.

Nota apareguda a "Llibertat".

És cert que cada dia avancen les tropes feixistes; però cada hora és més pròxima la rèplica a la seva ofensiva i, per tant, la seva derrota. A Catalunya hi deixarà les dents la fera feixista!

La població segueix amb preocupació l'avanç de les tropes *nacionals*. Queda tallada transitòriament l'electricitat.

Dijous 7 d'abril.

Tots els inclosos a files per les lleves ja mobilitzades han d'incorporar-se immediatament a l'exèrcit.

Dimecres 13 d'abril.

"Llibertat" a partir d'avui surt al matí. La manca de fluid elèctric obliga a fer manualment la tirada del diari. El canvi es fa per poder-la fer en hores de treball normal. A mitjan maig reprendrà l'horari de sortida habitual.

La manca d'energia elèctrica fa modificar els horaris de l'Administració, del Comerç i fins i tot l'horari de lectura de la Biblioteca Popular.

La indústria és paralitzada.

Diumenge 17 d'abril.

Es coneix que Lleida i Vinaròs han estat ocupades per les tropes *nacionals*.

A l'Hospital de Cirurgia, homenatge a Thaelman, promogut per la Comissió de Cultura de l'Hospital de les Brigades Internacionals. Hi assisteixen les autoritats de Mataró i les organitzacions antifeixistes. Els dos hospitals militars de Mataró, instal.lats als antics col.legis de Valldemia i dels Salesians, acullen molts ferits de les Brigades Internacionals.

Dimarts 19 d'abril.

Míting del Front Popular Antifeixista de Mataró, com a presentació del Comitè. Hi participen

representants de les Brigades Internacionals, que fan donació d'una bandera al Front.

Dijous 21 d'abril.

La venda racionada d'un quilo de patates d'importació per familiar, de 100 grams de carn congelada i d'un quart de litre d'oli, també per familiar, anunciada per la Conselleria-Regidoria de Finances i Proveïments és la notícia més important del dia, comentada en un dietari de "Llibertat".

És detingut Joan Guixà, obrer de l'empresa Jaumandreu, per recaptar diners per al Socors Blanc. Organitzat a Mataró des de juliol de 1936 tenia cura sobretot de l'assistència a sacerdots i religiosos amagats o empresonats.

Divendres 23 d'abril.

Incorporació a l'exèrcit de les lleves de 1941 i de 1927 (nascuts el 1920 i el 1906). Els pertanyents a la primera ho faran els dies 27 i 28; els de la segona els propers dies 3 i 4 de maig.

Dimecres 27 d'abril.

Els treballadors de la construcció i els del camp, pagesos i jornalers, lleves de 1926 a 1922, s'incorporaran a l'exèrcit entre els dies 3 i 15 de maig.

Hauran de presentar-se provistos de manta, muda de recanvi, cullera, plat o carmanyola, cantimplora o got i calçat, tot en bon estat.

Un grup de paletes mataronins treballarà en les fortificacions que es fan en la línia Falset-Torre de l'Espanyol.

Es tallen els arbres de la Riera.

Divendres 29 d'abril.

S'incorpora la lleva del 1927 (nascuts el 1906).

Un dietari de "Llibertat" afirma que, sumant voluntaris i lleves, entre cinc i sis mil mataronins són a l'exèrcit.

Manuel Salicrú i Puig

1.- Veure
Fonts documentals i bibliografia a l'article *Crònica dels fets de juliol de 1936, a Mataró*. "Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria", núm. 26 (juliol 1986).

Dades i detalls concrets del que va succeir a Mataró a partir del 18 de juliol de 1936 són explicats i analitzats per Jaume Lladó i Font, mataroní, resident a Perpinyà, conservador d'Antiguetats del Rosselló, i fill de Francesc Lladó i Casas, de la U.G.T., membre del Comitè de Salut Pública, en representació d'aquella sindical, a qui dedica el present estudi.

MATARÓ, 1936

A la memòria del meu pare,
suara traspassat.

CONSTITUCIÓ A MATARÓ D'UN COMITÈ ANTIFEIXISTA.

La nova de l'aixecament sediciós contra la República, instaurada democràticament el 14 d'abril de l'any 1931, gràcies al sufragi pronunciat a les urnes el dia 12 del mateix mes, provocà una gran emoció a la ciutat.

Per fer front als esdeveniments que es preparaven, el mateix dia 18 de juliol, a la nit, tingué lloc al Teatre *Bosque* una assemblea de totes les forces populars de la ciutat. El teatre era ple de gom a gom.

La mobilització fou decretada per les dues grans sindicals, la Confederació Nacional del Treball (C.N.T.) i la Unió General dels Treballadors (U.G.T.).

Resultat final d'aquesta reunió fou la decisió de crear a Mataró un Comitè antifeixista, compost per representants de les dues sindicals, amb la missió de vetllar per al restabliment dels principis de la República, controlar l'ordre públic i fer front a totes les eventualitats.

Aquest Comitè d'emergència fou constituït per quatre membres. Dos representant la Confederació Nacional del Treball, en Joan Peiró i en Manuel Mascarell i altres dos per la Unió General de Treballadors, en Francesc Lladó i en Salvador Romagosa.

PRIMERES INTERVENCIONS.

A les dues de la nit del naixent dia 19 de juliol de 1936, els membres del Comitè, sortint de l'Assemblea del *Bosque*, es personaren a la Casa de la Ciutat.

Allí convocaren el batlle, en Salvador Cruxent, i li comunicaren la decisió presa, que emanava, com hem dit, de la classe obrera. D'una forma simple li precisaren les funcions que s'imposava el Comitè antifeixista, deixant a càrrec del batlle, a títol precari i revocable, la gestió dels afers purament administratius de l'Ajuntament.

La segona persona que fou convocada fou el capità de la Guàrdia Civil. Per a la petita història diuen que era un home físicament molt lleig, malgrat dir-se Valiente-Hermoso.

Personat aquest, els membres del Comitè li posaren la qüestió de si era per o contra de la República. La seva resposta fou que mantenia la seva fidelitat a les institucions republicanes.

Ben precisada aquesta posició se l'informà, per tal d'evitar incidents, que a partir d'aquells moments alguns ciutadans armats patrullarien per la ciutat.

Per aquest gest de fidelitat, la Guàrdia Civil esdevenia a l'esguard del poble, una institució que desvetllava la simpatia popular.

A partir d'aquest moment es començaren a produir algunes detencions i registres en domicilis de certs ciutadans susceptibles de guardar armes o de provocar aldarulls.

L'EXÈRCIT, LA GRAN INCÒGNITA.

Les activitats que es desplegaven a la caserna eren vigilades de prop. Persones situades en els terrats de les cases veïnes efectuaven una estreta vigilància per tal de controlar l'acció dels militars.

Tenint la convicció que el Regiment d'Artilleria sortiria al carrer, i per tal d'evitar un bany de sang, el Comitè prengué la iniciativa de fer retirar la Guàrdia Civil i d'internar-la fora de la ciutat.

Efectivament, a les vuit del matí, la tropa sortí al carrer i ocupà les principals artèries de la ciutat, proclamant l'estat de guerra.

Obeint consignes donades per l'oficialitat, els soldats proferien crits de "Visca la República", maniobra encaminada a crear un clima de confusió.

Malgrat tot, era ben evident que la moral de la tropa es trobava en un nivell molt baix, mancada de convicció i impressionada per l'exaltació popular.

L'element femení, les dones mataronines, contribuïren en gran manera a aquest treball de desmoralització. Deien als soldats que els havien enganyat, aconsellant-los de desertar. Alguns d'ells abandonaren les armes i partiren.

L'aixecament militar a Mataró va finalitzar amb la rendició del general Goded, tal com veurem.

Aquest general havia vingut de l'illa de Mallorca vers Barcelona, al moment de la sublevació militar. Just arribat a la Ciutat Comtal, féu empresonar el capità general de la regió militar, Llano de la Encomienda, que restà fidel a la República. Goded dirigí la sublevació a Barcelona, però no havia previst el coratge i l'entusiasme popular, factors que podien contrariar els seus projectes.

Efectivament, després d'una lluita aferrissada i comprenent que de res serviria vessar més sang, car la causa la tenia perduda, va optar per rendir-se al Govern de la Generalitat.

I és en aquestes circumstàncies, d'una gran transcendència dramàtica, quan el general sediciós, a través de l'antena de Ràdio Barcelona, el dia 19 de juliol mateix, a les set de la tarda, anunciava la seva rendició, invitant a l'ensems totes les guarnicions pertanyents a la Regió Militar de fer la mateixa cosa. La guarnició del Regiment d'Artilleria de Muntanya de Mataró, dispersada per la ciutat, així va fer-ho i es va reintegrar a la caserna. El Comitè disposà que el cos de Carrabiners, que havia restat fidel a la República, establís una guàrdia a l'accés de la mateixa, i reforçada per ciutadans armats.

Molts soldats, a partir d'aquest moment, escalaven les parets i s'escapaven.

A la ciutat es tenia el sentiment d'haver viscut unes hores de gran dramatisme i d'haver-se evitat una gran efusió de sang... En realitat el drama no feia sinó començar; el teló acabava d'aixecar-se.

NEGOCIACIONS I CAPITULACIÓ.

El dia 20 de juliol es negocià la rendició de la guarnició militar confinada a la caserna. S'efectuà per telèfon, des de les Cases Consistorials. Fou un capità de carrabiners, anomenat Pulido, qui va fer d'intermediari entre el Comitè antifeixista i el coronel del Regiment, reunit amb tota l'oficialitat a la Sala de Banderes.

En ser invitats a la rendició, els militars varen demanar una hora de reflexió. Passat aquest temps, preguntaren quines serien les condicions de la rendició. La resposta fou que només se'ls exigia el reconeixement de les lleis de la República.

Dues hores més de reflexió foren necessàries per demanar, a la fi, si les condicions posades no havien canviat. Davant de la inflexibilitat dels membres del Comitè, a través de l'esmentat capità de carrabiners, l'oficialitat decidí de rendir-se. Rendició, però, amb una condició, que les vides fossin respectades, sota paraula d'honor.

Se'ns ha dit que el mot honor no va fer bona impressió als membres del Comitè. Els qui capitulaven s'havien aixecat contra un règim legalment constituït, al qual havien jurat fidelitat. I així se'ls ho va fer remarcar, garantint llur vida durant el temps de custòdia a la ciutat.

Eren les cinc hores d'una tarda d'estiu.

Els encontorns de la caserna començaven a ésser molt animats i els ànims començaven a excitar-se. Tement un assalt, el cos de carrabiners que des de l'exterior guardava l'accés de la caserna, es va retirar al seu interior.

Els membres del Comitè s'hi personaren immediatament després de la rendició, disposant que l'oficialitat quedés consignada a la Sala de Banderes. A la matinada del dia 21 de juliol, vers les tres hores, un camió sortia de la caserna amb l'oficialitat. Dos altres camions, un al davant i un altre darrera, amb forces de guàrdia civil, feien d'escorta.

Míting o acte públic celebrat al Clavé. La presència del P.O.U.M. el fa datar com a anterior a maig de 1937. Fotografia: Arxiu particular de la família Graupera.

Els oficials rebels foren empresonats al castell de Montjuïc, a Barcelona. No corresponia al Comitè antifeixista mataroní de decidir la seva sort.

CREACIÓ DEL COMITÈ D'ORDRE PÚBLIC, DE SEMPRE POPULAR.

El Comitè antifeixista, constituït el dia 18 de juliol, fou ampliat.

Si abans representava les dues grans sindicals obreres, ara s'ampliava incorporant-hi una representació de tots els partits polítics d'esquerra.

Es féu amb l'ànim de donar una més gran cohesió a la seva acció i a fi que totes les forces populars s'hi trobessin representades. A més, calia assegurar l'ordre ciutadà.

Malauradament, aquest intent, per noble i admirable que fos, va ésser desbordat per un escamot d'homes sense escrúpol, bandits de camí ral, que sota pretext d'un fals antifeixisme varen deshonorar una gesta admirable com fou la rèplica popular, d'un gran coratge, enfront d'un moviment sediciós.

El nostre patrimoni artístic i també vides humanes foren sacrificades gratuïtament. Fou l'obra i gràcia d'una baixa societat, fenomen social que invita a reflexió...

Aquest desbordament fou conegut arreu, i en molts indrets corregit i augmentat en relació als fets ocorreguts a la nostra ciutat, demogràficament més gran però amb una evident limitació d'estralls.

Per aquesta raó cal reconèixer objectivament l'actuació d'uns homes d'horitzons diversos, que en aquelles hores tràgiques s'esforçaren a limitar els estralls i d'encarrilar les passions desenfrenades. Segons l'expressió d'un d'ells feien de "bomber", és a dir, apagaven el foc en sentit figurat.

Malauradament, certs fets lamentables, com la crema dels convents mataronins, succeïda la matinada del dilluns 20 de juliol, i la destrucció de bona part del patrimoni artístic religiós, foren inevitables. També foren inevitables certs crims, inspirats gairebé tots per venjances personals.

SALVAGUARDA DEL PATRIMONI ARTÍSTIC.

Amb l'ànim de salvaguardar el nostre patrimoni fou creada una Comissió composta per persones competents, amb missió d'indicar tots aquells elements artístics en perill i assegurar llur protecció.

La dita Comissió fou constituïda per en Fèlix Clariana, conservador del Museu naixent de la ciutat, en Rafael Estrany, artista llorejat, en Julià Gual, poeta i amant de l'art, i en Francesc Bas, artista-professor de l'Escola d'Arts i Oficis.

En Fèlix Clariana va batejar aquesta comissió com "la Creu Roja de l'Art". Amb aquesta expressió queda ben definida la seva missió. La salvaguarda del conjunt barroc de la capella dels Dolors de la basílica de Santa Maria justifica sobradament aquesta lloable iniciativa. I si afegim el salvament del retaule barroc del Roser, també existent a la basílica, encara queda més justificada.

Per cert, una de les coses que més impressionà de l'actuació lloable d'aquests ciutadans, és el seu desinterès i molt especialment llur simplicitat i modèstia. En Julià Gual escriví en una ocasió a un conegut crític d'art ... *Les coses haurien pogut anar com les expliqueu* (tràgicament). *Però sento haver-vos de dir que la realitat fou molt diferent. Afortunadament no hi va haver res d'heroic en el salvament de les pintures* (d'en Viladomat) ...*Sinó tot es va passar en el silenci i en la calma, en aquelles hores emocionants que feien bullir tot el país de dalt a baix...*

Cal consignar que accions personals contribuïren també al salvament d'altres elements. És el cas del senyor Josep Maria Cabré que guardà a casa seva les relíquies de les Santes mataronines amb acord del mateix comitè.

ASSASSINATS.

El canonge Cardó escrigué, referint-se a la nostra guerra civil i a les atrocitats comeses, que d'un costat es matava en nom de Déu i que, de l'altre, no se sabia en nom de qui. Va descuidar-se de dir, però, que d'un costat i l'altre també es matava per qüestions personals i d'interessos creats. És el cas de la nostra ciutat i una vegada més voldríem insistir sobre el fet del reduït nombre de crims (encara massa!) que en ella s'hi registraren, sobretot si considerem el que va succeir en altres ciutats, com Terrassa, i en pobles com Canet de Mar, Cervera i molts d'altres.

A Mataró bona part de les atrocitats vingueren d'un escamot d'homes, dits de la F.A.I., capitanejats per en Lluís, protagonista d'un dels fets més horribles, l'assassinat dels germans Clavell.

Aquest escamot era compost pels anomenats Montserrat, Domingo, Calls, Raul, i algun altre que no recordo. És molt de doldre que algú confongui l'actuació d'aquesta gent amb la de moltes altres persones dignes i responsables, fidels a uns ideals i principis que no tenien res a veure amb l'assassinat, la intolerància i la destrucció de tot allò que respirava esperit i cultura.

La mort del Dr. Samsó fou imposada pels components de la columna Malatesta que partia vers el front d'Aragó. Fou el mateix Lluís qui va actuar de portaveu prop dels membres del Comitè reunits a l'Ajuntament, que s'oposaren rotundament a aquesta exigència. La rèplica fou que, si no se'ls donava satisfacció, els milicians assaltarien la presó, passant a mata-degolla la seixantena de presoners que s'hi trobaven. Cruel dilema...

És el mateix Lluís qui, una vegada tot consumat, i de retorn del cementiri, proclama a l'Ajuntament *Justícia és feta!*

Restà a dos membres del Comitè, Consol Nogueras d'Esquerra Republicana i Francesc Lladó de la U.G.T., d'encarregar-se de la trista missió d'anar a la necròpolis mataronina i de verificar els fets. Els quatre individus que hi participaren, en partir, amenaçaren de mort el sepulturer si els identificava.

És coneguda de tots la mort exemplar de l'arxiprest. Potser ho és menys l'impacte que va causar als seus botxins la frase que els va adreçar moments abans de la mort "Us perdono com Crist va perdonar a dalt de la Creu". En Lluís va morir al camp de concentració d'Agde enmig d'unes al·lucinacions espantoses. D'altres varen comprendre el sentit profund del perdó.

Si la mort del Dr. Samsó era inspirada per l'animositat que alguns sentien vers l'Església, com als primers temps del cristianisme, o potser per a tenir un cap de turc o víctima propícia per a fer-li pagar tots els plats trencats, tal com a l'Edat Mitjana passà també amb els jueus, l'assassinat d'Antoni, Carles i Josep Clavell pren tota una altra dimensió. Sense voler-ne fer massa comentaris direm que l'horror d'aquest triple assassinat està al mateix nivell que la baixesa dels seus motius.

Vegem els fets. Algú tenia interès de fer desaparèixer el germà gran, emmaridat amb la filla d'un important industrial mataroní. Aquest algú era un comerciant de teixits també de la ciutat i, atzar, cosí de l'anomenat Lluís, capitost de l'escamot de la F.A.I. L'ocasió era bona per fer desaparèixer una persona que resultava molesta per una raó fàcil d'imaginar.

Anar a buscar-lo a pit descobert era massa comprometedor. Per això la tasca fou encarregada a un escamot d'Arenys de Mar, acompanyat per

en Domingo, membre de l'escamot local. Era freqüent fer aquesta mena d'intercanvis de serveis.

En trucar a la porta del domicili de l'interessat i demanar per en Clavell foren sorpresos, cosa no prevista, de trobar-se amb tres germans. Quin era el que calia emportar-se? Tots tres foren assassinats.

En Francesc Lladó, amic i pacient del Dr. Clavell, especialista de les vies urinàries, va assistir a l'autòpsia practicada pel Dr. Cruzate. El Dr. Clavell portava una bala a la regió del fetge de 7,65 mm. de calibre. Era de la pistola de l'esmentat Domingo. Aquest personatge, acabalat, va reconèixer la seva participació. Anys després va morir a l'Hospital de Perpinyà, als serveis del Dr. Esteve, al moment de posar-se al llit per tal de passar la seva primera visita mèdica.

Un altre assassinat, aquest diríem estúpid, fou el del Dr. Spà, odontòleg. Va rebre una convocació per a personar-se al local de la C.N.T. De bell antuvi es personà a l'Ajuntament i aquí se li indicà que el local en qüestió era allà on "hi havia hagut" el Círcol Catòlic. En aquest lloc un individu l'esperava amb un fusell i, gràcies al pretext de la convocació, va poder arreglar els seus comptes, que no eren altres que un problema que havia tingut a la seva boca i que el Doctor odontòleg no li havia resolt. Com a càstig, fou tramès al front i, just d'arribada, al primer combat, va morir.

Què no diríem també de la mort del senyor Simon, forner? Conseller de l'Ajuntament de Mataró i home de dreta, era ben considerat per tothom. Car era un home de bé. Sembla que el seu assassinat trobà origen en una frase que va pronunciar en una certa ocasió. Quan l'elecció d'un nou alcalde, la Lliga es posà d'acord amb el partit d'Acció Catalana per tal que sortís un alcalde avui diríem de centre-dreta. Al carrer, davant de l'Ajuntament, les organitzacions polítiques obreres s'hi varen concentrar per tal de fer pressió, produint gran enrenou. S'atribueix al Sr. Simon la frase *Si això és democràcia, que visqui el feixisme*. Frase que no va caure, sembla, en el buit.

Aquest episodi sagnant no fineix pas en el moment que el seu cadàver és trobat a Parpers, pel "Bolero", xofer de la línia d'autobusos de Mataró a Granollers. Pren altres proporcions en el moment que, arribats els franquistes, és afusellat un gitano, dit Soriano, per la seva participació en la mort del senyor Simon. Els veritables assassins ho negaren sempre. Més extraordinari encara. Una persona que hi participà directament, poc temps després d'acabada la guerra civil, retornà de l'exili i mai no fou molestada gràcies a dos personatges, Xena i Rovira, sicaris de la força de repressió.

Una altra víctima fou mossèn Ramon Furnells. Tenia referències que aquest havia estat detingut a Can Guitart. Era un dia al vespre i els components de l'escamot de la F.A.I. jugaven a cartes per pasar l'estona. En Montserrat tenia al seu poder el rellotge de butxaca de mossèn Furnells, prova evident de la seva participació en el fet.

Finalment, esmentem la mort d'un guardavinyes anomenat Carbó. Aquest era mal vist a causa de la duresa del seu temperament. Ignorem la identificació dels autors del seu assassinat, però tot fa pensar en una venjança personal. Com a contrapartida, ja ho hem dit, cal insistir i valorar l'acció d'uns homes que s'esforçaren a contrarestar i limitar tots aquests fets que enterbolien una causa justa.

Per exemple, coneixem el cas de dos frares, un d'ells refugiat a casa del Sr. Horta, al carrer d'Argentona, i l'altre al Camí Fondo, que eren buscats per un escamot foraster de la F.A.I. Al moment que aquest arribà a la nostra ciutat per assassinar-los, els dos religiosos foren posats en seguretat a la presó i confiats al seu director. Una vegada el perill passat, foren acompanyats a casa del Sr. Horta. La persona que ho féu em digué que els trobà passant el rosari.

Un altre exemple és el del Jutge de Pau d'Argentona que es trobava empresonat al castell de Montjuïc a títol d'ostatge. És a dir, la seva vida era pendent, com a represàlia, d'un eventual bombardeig sobre Barcelona. Es trobà l'astúcia que el president de l'Audiència el posés a la disposició d'un Jutjat de Guàrdia de Barcelona. El jutge d'aquest Jutjat declarà que el cas era competència del Jutjat de 1ª. Instància de Mataró. D'aquesta manera el jutge Sirés, del Jutjat mataroní, pogué decretar la llibertat provisional sota fiança...

Recordem també el cas del senyor Correa, militar de carrera, emmaridat amb la família Esquerra, resident al carrer d'Amàlia. Com sia que la seva seguretat personal estava en perill, fou dipositat a la presó durant una nit, confiat a les mans del seu director, senyor Prado. Com a escapatòria se li proposà de marxar al front, retornant una vegada amb permís i tot seguit, de nou arribat allí, es passà com era de preveure, a l'altre bàndol.

Podríem esmentar encara d'altres exemples que proven a bastament aquesta acció humanitària. Llur anonimat i modèstia, presidit per la satisfacció d'un deure complert, en aconsellen de no fer-ho.

Caldria dir, però, per contrast, que no foren precisament aquests sentiments els que imperaren en el moment que els vencedors arribaren.

Posem fi a aquest capítol. Desitgem de poder aixecar damunt les cendres i les llàgrimes vessades, un esdevenidor ple de fraternitat i de concòrdia.

Jaume Lladó i Font
Perpinyà, juliol 1986.

La ressenya que segueix, escrita per Joan de la C. Cuadrada i Gallifa, explica els records, les vivències personals, d'una persona que l'any 1936 tenia vint anys, que era membre de la Congregació Mariana de Sant Lluís i que pertanyia al Grup Joventut, núm. 36, del Foment Mataroní, de la Federació de Joves Cristians de Catalunya.

EL MEU RECORD DEL 19 DE JULIOL DE 1936

És impossible en poques paraules de poder fer viure els ambients i els criteris que imperaven ara fa cinquanta anys i que van portar-nos a haver de viure una de les tragèdies més grans sofertes pel nostre poble.

Hem de començar per dir que la nostra manera de viure era profundament influïda pel fet religiós. Pel nostre concepte de la vida, totes les nostres activitats anaven amb la mateixa orientació.

Quant a política, no teníem adscripció a cap partit. Cadascun de nosaltres actuava on millor li semblava; però sempre supeditàvem l'actuació al tractament i concepte que el partit polític tenia en relació a la religió.

Érem joves que ens movíem dintre les activitats de la Congregació Mariana, complint les celebracions religioses reglamentàries i col.laborant en el Catecisme Parroquial. Teníem un concepte de la moral sexual molt rigorós, actualment en diríem molt repressiu.

Pels anys trenta s'havia fundat la Federació de Joves Cristians de Catalunya, els FEJOCISTES, que en dèiem. Va ser un moviment d'Acció Catòlica amb conceptes oberts, que no imposava el compliment d'actes religiosos determinats. Els qui ho volien, podien assistir als Cercles d'Estudi de formació, que es desenvolupaven de manera normal. Es feien recessos espirituals. Hi havia les seccions de propagandistes i les d'esplai i esport. L'organització tenia també un caràcter molt català. En el nostre Himne cantàvem "Som catalans i cristians, que és com dir herois dues vegades". A la primera versió de l'Himne havíem cantat "Hem vist la Pàtria ressorgir i serà lliure i serà santa", però després es va canviar la paraula "lliure" per "invicta". Hem de dir també que dintre del nostre Grup de Fejocistes hi havia militants de "Nosaltres sols".

Des d'aquesta posició i perspectiva, se'ns va presentar l'aixecament militar. Els ambients polítics i socials estaven molt enrarits, sovintejaven les vagues revolucionàries; més d'una vegada en algun poble s'havia proclamat la República Llibertària. A casa nostra el Sindicat preponderant era la C.N.T., d'inspiració anarquista en el seu últim temps.

El país tenia molt poc entrenament per a la convivència democràtica i molt sovint s'interpretava la democràcia quan els vents eren favorables, però quan eren adversos, no es dubtava a *echar la mesa patas arriba* com diuen en castellà.

Alguns partits polítics i sindicats tenien un anticlericalisme molt exaltat. Presentaven la religió catòlica com a causant de totes les injustícies i tots els despropòsits del país, i feien veure els ordes religiosos com a organitzacions obscurantistes i sectes misterioses, culpables de les aberracions morals més perverses i macabres. Aquest ambient, i el criteri de l'anarquia que dominava el Sindicat principal, la C.N.T., que deia que la religió era un engany, que havia de destruir-se per a l'alliberament del poble, era molt extens.

Jo, en el treball, tenia converses amigables amb components de les "Joventuts Llibertàries". Em manifestaven que fins i tot s'havia de destruir tots els elements materials que recordessin l'engany de la religió, que ni tan sols podien admetre

l'existència d'obres d'art, pintura, escultura, literatura, etc..., que en fossin testimonis.

En una ocasió vaig lligar una entrevista d'un d'aquests joves que tenia molt d'ascendent entre les "Joventuts Llibertàries", amb el sacerdot que dirigia els nostres Cercles d'Estudi, el Doctor Francesc Pasqués. El Dr. Pasqués va poder veure la profunditat amb què havien arrelat en aquell jove les idees de Bakunin, Reclús, Malato, etc..., que anomenava constantment com a fundadors de la idea àcrata.

Per la nostra part, volíem trobar la solució al problema social amb la implantació de les doctrines promulgades en les encícliques papals. Tots érem molt idealistes, però els mitjans per a portar a terme les nostres idees eren totalment distints.

En aquest ambient, es va produir l'aixecament militar.

El diumenge dia 19 de juliol vam anar, com de costum, a la missa de la Congregació, a la capella dels Dolors. Ja hi havia hagut a Mataró el Pronunciament Militar.

El dia transcorria amb inquietud per la lluita de Barcelona, i per tots aquells fets. A primera hora de la tarda ens vam assabentar que els militars havien anat a alguna entitat mataronina per demanar voluntaris que s'havien de presentar a la caserna. Amb un company de Junta del Grup dels Fejocistes vàrem comentar el cas, i vàrem creure que era convenient d'intentar localitzar el Grup d'Avantguardistes (l'organització dels nois que per la seva edat no podien ser encara Fejocistes). Aquest Grup havia sortit de càmping el dia abans, no gaire lluny de Mataró. Els havíem d'informar de la situació perquè entressin a la ciutat de la manera més anònima possible, ja que anaven més o menys uniformats, i amb algun banderí, i hi havia el perill que els poguessin confondre amb alguna organització d'algun bàndol. Mentre anàvem cap a Can Bruguera sentíem el ressò de la lluita a Barcelona.

Quan retornàrem a Mataró els militars ja s'havien retirat. Al vespre, al carrer, parlant amb alguns coneguts entre els quals hi havia un sacerdot, vaig manifestar el meu parer "que era convenient que es fessin sortir dels convents les religioses". Ningú més no va ser del meu criteri. A la nit ens van despertar els trucs produïts en una casa del veïnat, quan s'anava a detenir una persona molt destacada en la política local, component de la Lliga Catalana.

A la matinada ens va sobresaltar el soroll de la brama del foc que devorava el monestir de les Tereses, en el qual hi teníem dues cosines. Després vàrem sortir al carrer per veure si podíem fer alguna cosa pràctica. Vàrem veure cremar aquell monestir. Vàrem anar al convent de les Benedictines on hi teníem també dues cosines. Ja l'havien abandonat les monges. Uns homes armats, dels molts que patrullaven pels carrers, estaven ruixant amb líquid inflamable les portes de l'església. Vam ajudar a treure mobles de la casa de la família Guilà, que eren els compradors de les monges i vivien en un habitatge que formava part del mateix edifici del convent. (Precisament un dels nois d'aquella família que ajudàvem, va ser assassinat més tard i també ho fou l'altre fill, que era germà en el monestir de Montserrat). De pràctic no vàrem poder fer res més. Vàrem haver de seguir veient tot aquell desastre injustificable.

Aquell mateix matí, per la Riera vàrem ser aturats per un grup armat, amb el crit de "Mans enlaire", i amb l'amenaça que dispararien al més petit moviment que féssim, mentre se'ns escorcollava. La cosa no va passar d'aquí.

No he de continuar pas amb tot el que va seguir. El fet va ser que, com a catòlics, sense tenir res a veure amb aquell aixecament, es van destruir tots els temples, vàrem ser espoliats de totes les nostres organitzacions i varen ser assassinats molts sacerdots.

Es va fer córrer la veu que els primers dies de la revolta es disparava des dels campanars. La premsa d'aquells dies donava informació (?) d'aquells fets. Deia "Predicaven la religió i han instal·lat les metralladores a les Catedrals..."

Lamentablement, a Barcelona, un grup militar, pertanyent a un regiment sublevat, es va refugiar al convent dels Carmelites, a la Diagonal, des d'on es va fer fort. En ser assaltat, finalment, el convent per les milícies populars i la turba, van ser morts allà mateix alguns militars i frares del convent. Aquest és l'únic cas concret que, pels atzars de la lluita, es va fer foc des d'un monestir.

Si nosaltres ja estàvem convençuts d'aquelles falsedats, que tan cares van costar, volem transcriure un criteri de Frederic Escofet, aleshores comissari general d'Ordre Públic a Catalunya, al llibre que va escriure amb el títol: *Al servei de Catalunya i de la República. La Victòria*, diu: *Cal reconèixer que els simples sacerdots, en general, i particularment a Catalunya, no tenien cap responsabilitat en aquell moviment sediciós i que era absurda l'acusació que haguessin disparat des dels campanars de les esglésies.*

Joan de la Creu Cuadrada i Gallifa

Els fets revolucionaris de juliol de 1936, afecten l'Església catòlica, que, acusada de participació i col.laboració en el *pronunciamiento* militar, veurà la destrucció de les esglésies, la confiscació dels edificis propis i la persecució de sacerdots i religiosos.

L'Escola Pia de Mataró i el col.legi de Santa Anna pateixen les conseqüències d'aquells fets, que són relacionats i estudiats per Joaquim Graupera i Graupera, llicenciat en Geografia i Història, que, a més, analitza especialment el projecte de construcció d'un grup escolar –les Escoles Campalans– al recinte del Col.legi i església de Santa Anna, projecte que inclou també l'edificació del nou Museu del Maresme.

L'ESCOLA PIA DE MATARÓ I LA GUERRA CIVIL (1936 - 1939)

Igual que totes les comunitats religioses de Mataró i les d'una part de l'Estat, l'Escola Pia de Santa Anna va patir en la seva pell els efectes de la contesa que va començar amb els fets de juliol de 1936.

En la correlació de forces en què aleshores va quedar dividida la societat, les comunitats religioses van quedar incloses en la fracció representativa de les forces "feixistes" (1). Tal com diu Pierre Vilar,

Visió de conjunt de l'antic edifici del Col.legi de Santa Anna. Fotografia: Masachs. MASM. Arxiu fotogràfic.

> ... *el pes de l'Església i les seves aliances eren considerades responsables del retard d'Espanya respecte a Europa. Laïcitzar era modernitzar*... (2),

i també

> ... *sota la República l'Església s'havia solidaritzat imprudentment amb les classes conservadores*... (3).

A Catalunya el fenomen anticlerical va començar en el s. XIX. En l'actual segle, l'any 1909, quan la Setmana Tràgica, els lligams de l'Església amb el poder econòmic i polític ja la col.locaven, a nivell simbòlic, com una de les "forces opressores" (4). Malgrat tot, el poble mantenia un esperit profundament religiós, quant a creences. L'odi era envers el que l'Església representava. Aquest fenomen es va repetir en el 1936.

El 18 de juliol de 1936 van arribar a Mataró els primers rumors sobre l'aixecament de les tropes comandades pel general Franco al Nord d'Àfrica i el seguiment de la insurrecció en diversos punts peninsulars. L'endemà, les tropes de la caserna de Mataró van ocupar la ciutat i l'Ajuntament, fet que va ser superat per les notícies de la rendició de Goded a Barcelona (5) i l'arribada a Mataró d'un escamot de carrabiners d'Arenys (6).

El dilluns dia 20, degut al caire que prenien els esdeveniments, després de conèixer l'incendi dels convents de les Caputxines, de les Tereses i de les Benetes, els intents d'assalt a Santa Maria i a Sant Josep, l'increment de la violència envers els religiosos i l'ambient anticlerical que es respirava, la comunitat escolàpia va començar a témer per la seva sort. El pare rector Lluís Freixes va prohibir l'obertura de les portes de l'església i de tocar les campanes durant els oficis religiosos. Després procedí a repartir els objectes litúrgics i de valor que posseïa la comunitat entre diverses cases particulars, de persones amigues de l'Escola Pia.

El dia següent, dimarts 21, guàrdies civils i paisans armats es van presentar per tal de desallotjar el col.legi.

> ... *al poco rato de salir los religiosos, apareció en la portería de la Bajada de Santa Ana un rótulo que decía "Incautado por la Generalitat de Cataluña"* (7).

A les cinc de la tarda uns milicians instal.len a la façana del col.legi una bandera de la C.N.T. La comunitat es reuneix a la Mútua Calassanç Vives, al Camí Ral núm. 335, i acorda de distribuir-se en cases particulars, a excepció dels pares Joan Vallverdú i Pere Tarradelles que es quedarien a guardar la Mútua. Ambdós, però, en surten el dia següent, lliurant les claus al pare rector. El mateix dia, el P. Antoni Llobet, allotjat al carrer de Sant Antoni, veu passar pel davant de la casa on estava un camió arrossegant la imatge de Sant Felicià, treta de la seva capella.

El dijous dia 24 es tanca la porta de la comunitat i sols queda oberta la de la plaça de Santa Anna. A la tarda, una multitud devasta l'església. Amb restes dels altars, imatges i bancs s'organitza una foguera a la Rambla. A més, la gent s'emporta tot allò que li agrada a les seves llars. També es col.loca la bandera de la C.N.T. a la part més alta de l'edifici, a l'observatori metereològic, amb un cenyidor del pare rector, com a motiu de burla.

La devastació de l'església, el col.legi i la comunitat dura uns quants dies. Després el col.legi s'utilitzarà com a seu de la C.N.T. En els soterranis de l'internat, s'hi situen els sindicats dels pintors i de la construcció. Per tal d'assegurar la defensa de la Rambla s'instal.len en el tercer corredor dos canons apuntant cap a la carretera de Barcelona. El dia 26 de juliol es pinta en la paret del col.legi un rètol amb el text "Confederació Nacional del Treball".

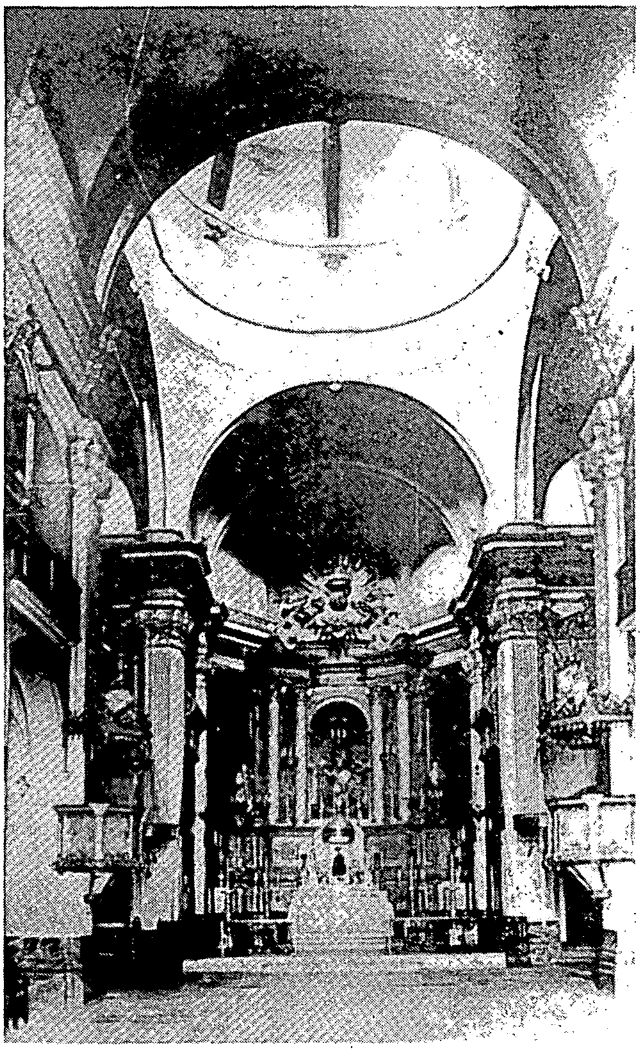

Interior de l'església de Santa Anna, abans de 1936. MASM. Postal.

El dia següent

... a las 6 menos cuarto, han subido, ante la multitud revoltosa, con largas escaleras hasta la imagen de San José de Calassanz, que estava colocada en el ángulo que da a la Riera, y como era de piedra y por la espalda estava pegada a la pared, la larga y gruesa cuerda con que la ataron para derribarla se rompió, siendo preciso atarla de nuevo y hacer un gran esfuerzo, cayendo por fin al suelo con gran estrépito, y con gran algazara del feroz y pervertido populacho... (8)

El dia 28, a les quatre de la tarda, amb un pic es va trossejar la resta de l'estàtua i es va tirar a terra la imatge de Santa Anna que presidia la portalada barroca. Les desfetes d'ambdues van ser carregades en un camió i es van tirar al mar.

La F.A.I. va celebrar un míting al col.legi el dia 13 d'agost i a partir del dia 17 es remodelà una part de l'edifici.

En el colegio hacen obras en los sótanos, habiéndose colocado sobre la primera puerta de tras Santa Anna este rótulo "Fábricas Cooperativas de Arte Moderno" (9)

Les obres també van incloure modificacions en la porteria on ... *quizás pongan algunas vidrieras...* (10).

El dia 29 d'agost, formada una Junta per posar en funcionament els col.legis de la ciutat, instal.la les seves oficines al rebedor del col.legi.

Pel mes de setembre, el col.legi es converteix en seu de l'Escola Nova Unificada, amb el nom de "Graduades Campalans"; un rètol amb aquest nom és col.locat a la façana. L'edifici es posa en condicions. A la porteria es distribueixen entre la població diversos objectes del col.legi i de la comunitat.

El mateix mes és empresonat Lluís Freixes, rector de la comunitat, que vivia a la casa de la Vda. Martínez. Jutjat dies després, és trobat innocent dels càrrecs que se li imputaven. El dia 7 és alliberat i tornat a la casa on vivia, confinat amb presó atenuada.

El dia 6 de gener de 1937, comencen a funcionar les Escoles.

Segons el conseller de Cultura Albert Puig, del P.O.U.M.,

És inqüestionable que la cultura del poble és un dels més grans, per no dir el principal, dels objectius que ha de tenir la revolució que s'està forjant, creant un món nou, lliure de perjudicis de casta, religió i classe, que permeti a les noves promocions de ciutadans esguardar l'avenir lliures de temors i odis tant perniciosos del progrés moral i material de la humanitat (11)

Capella de Sant Josep de Calassanç, a la cantonada de la plaça i la baixada de Santa Anna.
Les peces de la capella són avui a l'Hort del Rector, de Santa Maria.
Fotografia: Marià Ribas i Bertran.

Alguns religiosos es van inscriure a la F.E.T.E. (Federació Espanyola de Treballadors de l'Ensenyament), afiliada a la U.G.T., amb el jurament de no impartir religió i moral.

Segons Albert Puig, dels 4.352 alumnes mataronins d'Ensenyament Primari, 2.148 provenien d'Escoles Confessionals. Es preveia que per al curs 1937-38

... s'hauran superat ja bona part de les dificultats que l'estat bèl.lic actual comporta i serà possible de donar a tots els nostres infants l'ensenyament gratuït i adaptat a les més modernes i eficients normes pedagògiques. (12)

El canvi pedagògic feia necessari de reestructurar els edificis. El 1938, els arquitectes Llorenç Ros Costa i Lluís Gallifa Grezner, del Sindicat d'Arquitectes de Catalunya, Delegació del Maresme, van presentar la "Memòria del Projecte de Reforma a les Escoles Campalans", projecte previst des del 1937 (13).

En la memòria s'explicita que els edificis que disposava l'Ajuntament per Escoles eren insuficients quant a capacitat, disposició, higiene, construcció i serveis annexos.

La seva transformació en alguns i la seva adaptació en altres implicaria unes despeses econòmiques excessives en relació al seu aprofitament i, per tant, poc recomenables. (14)

La Conselleria d'Ensenyament tenia interès d'aprofitar l'antic col.legi escolapi per tal de crear una gran escola, amb els màxims serveis possibles, degut a la seva bona situació i pel seu volum d'edificació.

El projecte estimava la possibilitat d'edificar en el solar de l'església de Santa Anna el Museu del Maresme.

EL PROJECTE DE LES ESCOLES CAMPALANS.

El projecte concep les Escoles Campalans com a un conjunt de tres grups escolars, de vuit graus cadascun, amb entrades independents, respectivament per la plaça de la Llibertat (avui Plaça de Santa Anna), pel carrer de Miquel Biada (avui Baixada de Santa Anna) i pel carrer Fermín Galán (avui Camí Ral).

Les dues primeres entrades a l'edifici són considerades de bona ubicació, no pas l'última, que s'entén com a deficient; per tant s'insinua l'obertura d'un altre portal a la Rambla de Castelar (la Rambla), que comunicaria amb el Grup del carrer de Fermín Galán.

Projecte de les Escoles Campalans i del Museu del Maresme. Façana principal a la plaça de Santa Anna. Juliol 1938. AMM.

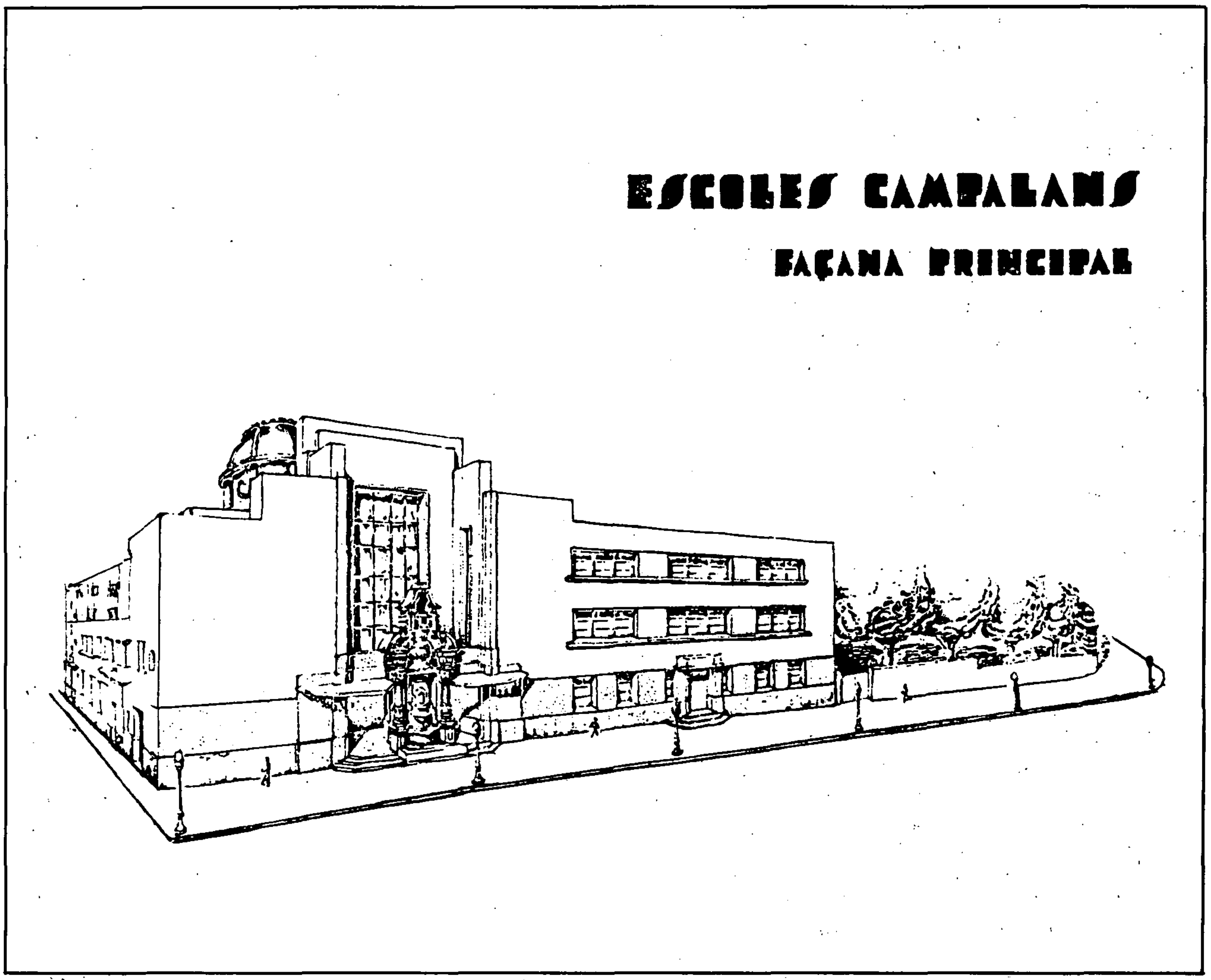

Els diferents cossos es van projectar diferenciats, però amb la possibilitat de poder-se realitzar actes de conjunt, mitjançant l'obertura de portes d'accés als diferents corredors de cada pis.

A la part baixa hi hauria un pati de joc, tancat en línia dels de la Rambla de Castelar i carrer Fermín Galán, donant a aquest pati la quarta façana de galeries. El projecte conté l'existència d'un altre pati de joc interior *resultat d'engrandir el petit pati actual* (l'antic pati dels gats) *mitjançant l'enderroc de l'absis de l'ex-església* (15).

A la part del carrer Fermín Galán, s'hi troben dos tallers d'aprenentatge i un parvulari. A la zona del carrer Miquel Biada, s'hi ubicaria el menjador escolar, amb els serveis de cuina i auxiliars, magatzems, W.C., entre altres, així com l'aparell de calefacció per a tot l'edifici.

A la planta principal, dos parvularis fan costat, a banda i banda de la porta de l'edifici de la plaça de la Llibertat, amb un vestíbul d'entrada i l'escala general de comunicació de tots els pisos. En aquesta part, s'hi reserva la instal.lació de parvularis, un taller de cultura per a la dona i dos habitatges, a més d'habitacions per als conserges de les escoles i del Museu.

La planta del primer pis incloïa tres aules a la banda de la plaça, unes altres cinc de cara al carrer Fermín Galán i dues més amb façana al carrer Miquel Biada. *Existeix una bona terrassa de joc en línia d'aquest últim carrer i una sala d'Actes, a més de despatxos dels professors* (16).

La segona planta, de conjunt en les diferents parts de l'edifici, comprèn onze aules més, una terrassa de joc, biblioteca, despatxos de professors, sanitaris, etc. En aquesta planta finalitzen les escales d'accés principals, naixent-ne una altra, amb llum zenital, que porta a l'aula de dibuix situada a la part superior. També *en la planta baixa del detrás* (carrer Fermín Galán) *es construiran la piscina, dutxes annexes, etc...* (17).

El pressupost de les obres a executar va ser avaluat pels mencionats arquitectes per 1.212.241 pessetes. El poc cost s'explica per les bones condi-

Projecte de les Escoles Campalans i del Museu del Maresme. Secció i perspectiva de l'església de Santa Anna convertida en Museu. Juliol 1938. AMM.

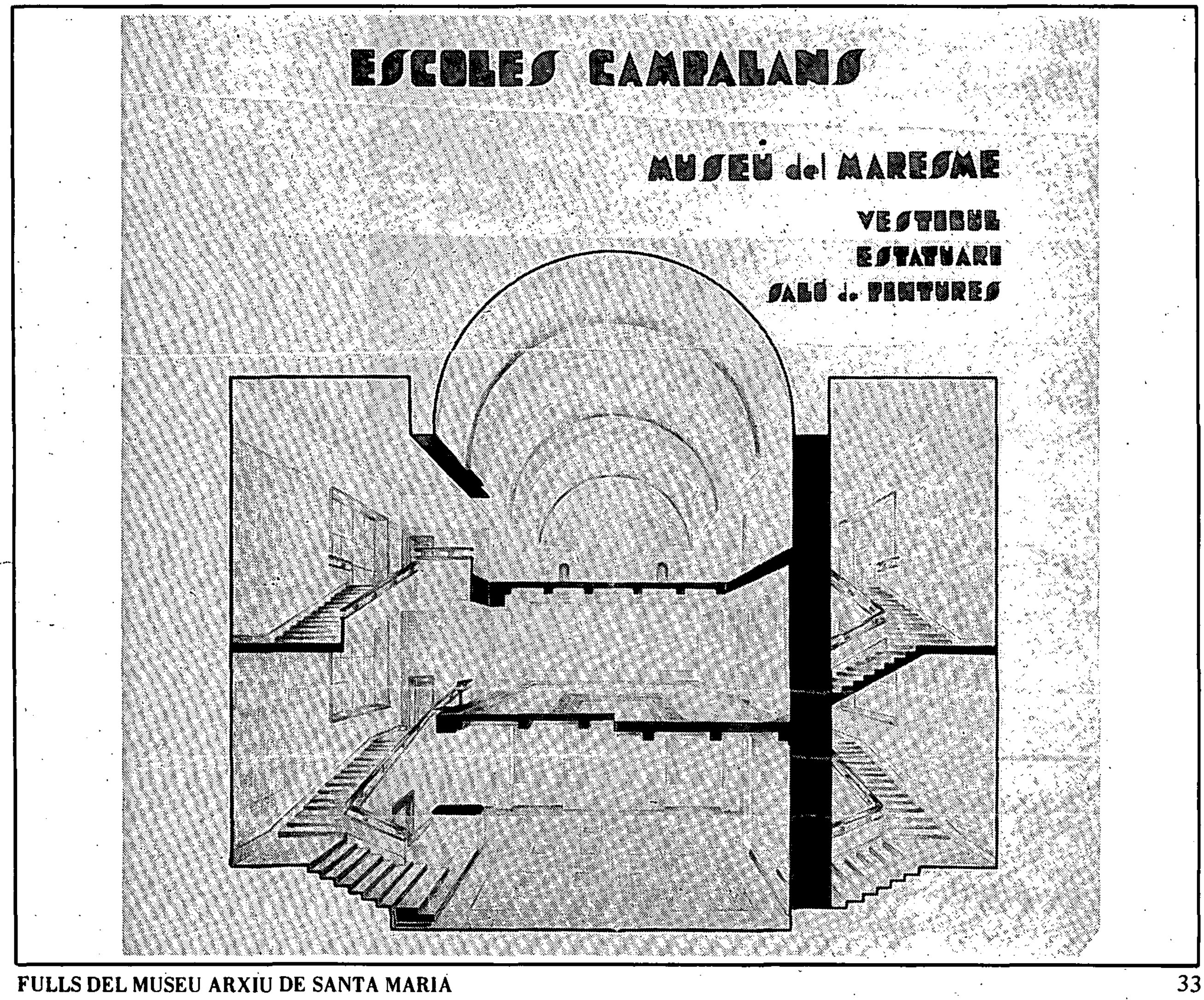

cions de l'edifici a reestructurar. Malgrat tot, denuncien l'increment del cost dels materials degut a l'estat de guerra ...*podent afirmar amb tota probabilitat que en temps normals aquestos presupostos podrien reduir-se a una tercera part del valor actual*... (18).

EL PROJECTE DEL MUSEU DEL MARESME.

A més de la instal.lació de les Escoles Campalans el projecte considera també la possibilitat d'instal.lar a l'edifici el futur Museu del Maresme, utilitzant l'església de Santa Anna, convenientment subdividida i retocada.

Quan la revolta del 19 de juliol, va néixer un grup d'entusiastes, disposat a salvar per a la ciutat tots els valors materials, artístics i històrics que contenien els edificis religiosos. Aquest grup, conegut com la "Creu Roja de l'Art" actuà ajudat pel batlle Salvador Cruxent i el conseller de Cultura Albert Puig. L'equip el componien Francesc Bas, Fèlix Clariana, Rafael Estrany, Julià Gual, Lluís Pedemonte, Marià Ribas, Lluís Ferrer i Clariana, Lluís Montané i Joaquim Casas. (19)

El grup, primer de tot, omplí locals i magatzems provisionals i estengué la tasca a diverses poblacions del Maresme. La Junta de Museus va dedicar-se a realitzar *una col.lecció de plànols, fotografies, dibuixos, de tots els llocs cridats a desaparèixer o desapareguts ja. Aquesta col.lecció serà una font d'estudi per a la ciutat d'un abast formidable i en certs aspectes, únic*... (20).

Com diu Francesc Bastons, *una de les glòries de la revolució, a la ciutat, serà indiscutiblement el futur Museu. Admirable tasca de reraguarda guiada per un alt sentir de responsabilitat espiritual i amb un autèntic esperit revolucionari.* (21)

La ubicació d'aquest Museu va esdevenir polèmica des dels primers moments. Primerament, el 14 d'agost de 1936, es creu convenient de situarlo a la basílica de Santa Maria, cosa que s'aferma pel setembre amb la visita de Josep Gudiol, de la Junta de Museus de Catalunya, qui fa la proposta de convertir la basílica en el Museu General d'Art Barroc de Catalunya i d'estudi de l'obra de Viladomat (22).

El projecte que situa el Museu a l'església de Santa Anna (juliol de 1938) divideix l'alçada de la nau principal en tres pisos. La planta principal tindria dues funcions, vestíbul del Museu i espai capaç d'exposar-hi objectes grans i de pes. A dreta i esquerra del vestíbul arrancarien dues escales per accedir a les plantes superiors, il.luminades lateralment per grans finestrals. La part posterior de l'església, sense comunicació amb l'entrada, queda incorporada a les escoles, amb previsió de situar-hi la piscina.

La planta del primer pis també queda dividida en dues parts. L'anterior, per a l'exposició de mobiliari i estatuària, entre altres, i la posterior, prevista com a Sala d'Actes de les Escoles Campalans.

Un segon pis es destinaria a saló i exposició de pintures, amb un gran *hall* sota la cúpula.

Aquesta sala incorporaria una saleta d'estudi, amb accés des del Grup Escolar, per tal de poder fer còmodament les pràctiques artístiques de les Escoles.

> *Les obres a executar comprenen l'enderroc de part de la façana de l'ex-església, per a convertirla en altra de línees modernes, amb un gran finestral de 9 x 5,50 metres de llum i ventilació, conservant-se empro la famosa portalada actual d'entrada com a joia arquitectònica molt preuada, convertint-se en font el buit de la mateixa... En la cúpula es construirà un cercol de formigó armat per a contrarestar els esforços laterals de la mateixa, s'obriran finestrals al seu collarí d'apoiament, aixecat sobre els corresponents pilans, amb els seus arcs de descàrrega.* (23)

El pressupost de les obres del Museu ascendia a 313.145 pessetes. El projecte no es va dur a terme a causa de les incidències i el decurs de la guerra.

A l'hora de fer una valoració, cal dir que la part escolar del projecte presenta grans millores quant a infrastructura i serveis, molt avantatjoses per l'època, i actualitza un espai ja dedicat a fins pedagògics, segons les prestacions que es creia que havia de reunir un edifici-escola. La part museística del projecte preveu l'enderrocament de parts amb valor artístic d'interès, però es preveu de salvar la portalada, substituint els motius religiosos de l'emblema escolapi per l'Escut de Catalunya. La porta es convertiria en brollador. L'accés al recinte seria per dues portes laterals al costat de la font.

ALGUNES DETENCIONS.

Tornant als fets quotidians, a finals de setembre de 1936 els milicians localitzen la llista de les cases on s'havien dipositat objectes de culte i de valor de la comunitat els primers dies de la revolta. La llista, la tenia el germà sacristà, Gregori González. Tots els objectes varen ser requisats i algunes famílies detingudes per la seva resistència a lliurar-los.

Per l'octubre es permeté al pare rector de circular lliurement, mitjançant un salconduit, que el deslliurava de la presó atenuada a què estava sotmès. Malgrat tot, diverses denúncies provinents de

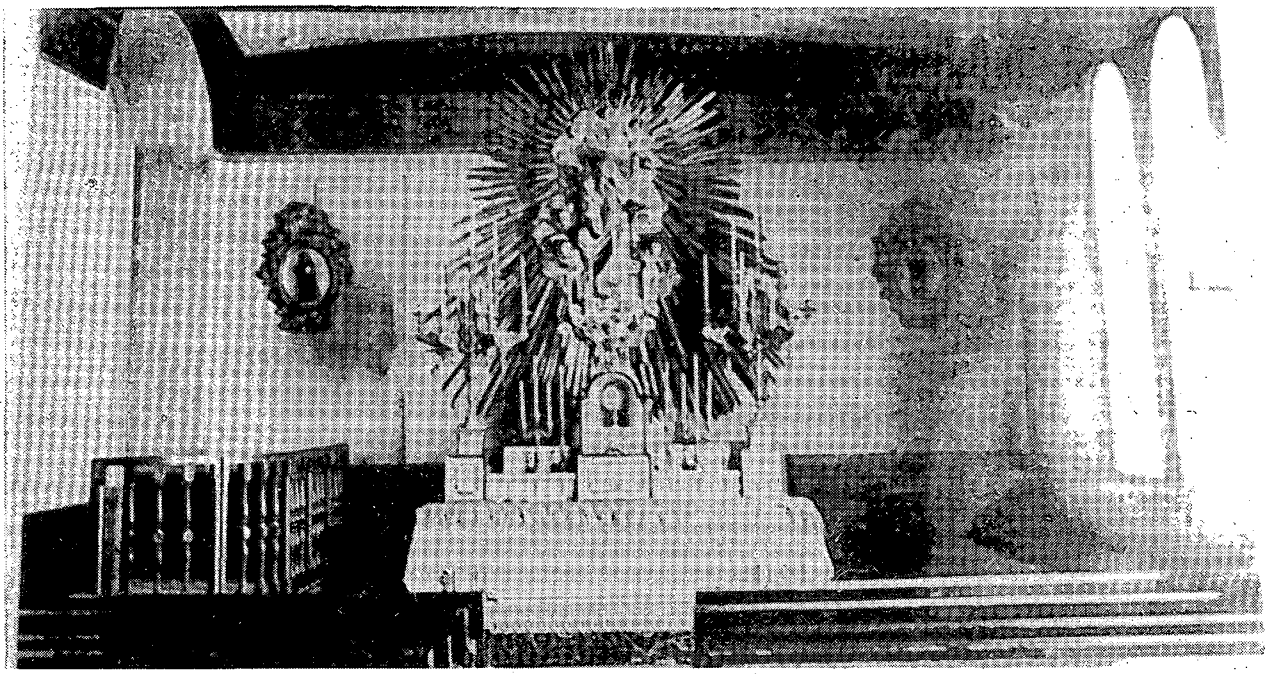

Oratori particular del Col.legi de Santa Anna. Destruït el 1936. MASM. Postal.

Barcelona van impulsar la iniciativa de detenir-lo de nou, però el cap d'Ordre Públic de Mataró el va fer empresonar perquè la gent de Barcelona no el trobessin. Igualment també va ser reclòs el pare Pere Tarradelles.

El dia 5 de novembre ambdós són posats en llibertat, un cop calmats els ànims, però obligats a canviar de residència i a fer-se invisibles per a la població, per no provocar més aldarulls.

A principis de l'any 1937, els bancs de l'església són portats a la Clínica L'Aliança i es destrueixen els objectes de l'aula de dibuix, que són llençats pels finestrals al pati. També es destrueixen les gelosies, l'oratori particular i les baranes del cor de l'església. El dia 11 de maig es desmunten les pedres de l'altar major i la reixa del Sagrament.

A finals de juliol s'instal.la a l'església el dipòsit de la Companyia d'Electricitat, perquè el bombardeig del dia 27 havia destruït el dipòsit que la Companyia tenia al carrer de Lepanto. Pel desembre s'autoritza el pare rector a circular lliurement per la ciutat.

ELS REFUGIATS.

Per l'agost de 1937, el dia 11, arriben a Mataró els primers refugiats del Nord, la major part asturians, expulsats de França, bàsicament dones i nens. En un primer moment acampen a la plaça de Santa Anna. Després són instal.lats al col.legi dels Salesians. Quan aquest es converteix en Hospital de Sang, seran traslladats a Santa Anna. A principis del 1938 comencen les obres per tal d'adequar l'edifici de l'internat com a allotjament de refugiats. Són enderrocats els envans interiors i s'aconsegueix una gran nau a cada un dels tres pisos.

A Santa Anna els refugiats causen molts problemes. Forcen portes i fan destrosses en les altres parts de l'edifici, fins el punt que l'Ajuntament decideix de tancar les Escoles pel saqueig constant a què són sotmeses. El dia 25 d'abril són trets els pupitres i és clausurat el col.legi, on també s'instal.laran més refugiats. Continuen les destrosses, principalment dels objectes de fusta que són utilitzats per encendre foc. El 16 d'agost el nombre de refugiats era aproximadament de 400 persones, allotjades en tot l'edifici (24).

Quan el 27 de gener de 1939, a les cinc de la tarda, entren a Mataró les tropes del general Franco, es detenen davant del col.legi i inspeccionen seguidament l'edifici, tot observant la situació dels refugiats. Les claus de l'església i altres dependències de l'edifici seran retornades pel febrer a la comunitat d'escolapis. En el soterrani de l'internat queda la centraleta de telèfons que l'últim reducte republicà de Mataró feia servir per establir comunicació i seguir l'apropament de les tropes nacionals.

Per l'abril els refugiats deixen el col.legi, la reconstrucció del qual obre un nou parèntesi en la vida de l'Escola Pia de Mataró.

Joaquim Graupera i Graupera
Llicenciat en Geografia i Història

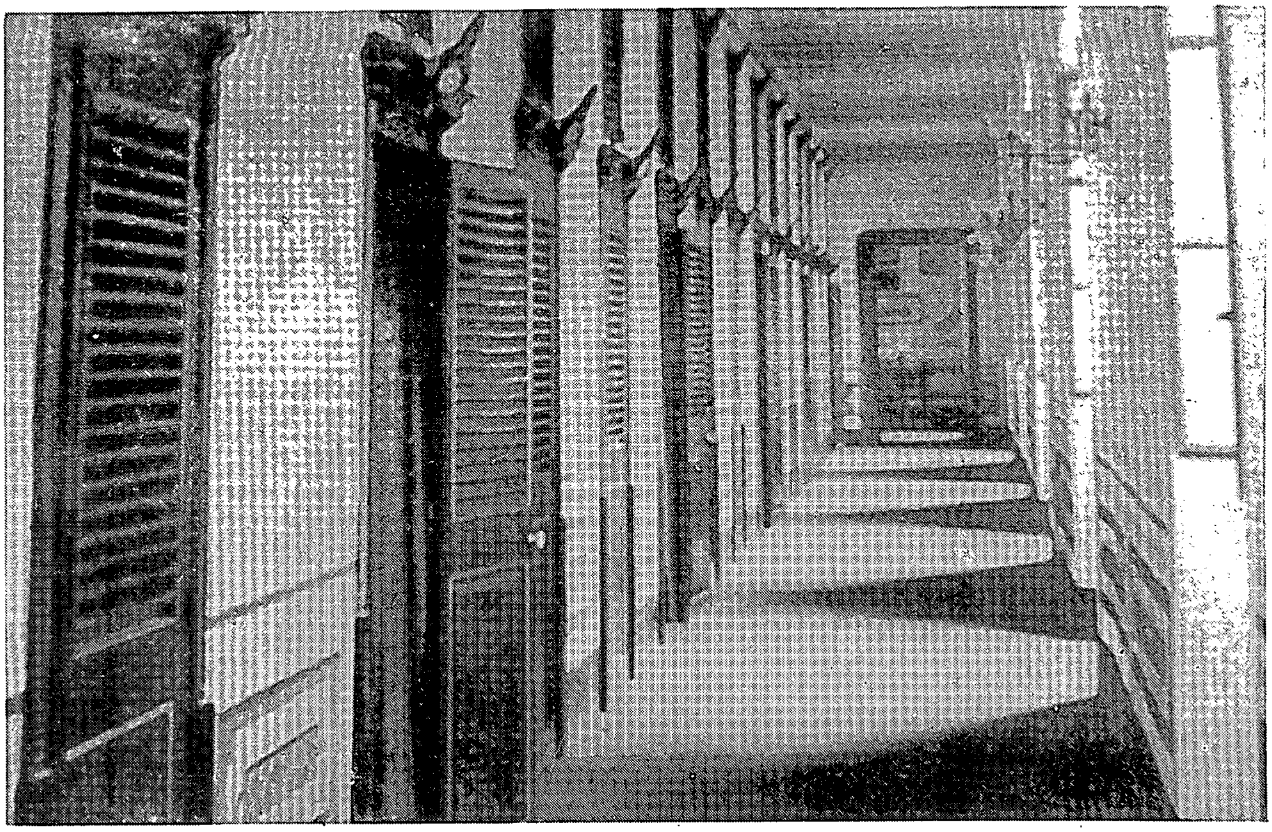

Internat del Col.legi de Santa Anna, a la banda de la baixada de Santa Anna. Fotografia: ACSA.

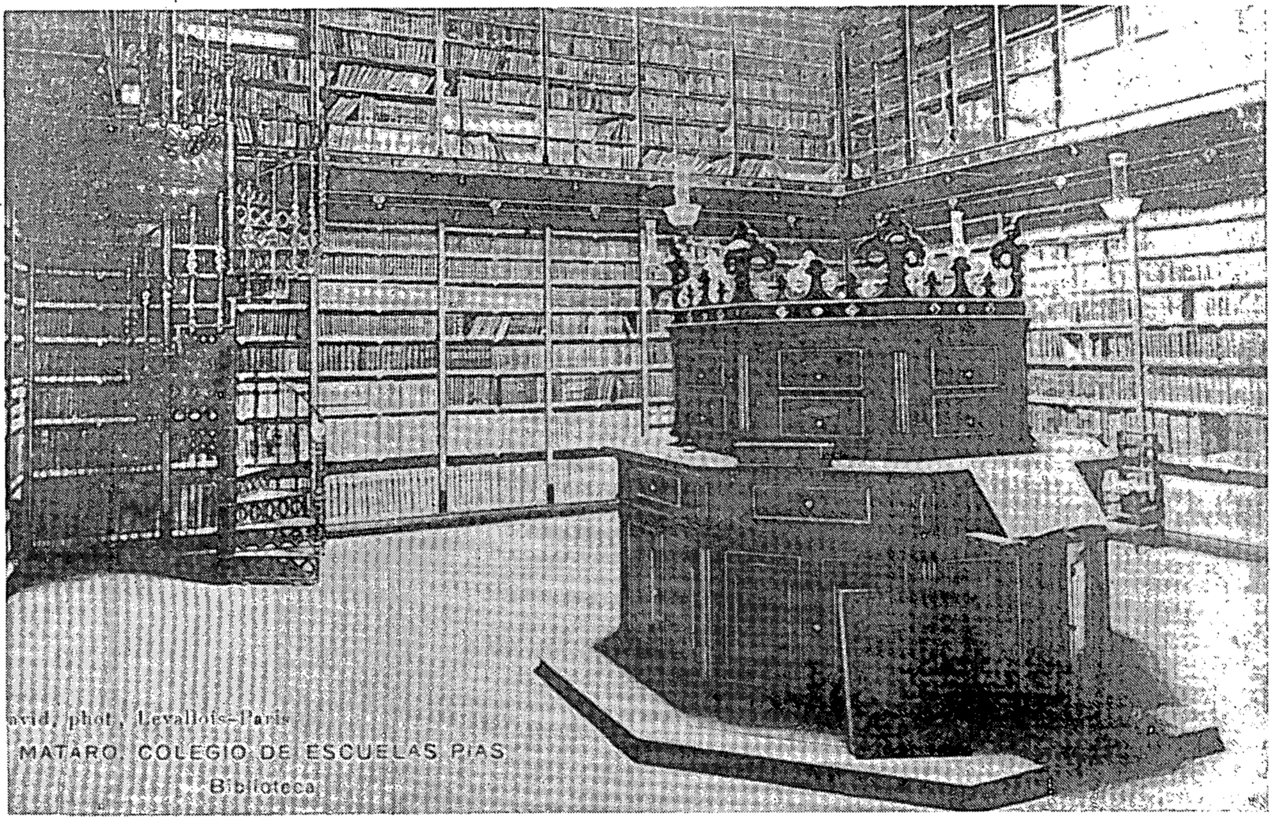

Biblioteca de Santa Anna. Và ser afectada pels refugiats. MASM. Postal.

NOTES.

1.- SALICRÚ i PUIG, Manuel. *Josep Samsó i Elias, rector de Santa Maria de Mataró (1887-1936).* "Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria". Núm. 26. Juliol 1986.

2.- VILAR, Pierre. *La Guerra Civil espanyola.* Barcelona, 1986. P. 35.

3.- *Id.* p. 37.

4.- CUADRAT, Xavier. *De la Setmana Tràgica.*

5.- MANTÉ i BARTRA, Marta. *19 de juliol de 1936. Cinquanta anys d'un aixecament.* "Mataróescrit", núm. 3. Juliol 1986.

6.- SALICRÚ i PUIG, Manuel. *Crònica dels fets de juliol de 1936, a Mataró.* "Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria". Núm. 26. Juliol 1986.

7.- VILA PALA, Sch. P., C. *Escuelas Pías de Mataró. Su historial pedagógico.* Salamanca, 1972.

8.- Arxiu Col.legi de Santa Anna. Mataró (ACSA). *Crónicas (1934-1936).* Núm. 36. Cronistes LLOBET, P. Antonio, i FREIXES, P. Lluís. p. 76-77.

9.- ACSA. p. 84.

10.- ACSA. *Id.* p. 88.

11.- PUIG, Albert. *Conselleria de Cultura.* "Llibertat", núm. 139,

12.- *Id.*

13.- Arxiu Municipal de Mataró (AMM). C-2. Núm. 3. ROS i COSTA, Llorenç; GALLIFA i GREZNER, Lluís. *Memòria del projecte de les Escoles Campalans.* 1938.

14.- *Id.*, p. 1.

15.- *Id.*, p. 4.

16.- *Id.*, p. 4.

17.- *Id.*, p. 8.

18.- *Id.*, p. 9.

19.- BASTONS, Francesc. *La tasca de la Junta de Museus de Mataró.* "Llibertat", núm. 139,

20.- *Id.*

21.- *Id.*

22.- SALICRÚ i PUIG, Manuel. *Crònica dels fets de juliol de 1936, a Mataró.*

23.- AMM. C-2. Núm. 3. *Memòria del projecte de les Escoles Campalans.*

24.- ACSA. *Cròniques 1934-1936.*

Tres ermites mataronines, Sant Martí i Sant Miquel de Mata i Sant Simó, són evocades tal com eren abans de 1936, pel sempre admirat Marià Ribas i Bertran.

En paraules de l'autor, el treball no pretén altra cosa que "tornar a recordar, després dels fets esdevinguts ara fa mitja centúria, tot allò que havíem vist i contemplat amorosament tantes vegades".

VALORS HISTÒRICS QUE HA PERDUT EL TERME DE MATARÓ

BREUS PARAULES PER COMENÇAR.

Mataró és una ciutat que ha rebut del cel les excel.lències d'una naturalesa privilegiada, un clima sanitós i un paisatge circumdant, amb camps riallers que no s'acaben mai, i que es disputen els millors horitzons.

En la contemplació d'aquest vast panorama podem estudiar diversitat d'aspectes, els valors simbòlics, un bell compendi d'història de la ciutat, tota plena de remots vestigis, les cases del camp escampades per tots els indrets, acompanyades d'unes místiques ermites, i un llarg procés d'inquietuds.

La vida del mar i del camp, emparades per la ciutat, són el record perenne d'uns anys allunyats que s'esguarden com una conversa inesgotable, que ve del fons dels segles. És una conversa que té una força evocadora i penetrant d'històries, llegendes i tradicions, expressada com una poesia plena de belleses.

Afortunadament, el que ara per ara encara queda del vell Mataró continua vivint, fins allà on és possible, amb un ritme de certa humilitat, mantenint uns carrers estrets agradablement silenciosos que procuren resistir les modernes vanitats arquitectòniques.

Durant el curs dels llargs anys que portem de vida, hem parlat una miqueta de tot, de la manera que hem pogut i tan bé com hem sabut fer-ho. Hem recordat les coses, procurant sempre de ponderar les seves virtuts, sense mirar mai els seus defectes, i ens hem condolgut de la pèrdua de nombrosos valors produïda per esdeveniments esdevinguts molts anys abans de la nostra existència i d'altres que pertanyen als nostres dies. Precisament són aquests els que tornem a recordar concretant-nos únicament a tres petits temples del terme de la nostra ciutat.

En aquesta ocasió deixem a part les històries de la ciutat, perquè desitgem de traslladar-nos i viure uns moments a la terra beneïda pels afores, on la vida també ens és familiar. Perquè enmig de la dolcesa de les planúries polides de vora el mar i del boscatge florit de les muntanyes, tan plens de llum i de cel, també hi ha història que cal explicar.

Ja ha passat més de mitja centúria des que vàrem dedicar un llibre, modest, però escrit amb tota la il.lusió de la joventut, dedicat al veïnat de Mata. Ara el tornem a recordar per tal de dir algunes coses que no hi foren dites i per deixar constància d'uns fets succeïts després de la seva publicació. Posarem únicament la nostra atenció en els temples de Sant Miquel i Sant Martí de Mata i també en l'ermita de Sant Simó. Tres temples del terme de Mataró; dos d'ambient muntanyenc i un de mariner, tots plens de llarga història i de simpàtiques tradicions.

El text d'aquest treball i les il.lustracions que l'acompanyen, ens situen en el temps de llur destrucció, l'any 1936. Prescindirem d'incloure les innovacions fetes en restauracions posteriors per tal de no allunyar-nos del tema que ens hem proposat de tractar, i perquè tals innovacions ja es troben a l'abast de qualsevol persona interessada que les vulgui conèixer.

Dedicar un dia d'esplai, amb l'intent de visitar les nostres ermites i, al mateix temps, gaudir

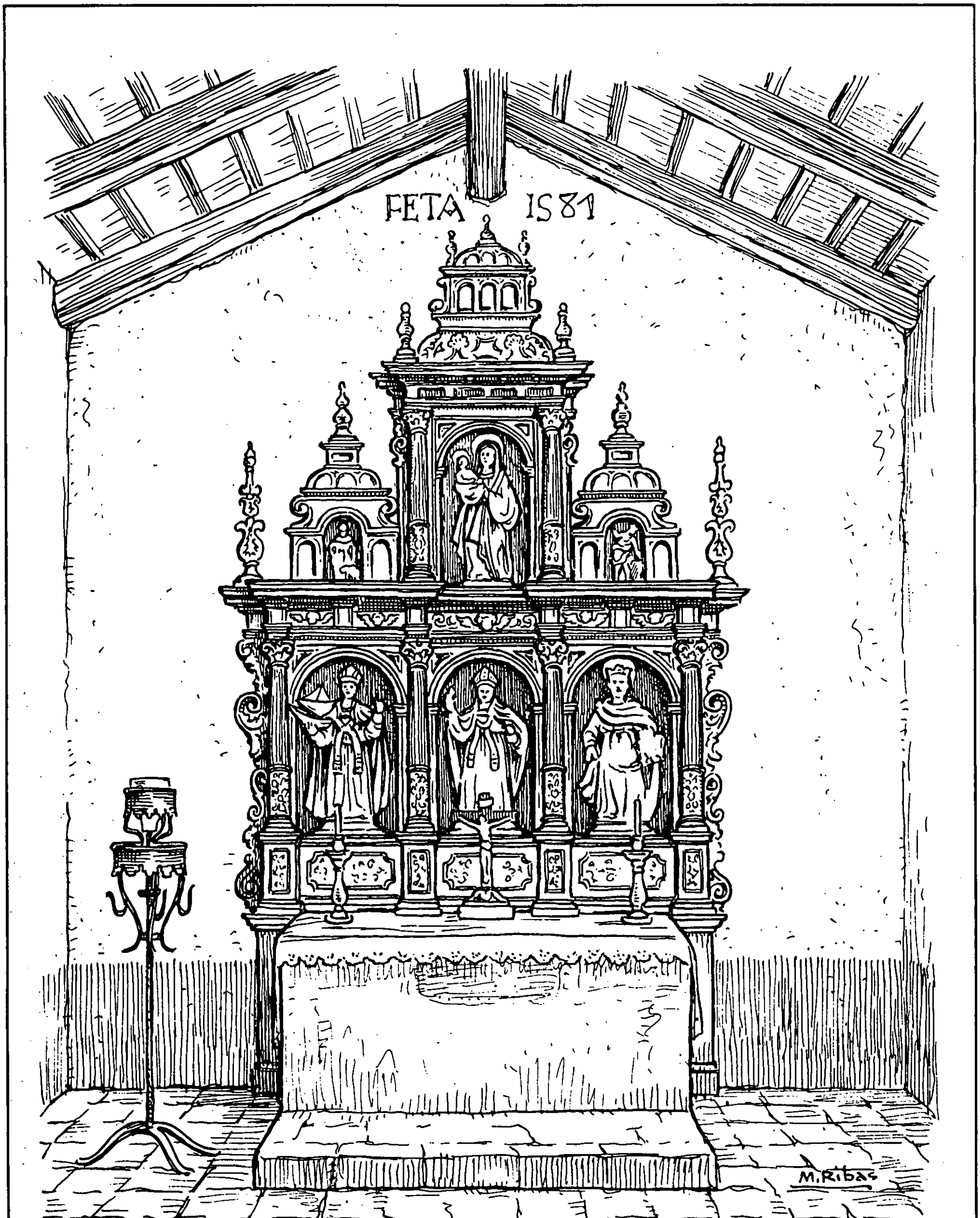

Altar i retaule del temple de Sant Martí de Mata. Destruït el 1936.
Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

d'una generosament bella naturalesa, sempre animada per la cantúria dels ocells, és cosa aconsellable i saludable per a tothom. Però aquest passeig, que avui es pot fer amb més comoditat que cinquanta anys endarrera, us farà trobar que, aquell aire perfumat que estava saturat d'immensa quietud, ha transformat una gran part del paisatge. La trajectòria dels anys no ha passat inútilment, deixant sentir els efectes d'una mecanització multiplicada i unes innovacions que penetren en els contorns dels vells edificis, com una mena de desig de fer-los perdre la seva gloriosa història. Tots sabem que el mai no parar de milers d'automòbils ha substituït el pas dels carros de les hortes, conduïts per pacífics animals, passant pel Camí Ral a frec del temple de Sant Simó, per can Flequer, per can Riera i altres masies que ja no són allò que eren. És un fenomen del temps que deixa els monuments al darrera. Per això ens hem proposat de tractar les coses tal com les havíem vist fins l'any 1936, amb uns fets històrics que actualment tornem a recordar.

EL TEMPLE DE SANT MARTÍ DE MATA.

Tots els camins que condueixen al mil.lenari temple de Sant Martí de Mata són formosos. Cal resseguir-los poc a poc per tal de gaudir les delícies del panorama, sempre variable d'accidents, combinant les terres de conreu amb les pinedes galanes, els roures i les alzines robustes, que s'aixequen per damunt d'una espessa catifa de romanins, ginesteres, argelagues, farigoles i un mai no acabar de flairosa vegetació boscana.

Si emprenem el camí des de can Tria, veiem primer aquesta masia fortificada, amb magnífica torre de planta quadrada, que els pergamins de molts segles endarrera ja coneixien. Aquí comença un caminet estret, serpentejat, sempre anant pujant per entremig de sanitoses plantes, que ens condueix a la pintoresca església dedicada a Sant Miquel Arcàngel. Però el caminet encara continua més enllà, obrint-se pas enmig d'una vegetació cada vegada més espessa, fins a una altra centenària masia, molt amagada per la naturalesa en un redós assolellat, molt silenciós, que és can Riera, i sense deixar el camí, ni la pujada, que es va accentuant, al cap de poca estona ens trobem, sobtadament, enfront de la històrica capella dedicada a Sant Martí.

Un altre camí no menys pintoresc és el que s'emprèn des del veïnat de Valldeix, un cop atravessada la riera de Sant Simó. Les pinedes no ens abandonaran mai en tot el recorregut, sense deixar-nos veure el mar, però veurem formoses muntanyes i un cel immensament eixamplat i si, per una cosa rara, trobem algú, ens semblarà una divinitat rural habitant d'aquells contorns.

Com el camí anterior, també sempre va pujant, perquè les esglésies de Mata són de muntanya. Però, quan s'ha guanyat el tros més fort de la pujada, veiem al davant nostre can Flequer, masia solitària, que sembla de pessebre i que fa molts segles que és de cara al sol resplendent de tarda. És l'única masia que es troba a pocs passos del temple de Sant Martí i que té el goig d'ésser-ne el seu guardià inseparable.

El temple de Sant Martí és modest i petit, de planta rectangular sense cap pretensió arquitectònica, perquè no li escauria. Té una teulada de dos pendents i una insignificant espadanya per a una sola campana. En tot el seu contorn, a excepció de can Flequer, només hi ha pins, alzines i roures, que sobrepugen per damunt dels brucs de color morat, estepes florides i argelagues barrejades amb ginesteres, que al seu temps ho omplen tot d'un color groc intens, d'or vell, ple d'un perfum que contrasta amb el de l'ascètica farigola, sempre arrapada a la terra entre claps de molsa vellutada, que ens fa pensar en una mena de Setmana Santa, que aquí no s'acaba mai.

La descripció del temple, tal com sempre l'havíem vist, és ben senzilla. Consta únicament de quatre parets llises. En la principal, que de fet és una lateral, s'hi afegiren tres contraforts encastats, que són d'un temps posterior, entre els quals hi ha una petita finestra d'espitllera i un portal de punt rodó amb dovelles i muntants de pedra picada. Tant bon punt s'hi entra, es troba primerament a mà dreta un groller pilar d'obra de paleta, que sosté una pica de pedra per a l'aigua beneita, que ostenta un escut barrat. En un extrem, l'enrajolat és més elevat, perquè vol representar un reduït presbiteri, sense barana, destinat a un sol altar de taula massissa, d'obra ordinària. Sobre l'altar hi havia el retaule que, tot i la seva modèstia, era la cosa més rica del temple. Era una obra de poques pretensions, perquè hauria estat discordant si hagués volgut ésser aparatós. Tot ell era de fusta, d'artesania casolana, però ben treballada, d'estil barroc, formant dos cossos amb tres fornícules separades per columnes amb capitells d'ordre compost. En el cos superior hi havia dues imatges molt petites, col.locades a un i altre costat, que representaven sant Domènec i sant Miquel Arcàngel; en el centre, la imatge de la Verge Maria portant l'Infant Jesús als braços, de més grandària i amb la data de 1787 gravada en el peu. Les imatges del cos principal eren santa Bàrbara i sant Telm, situades als costats de sant Martí, vestit de bisbe, situat al centre.

Era un altar datat al segle XVIII, que en relació a la vellúria del temple hem de considerar modern, amb pocs anys de vida i final tràgic, ja que, com tantes altres obres artístiques de caràcter religiós, fou destruït per la ventada revolucionària de l'any 1936.

Desmuntat, fou trossejat i cremat lentament. En el seu lloc es construí una llar de foc improvisada i es foradà la teulada per a la sortida del fum, perquè l'edifici fou convertit en refugi de caçadors.

Les quatre parets es respectaren, i també uns insignificants records de la seva història, consistents en la llegenda FETA 1581, pintada en la part alta de la paret on havia recolzat el retaule, i una altra llegenda que deia ANY MDCCLXVII SE REMENDA, pintada en una paret lateral, enfront del portal d'entrada. Tenien un significat ben relatiu en un temple esmentat per documentació mil.lenària i que les excavacions arqueològiques que hi efectuàrem varen demostrar tenir un origen que es remunta a l'època romana, a partir del descobriment de restes de parets, sepultures i diversos materials, tot trobat a l'exterior, i de sitges contenint desferres i materials interessants d'època romana i cristiana, com fragments de ceràmica diversa, altres de llantietes i part d'unes làpides de marbre pertanyents a època cristiana, barrejat amb trossos de rajola de marbre i peces d'unes arcades de pedra, tot trobat a l'interior, que també s'excavà.

El temple tal com l'hem vist sempre, és tan senzill i llis, sense cap mena d'element que l'acompanyi, que ningú no serà capaç d'identificar-lo dintre d'un temps determinat. Les transformacions que ha sofert i la seva història són un secret, que tan sols saben les pedres.

Estava tot l'any sol i desert, enmig de la pau impressionant de la muntanya, pau que tan sols era interrompuda dues vegades l'any, el dia 5 de juliol i el dia de Sant Miquel. En els últims anys s'hi afegí també el dia de Sant Martí.

Hem fet aquesta breu descripció amb l'única finalitat de dedicar un record a aquell malaguanyat retaule, que tantes vegades havíem contemplat amb simpatia, i que molts pocs de l'actual generació han pogut veure. També ens sentim obligats a dedicar un altre record a l'entranyable amic que fou mossèn Ramon Furnells, un capellà tot ell ple d'esperit seràfic, que amorosament s'encarregà del culte de les dues esglésies de Mata per espai de més de 30 anys. Era un enamorat del veïnat. Tenia un aspecte ferreny, fosc com l'olivera, fort com el roure, a més de posseir una gran bondat. Per a ell, els temples de Mata eren els més importants de Mataró. El diumenge dia 25 d'octubre d'aquell desgraciat any de 1936 el trobaren assassinat en un bosc de la serra de Parpers, al costat del cadàver d'una altra persona que en aquells moments no identificaren. Durant els seus anys de capellà de Mata ressegui tots els racons més amagats d'aquelles muntanyes, que coneixia pam a pam, perquè no podia estar engabiat a casa seva i fins i tot devia estar predestinat a morir voltat de pins, plens dels ocells que l'estimaven i que foren els primers de plorar-lo.

EL TEMPLE DE SANT MIQUEL DE MATA.

Igual que el de Sant Martí, aquest temple està situat dintre d'un paisatge ple a vessar de coses belles, entre muntanyes que duen una mena d'uniforme tropical de vora el mar, fondalades ombrejades per una vegetació plena de color verd de maragda, planúries encantadores, inesgotables pinedes i molta arbreda, bressolada al ritme flotant d'un vent de marinada i un sol de llum transparent, que ho omplen tot de pomposa bellesa, produint la sensació d'un país rialler, que sempre llueix un elegant vestit de dia de festa.

Amb senzill aire patriarcal, l'església dedicada a l'arcàngel sant Miquel presideix el veïnat. És blanca i riallera, sempre mirant el mar, i voltada per un deliciós espectacle de vegetació. Té un menut cementiri en un costat, que cal mirar-lo amb sincer recolliment, sense dir cap paraula. L'herba hi creix com una cosa sagrada, movent-se pietosament, com uns tristos plomalls arrapats a la terra.

És un temple de simpàtica construcció gòtica, sense pretensions. Té una sola nau, amb una petita capella lateral, que era dedicada a la Mare de Déu, i una sagristia adossada en un costat del presbiteri. Està coberta amb voltes apuntades seguides d'uns nervis de motllurats i amb tres claus decorades en els punts d'encreuament.

El retaule major era situat al damunt d'una deliciosa socolada de pedra, obrada amb tota perfecció, combinant pilastretes i motllures amb decoració de motius clàssics, d'estil Renaixement. El retaule era de molta esplendidesa, semblant a un luxós tríptic de gran mida, obrat amb fusta daurada i ple de detalls escultòrics, folrats d'ajustada policromia. S'hi distribuïa una abundosa imatgeria, ben ordenada en tres pisos. El de la part més alta constituïa una mena de cimera, amb fornícula central dedicada a una formosa imatge de la Verge Maria amb l'Infant Jesús als braços, feta en marbre blanc, d'un estil gòtic tardà, i en unes taules laterals pintades, amb una bella composició de l'escena de l'Anunciació. Dintre el pis central destacava una fornícula amb les imatges de sant Miquel i sant Martí, bisbe, tenint a cada costat unes altres taules pintades, amb passos de la vida de sant Martí, i en els extrems, dues de més petites, dedicades a evangelistes. En el pis inferior, i en lloc preferent, hi havia una Verge Dolorosa en relleu policromat, acompanyada de dos àngels, també de relleu i policromats. En els dos costats, en dues taules grans, eren representats uns passos de la Passió de Jesucrist i a continuació, dues taules petites representaven els restants evangelistes.

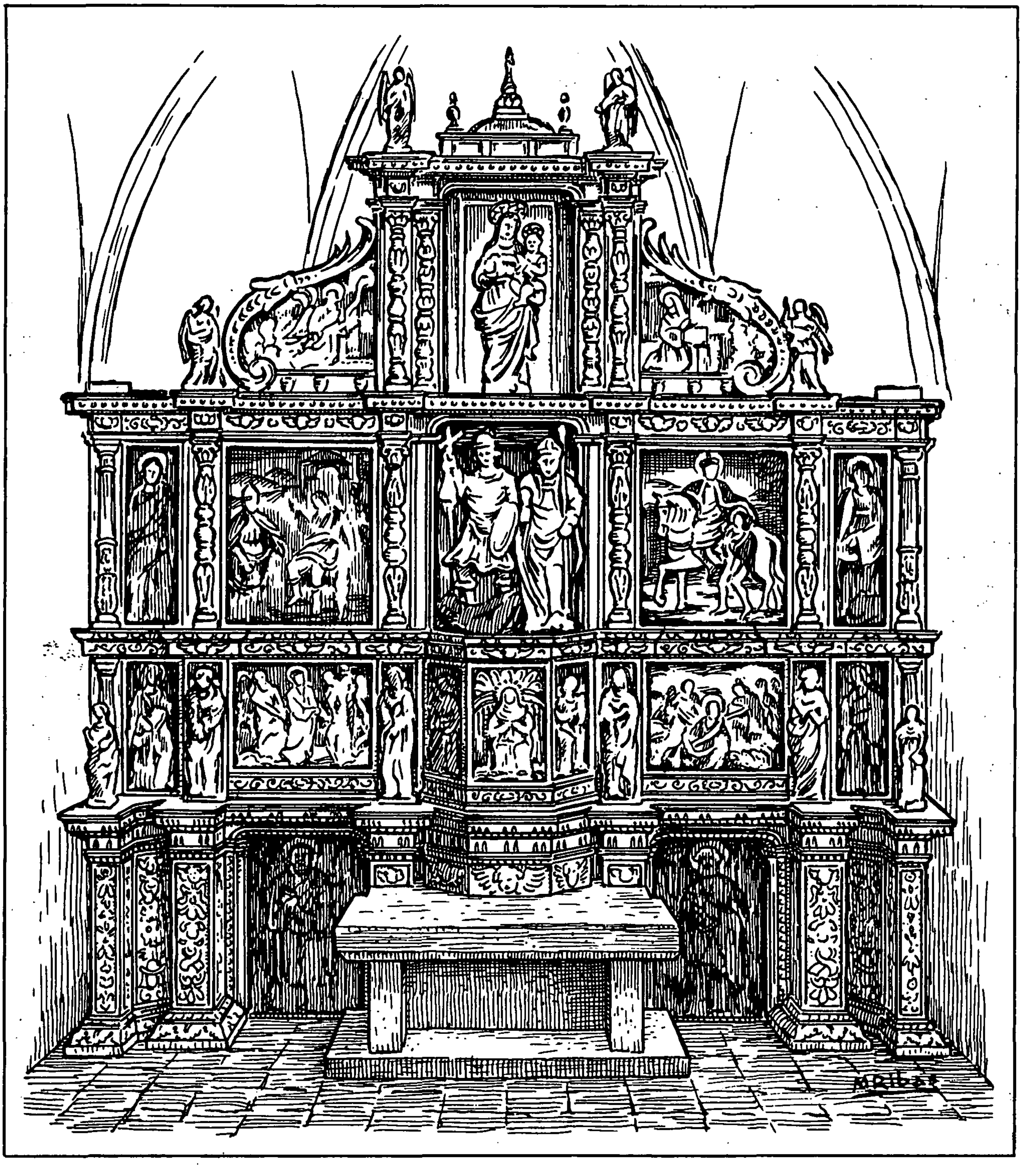

Altar major i retaule de l'església de Sant Miquel de Mata. Destruït el 1936. Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

Distribuïts entre el conjunt de la decoració es veien també diversos i variats àngels i unes figures escultòriques pietoses. Cal destacar igualment dues altres taules grans, pintades, que figuraven en uns portalets de la socolada, i que, amb perjudici propi, tocaven a terra, representant sant Pere i sant Pau.

El conjunt de les pintures sobre taula pertanyia a l'època del Renaixement, però hi eren visibles certes reminiscències, com unes deixalles, que recordaven alguns dels retaules gòtics catalans.

Era interessant també el frontal bo, que es posava a l'altar en les solemnitats destacades, i que a causa de l'estima que li tenien i de la maduresa en què arribà motivada pels anys, fou retirat d'entre els ornaments del culte i col.locat en una vitrina feta expressament que es conservava a la sagristia. Era de seda i totalment brodat amb una

bella composició decorativa i elements de caràcter floral.

El temple, segons constava en uns manuscrits guardats en una calaixera de la sagristia, fou consagrat pels bisbes... *se diu que foren dels que anaren o vingueren del Sagrat Concili de Trento* ... com ho demostren les creus vermelles que es troben a les parets de l'interior. Dits bisbes sembla que sortiren de Barcelona el dia 24 d'octubre de l'any 1561 i varen fer uns dies d'estada a Mataró. Un d'ells era Guillem de Cassador, bisbe de Barcelona, que anteriorment havia estat rector de la parròquia de Santa Maria de Mataró (1547-1552). Aprofitant aquella ocasió volgué consagrar la parròquia de Santa Maria i el temple de Mata.

Imatge de la Mare de Déu de Mata. Desapareguda el 1936. Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

Els esmentats manuscrits, que sempre havien estat a la sagristia, tinguérem ocasió de copiar-los mercès a les facilitats que ens donà mossèn Ramon. La còpia que en vàrem treure, actualment es conserva al Museu Arxiu de Santa Maria, a l'abast de totes les persones que desitgin conèixer més detalls, a més d'unes notícies que no donem per tal de no separar-nos del tema que ens hem proposat tractar.

Un cop foren passats els dies forts de la revolta del 1936, amb l'agradable companyia de l'amic Lluís Ferrer i Clariana, vàrem anar a Mata per tal d'informar-nos dels esdeveniments que havien passat en el veïnat. Trobàrem l'església de Sant Miquel oberta de bat a bat i el seu interior amb les parets nues, encara que, com a cosa abandonada, romania al seu lloc la socolada de pedra que durant llargs anys havia sostingut el retaule. Ens va rebre l'home que habitava cal Monjo, la masia adossada al temple, i ens va explicar que tot s'havia cremat a fora de l'església, arran del cementiri. Així ho confirmaven les cendres que encara hi trobàrem, barrejades amb trossos d'escultura convertits en carbó, de tot el que en altre temps havien estat els altars i les imatges; en aquell moment ja no hi trobàrem res aprofitable. Preguntàrem amb molt d'interès per la imatge de la Verge, que essent de marbre no podia haver estat cremada, i de la qual no trobàrem cap tros entre les cendres. Però aquell bon home no sabia donar cap altra resposta a part que tot havia estat cremat. Però nosaltres vàrem coincidir a creure que havia desaparegut.

Aquest fou el final d'un altre retaule de Mata, que amb tristesa tornem a recordar, i n'oferim un dibuix per tal d'informar amb més claredat que les lletres, tots aquells que no l'havien vist.

L'ERMITA DE SANT SIMÓ.

Està totalment de cara al mar, voltada d'un paisatge perfectament ordenat per una abundant agricultura de llargs horitzons, que dóna la sensació d'una pau completa, propícia per al goig de l'esperit. És un paisatge que interpreta una simfonia difícil d'explicar amb paraules, per la magnitud de la seva naturalesa, amb unes gemades muntanyes arrenglerades en la part més alta, que combinen amb la lluminosa blavor d'un mar penetrant, de secrets inviolables de la remota història, que ens portaren els fills de Grècia i de Roma.

L'ermita constitueix una part important d'aquest paisatge, hi és totalment immersa tocant el mar i l'antic Camí Ral. És una construcció senzilla, amb una caseta adossada en un costat, habitada per l'ermità. Està totalment oberta a la tramuntana, al llevant, al migjorn i a tots els altres vents, sense cap abrigall, ni defensa, per a resguardar-se.

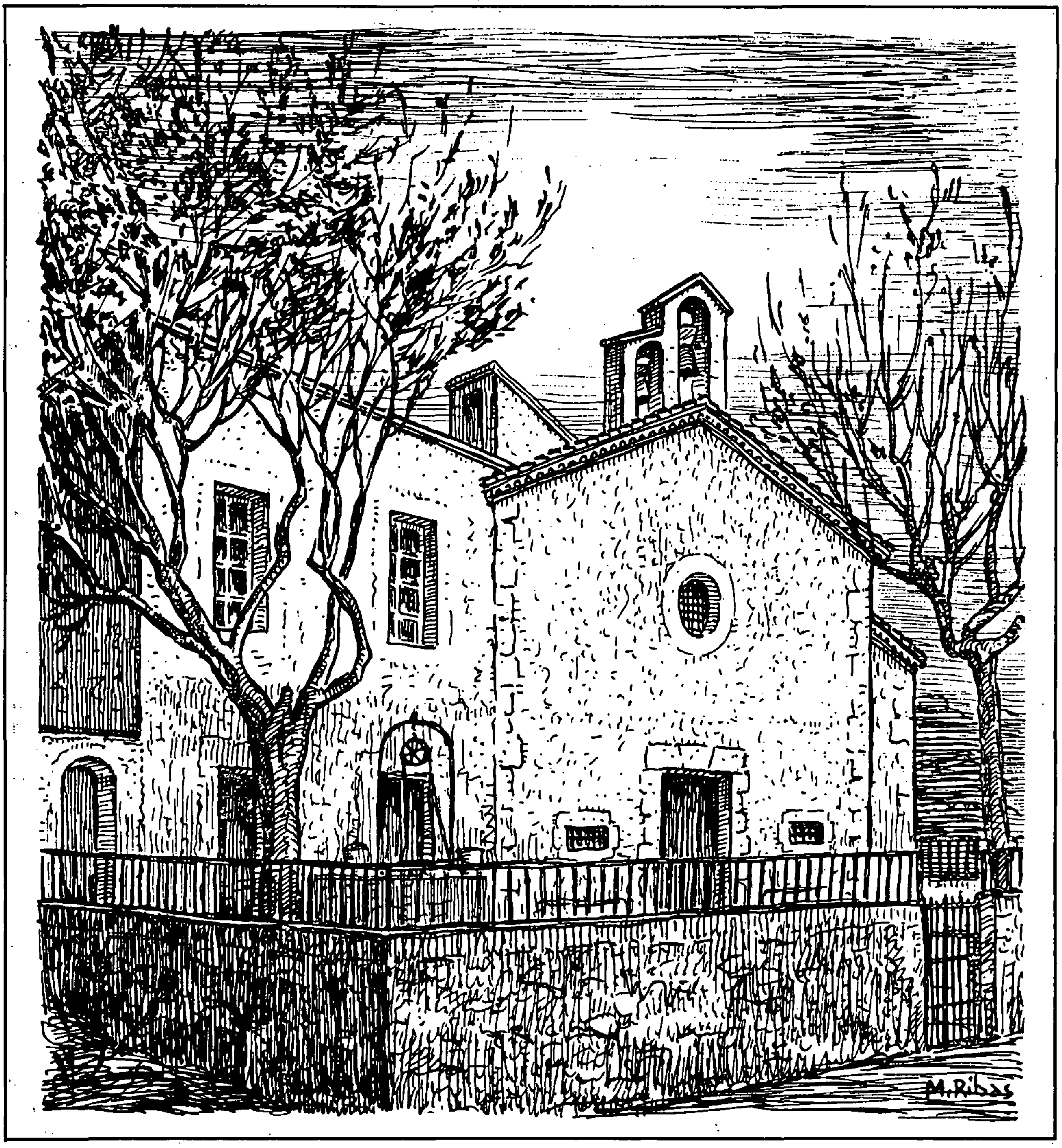

L'ermita de Sant Simó tal com era l'any 1929.
Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

Al seu interior, en continuades ocasions, s'hi havien emmagatzemat imatges de sants, pintures religioses, ornaments del culte i mobles de diverses procedències, que eren penosament col.locats per tots costats. Els ex-vots mariners hi foren acumulats en abundància i distribuïts desordenadament en tota l'entrada del temple, sense deixar lliure un sol pam de paret. Presentalles i ofrenes diverses hi barrejaven valors ignorats, que el visitant mirava indiferent. En aquest moment és indispensable d'esmentar la coca, l'ex-vot mariner que en sortir de Mataró es va fer de gran celebritat, i ben segur que si tot aquell contingut hagués sobreviscut la revolta de l'any 1936, potser avui encara hi trobaríem d'altres importants sorpreses.

Mai no podrem oblidar les dotze imatges dels apòstols, que foren tretes del culte a la parròquia de Santa Maria i portades a l'ermita de Sant Simó, on, essent tan petita, tot hi cabia. Fins després que foren cremades a la platja no han estat considerades com a imatges d'indiscutible interès històric i d'estil romànic. En aquest moment no en fem ressenya perquè ja la vàrem fer en el número 3 de la publicació "FULLS del Museu Arxiu de Santa Maria".

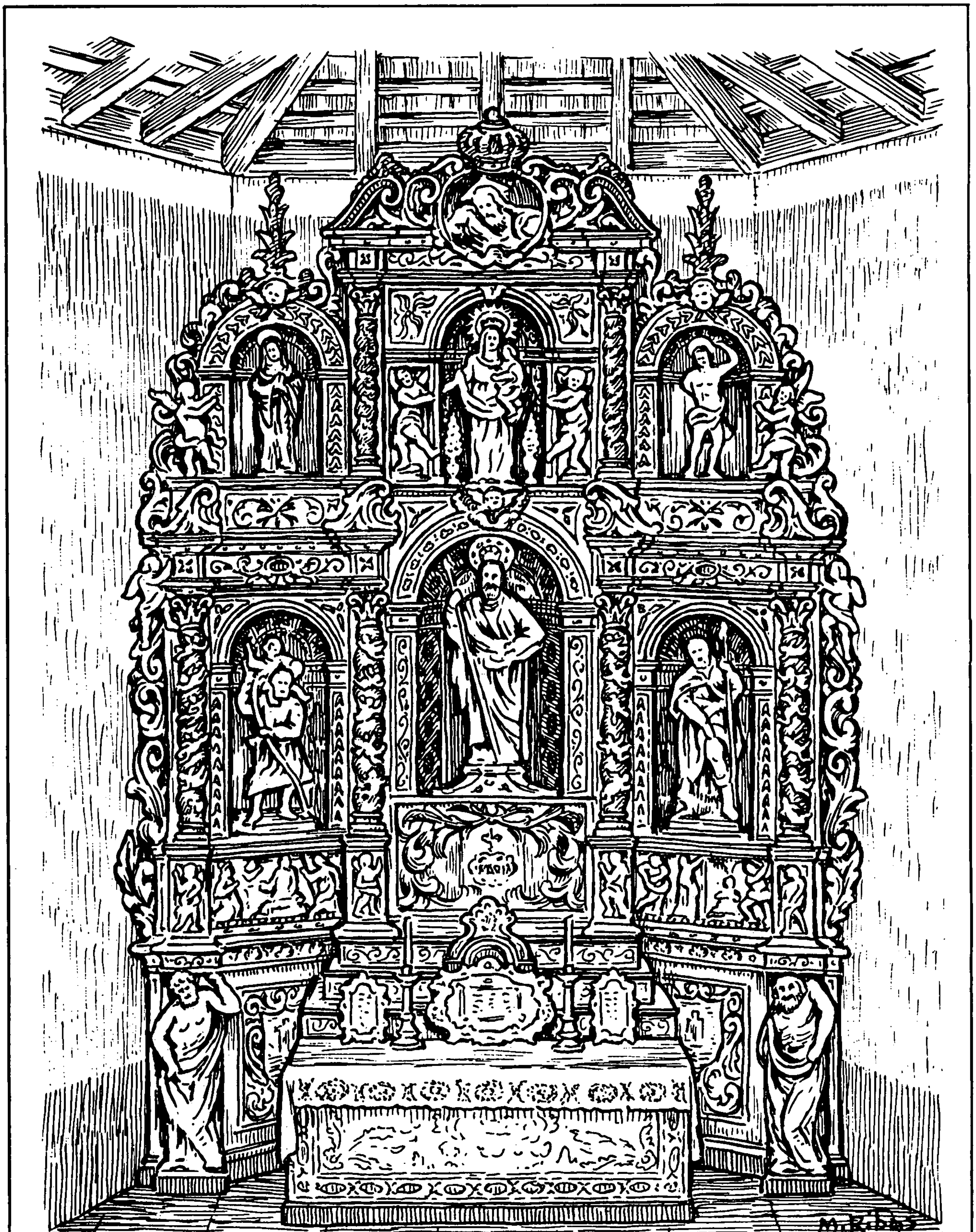

Altar major i retaule de l'ermita de Sant Simó. Destruït el 1936.
Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

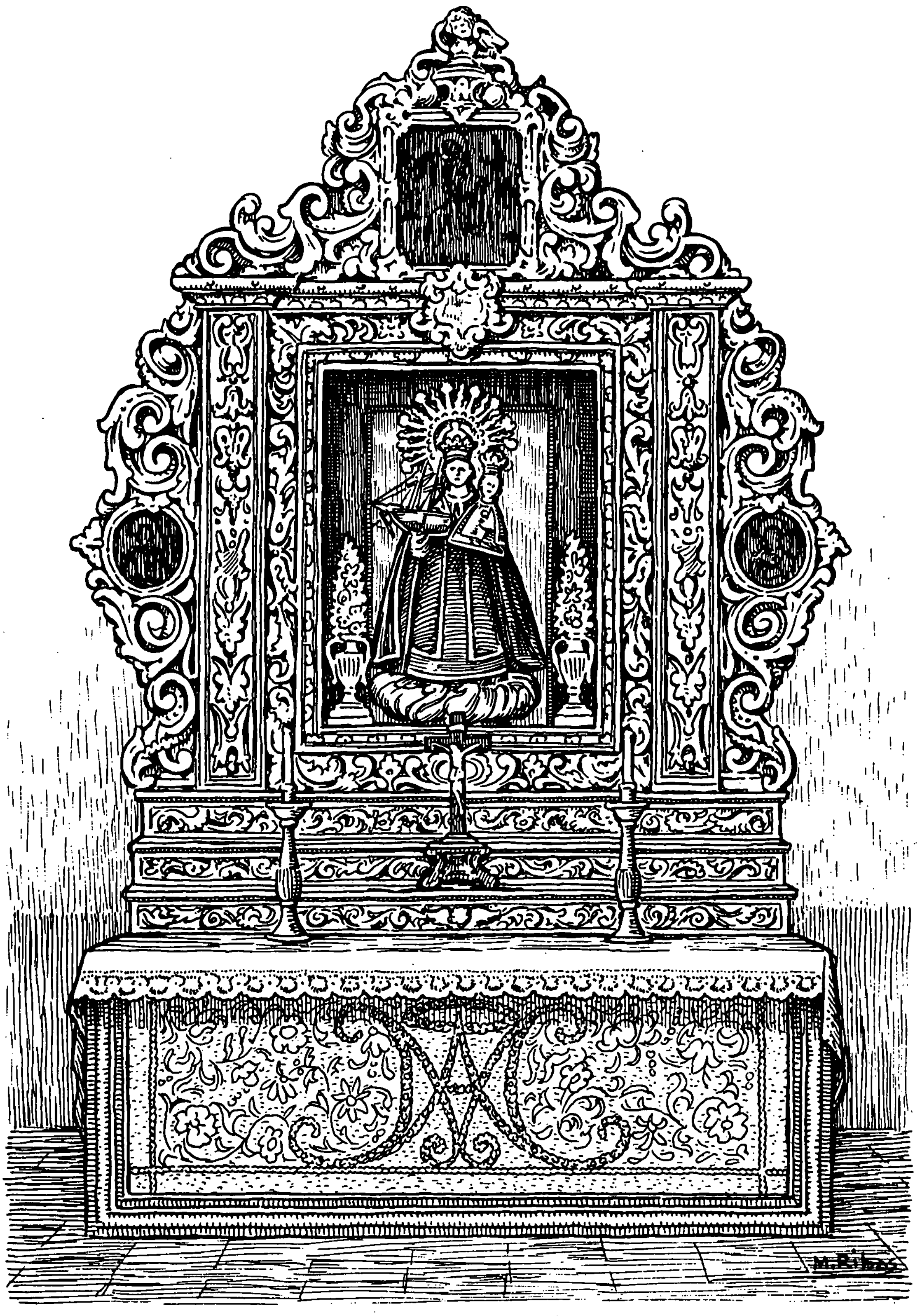

Altar lateral i retaule de la Mare de Déu del Bon Viatge. Ermita de Sant Simó. Destruït el 1936.
Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

Imatge de la Mare de Déu del Bon Viatge. Ermita de Sant Simó. Destruïda el 1936. Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

Tornant a la coca, desapareguda misteriosament de Mataró, sabem que l'any 1918 anà a parar a Barcelona sense saber com ni de quina manera, i que no va trigar d'entrar a les Galeries Carvajal i Costa del carrer del Call, que tenien una nombrosa clientela d'aristòcrates, que se les donaven d'entesos en les coses d'art i ho compraven tot, sempre que fos bonic, tant si era autèntic com fals. La presentaren en una subhasta pública, i es va armar gran enrenou dintre d'aquell ambient. Les mateixes Galeries la presentaren en altres subhastes però no va interessar mai a ningú perquè la trobaven massa vella i matussera. L'any 1929, després d'haver voltat mig món, passant pels mercats d'antiguitats de Munich i Londres, anà a parar a Nova York. Finalment, en les famoses Galeries Reinhart de la cinquena Avinguda va ésser presentada en una altra subhasta, on la va adquirir el ric holandès Van Beunigen, qui en va fer donació al Museu Marítim de Rotterdam, on fou estudiada i avui és considerada com un exemplar d'extraordinari interès i peça única en el món.

Els entesos no dubtaran de datar-la a l'entorn de l'any 1450. Després es publicaren articles en les revistes més prestigioses estrangeres i s'editaren llibres sencers a Alemanya i Holanda.

Malgrat tot el garbuix de coses diverses reunides, l'ermita de Sant Simó era totalment familiar als mataronins i ben encaixada a l'esperit de la gent del mar, que hi concorria a tothora.

El que més s'admirava de l'ermita era sens dubte el retaule major. Era molt esplèndid dintre les obres d'art barroc tan abundants i prodigades a la nostra ciutat. Fou una obra construïda a l'obrador mataroní dels Riera, d'on tants d'altres i bells retaules i imatges havien sortit. Com és natural estava dedicat a l'apòstol sant Simó, però seguint la tradició d'aquella època hi figuraven també moltes altres imatges de sants, obligades per la devoció popular.

Imatge de la Mare de Déu del Roser venerada a l'ermita de Sant Simó. Talla policromada. Destruïda el 1936. Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

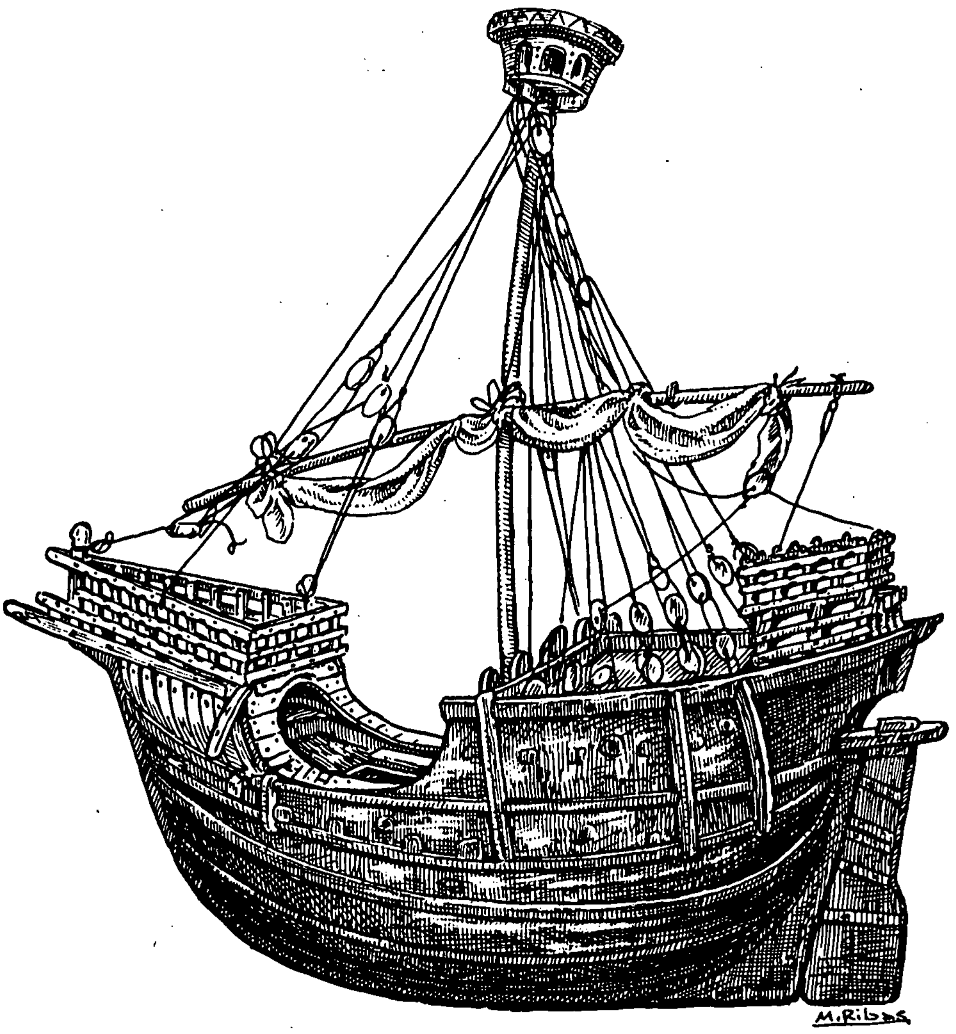

La Coca. Ex-vot mariner de l'ermita de Sant Simó. Avui al Museu de Rotterdam. Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

Estava format per una socolada, amb uns escuts dintre plafons decorats, i dos bastaixos de molt relleu sortits enfora, en actitud de sostenir el pes del retaule. En el centre hi figurava la taula, amb sagrari. En el cos principal s'hi combinaven tres fornícules, tenint més grandària la central per estar dedicada al simpàtic apòstol sant Simó, el vell pescador de les aigües del Tiberíades, aquí representat amb una esplèndida imatge, com el més gran company i patró dels pescadors mataronins; en les fornícules laterals, separades per columnes salomòniques ornades amb angelets, s'hi veneraven sant Cristòfor i sant Roc. Més amunt continuava un entaulament clàssic amb fris decorat i unes volutes amb fullaraca. L'últim pis també tenia tres fornícules; la central, dedicada a la Mare de Déu del Roser, acompanyada per uns àngels a cada costat, i en les laterals es veneraven les imatges de santa Rita i sant Sebastià. Rematava el retaule una capçalera plena d'uns motius que ornaven un medalló amb el Pare Etern.

Les imatges eren dotades d'un cert realisme, amb un discret moviment, que mai no arribà a les exageracions que eren tan freqüents en la imatgeria barroca.

Les dotze imatges romàniques dels apòstols, al.ludides anteriorment, sempre les havíem vistes col.locades en el presbiteri, arrenglerades, sis a cada costat del retaule, semblant una íntima reunió de pescadors, que recordava les d'aquells homes de pell torrada pel sol i la marinada que havíem conegut i vist tantes vegades, tot feinejant damunt de la sorra de la nostra platja.

A la meitat de la nau, a mà dreta, hi havia una capella amb altar i retaule barroc, que portava gravada la data 1717. Era ple d'una ornamentació que, sense estar lligada a cap determinada composició arquitectònica, combinava tres pintures representant uns sants, que mai no poguérem identificar, degut a la negror de les teles. La importàn-

cia del retaule estava concentrada en una única fornícula, dedicada a una devota imatge de la Verge del Bon Viatge, representada dreta al damunt d'unes onades de mar esvalotada, per tal de significar que en tots els moments i els perills era l'admirable protectora de la gent que treballava i vivia del mar, que el recorria sovint en llargs viatges de molts dies d'absència, tan sols moguts pels rems i per les veles.

Dintre de la mateixa capella hi havia distribuïdes nombroses ofrenes, dedicades a la Verge en agraïment pels favors i gràcies que, d'ella, n'havia rebut la gent de mar.

Davant per davant, i a l'altre costat de la nau, en una capella similar, fou venerada la Verge dels Dolors, amb una imatge vestida de roba, portant un cor amb set espases d'argent i corona del mateix metall. Tenia al darrera una bella imatge de talla, barroca, del Sant Crist. Les dues imatges procedien de la capella de Santa Magdalena que existí a l'antic Hospital, edifici de la Riera ocupat avui per l'Ajuntament. L'any 1869, suprimida dita capella, foren portades a l'ermita de Sant Simó, on foren col.locades sobre una taula llisa sense retaule. Amb tal reforma s'eliminà l'antic altar dedicat a la Verge de la Bonanova, decebent en gran manera les famílies dels pescadors i mariners per la molta devoció que hi tenien, i pels favors que en varen rebre en els dies terribles de l'epidèmia del còlera morbo, que tants estralls ocasionà a la nostra ciutat l'any 1854.

L'ermità portà a casa seva la imatge de la Bonanova treta de l'ermita. Al cap d'un temps fou col.locada en una capelleta construïda a la façana d'una casa del carrer de Sant Pere, propietat del mataroní Joaquim Castany i Grau. Com a conseqüència de la supressió de l'altar de la Bonanova augmentà el culte i la devoció vers la Verge del Bon Viatge i totes les famílies que treballaven i vivien del mar la veneraven i tingueren com a única protectora.

A més del que portem ressenyat, a totes les parets de l'església i de la sagristia hi havia distribuïda una vintena de pintures a l'oli, que procedien de diversos llocs, i que, degut als tractes que havien rebut i als anys d'antigor que portaven al damunt, mereixien una bona cura de restauració. Eren dedicades a sants molt diversos que els devots que freqüentaven l'ermita miraven amb indiferència o curiositat. Però nosaltres els havíem contemplat respectuosament i fins i tot n'havíem fotografiat algunes de les que crèiem millors, entenent, però, que no destacaven com a pintures genials.

Tothom sap que totes les coses d'aquest món tenen el seu final i d'aquest final no es lliurà pas el bé de Déu d'altars, imatges, ex-vots i altres coses que durant llargs anys s'havien reunit a l'ermita, perquè la destrucció fou total. A excepció de l'edifici que, després de la devastació del juliol del 1936, fou convertit en magatzem d'estris de pesca d'afeccionats. Al damunt del portal va col.locar-se un gros cartell amb la inscripció "Societat Deportiva de Pescadors de Canya de Mataró".

CLOENDA.

Hem procurat de tractar totes les coses amb amor i amb gran respecte, admirant sempre les virtuts. Els qui tantes vegades havíem freqüentat i havíem volgut conèixer la vida i el vell historial dels tres temples que acabem de recordar, un cop fou allunyada la ventada destructora, i encara avui, tornant a recordar tal com eren, ens sentírem contagiats per una viva tristesa, motivada per la total nuesa de les seves venerables parets, despullades de llurs tradicionals vestimentes, que de fet eren documents vivents de sa pròpia història, íntimament lligada amb la vida dels nostres avantpassats.

Però afortunadament mai no dubtàrem que els tres temples serien retornats a la vida, però a una vida més actual, perquè les coses que ens envolten i fan moure els homes, han evolucionat vers uns conceptes diferents dels que movien les generacions passades, i, per altra part, no oblidem que ja havien desaparegut aquells entranyables records, tan significatius, que podien fer reviure les coses tal com eren.

El que portem esbossat en aquestes ratlles, no pretén altra cosa que tornar a recordar, després dels fets esdevinguts ara fa mitja centúria, tot allò que havíem vist i amorosament havíem contemplat tantes vegades, però ara ho recordem amb una certa nostàlgia, transformat com un conjunt de somnis acoblats d'unes coses esvaïdes definitivament.

Marià Ribas i Bertran

Els mataronins, des de finals del segle XVIII –el Baró de Maldà ens ho explica– fins als nostres dies, han convidat i conviden familiars i amics per les festes de les Santes.
Una carta de convit de l'any 1806 és comentada tot seguit per Joaquim Llovet.

CONVIT A LES FESTES DE LES SANTES A L'ANY 1806

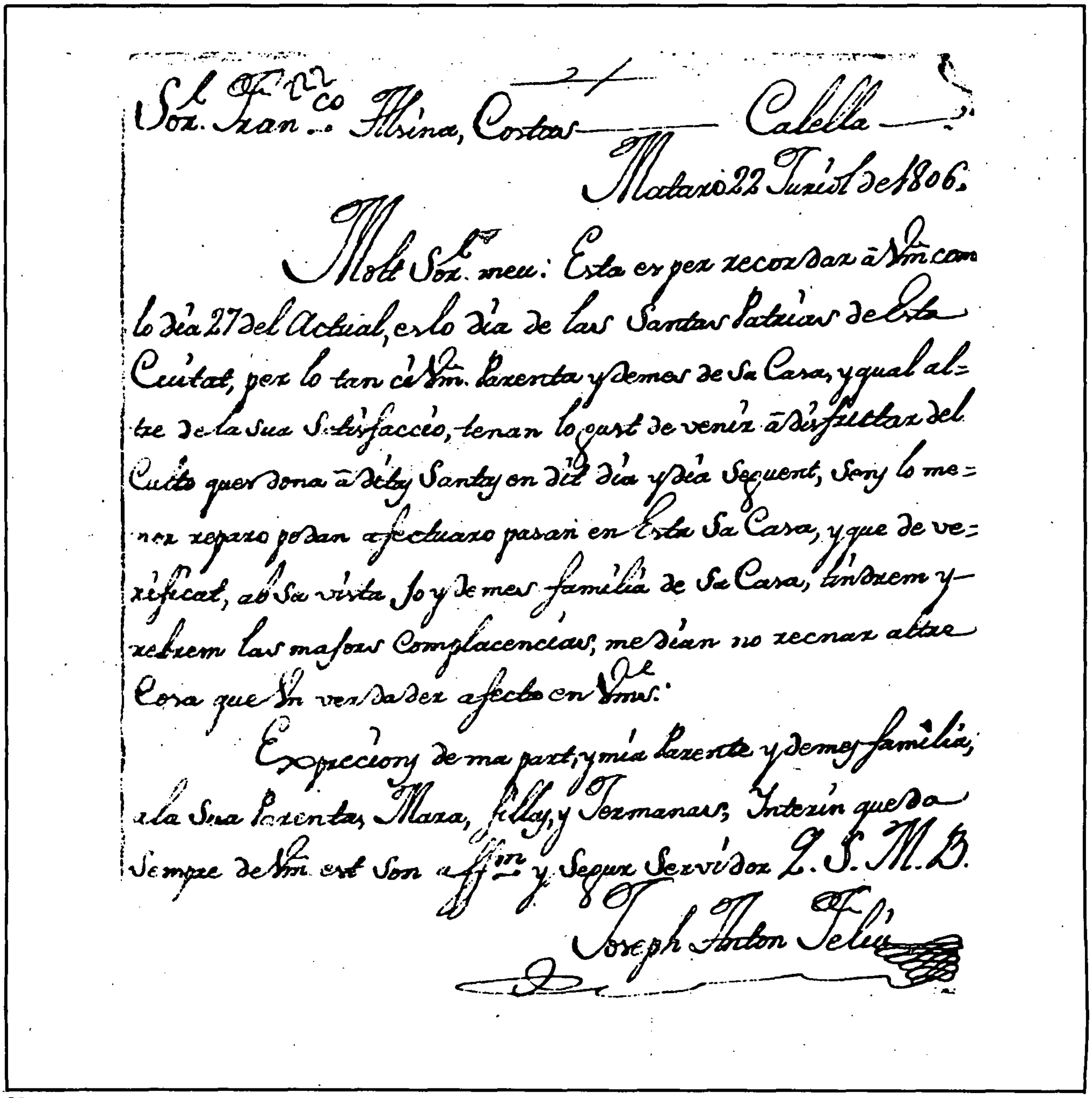
Sor. Fran.co Albina, Cortas —— Calella
Mataró 22 Juriol de 1806.
Molt Sor. meu: Esta es per recordar a Vm com lo dia 27 del Actual, es lo dia de las Santas Patricias de esta Ciutat, per lo tan cé Vm. Parenta y demes de Sa Casa, y qual altre de la Sua Satisfacció, tenan lo gust de venir a disfructar del Culto que's dona a dits Santas en dit dia y dia Seguent, Sens lo menor reparo podan efectuaro pasan en esta Sa Casa, y que de verificat, ab Sa vista Jo y demes familia de Sa Casa, tindrem y rebrem las majors Complacencias, mediant no recnar altra Cosa que Un verdader afecto en Vms.
Expreccions de ma part, y mia Parenta y demes familia; a la Sua Parenta, Mara, fillas, y Germanas, Interin queda Sempre de Vm. est Son affm. y Seguro Servidor Q.S.M.B.
Joseph Anton Feliu

Invitar parents o amics a les festes de les santes Juliana i Semproniana, fent-los partícips de la celebració d'aquesta diada mataronina, d'uns moments de lleure i d'una taula ben parada, ha estat sempre una bona ocasió per a refermar vincles familiars o de vella amistat. Així ho devia entendre també Josep Anton Feliu de Mataró, quan el 22 de juliol de 1806 va dirigir-se a Francesc Alsina i Costas de Calella, convidant-lo a participar a la diada de les Santes amb la companyia de la seva esposa i família. Aquesta invitació, redactada en un estil planer, afectiu, amb una pulcra cal.ligrafia, es conserva encara avui en un fons de correspondència comercial al Museu-Arxiu municipal de Calella (1).

Com el seu pare, Josep Anton Feliu havia estat, primer, mestre de carros, i, després, es dedicà al comerç, en especial el d'Amèrica. L'any 1802 el trobem com a soci de Guañabens, Feliu i Comp^{a}., societat fundada a Mataró el susdit any, amb casa a Veracruz (Nova Espanya), en ocasió de la represa del comerç americà arran de la Pau d'Amiens, que després de cinc anys de guerra amb els anglesos tornava a fer possible la navegació al Nou Món. Aquesta societat, per malaltia de Guañabens, fou dissolta dos anys més tard (2). Aleshores Feliu en formà una altra sota la raó social de Riera, Català, Feliu i Comp^{a}., reformada poc després al nom de Feliu, Soler i Oriach, amb casa igualment a Veracruz (3).

Si el convidant, Josep Anton Feliu, era, doncs, una persona emprenedora, el convidat, Francesc Alsina, no ho era pas menys. Pilot de la marina mercant, va deixar la navegació per a fundar una companyia a Calella l'any 1794, sota la denominació d'Alsina, March i Cona, per a comerciar també a Veracruz. L'any 1804 entrà a formar part com a soci de Feliu, Soler i Oriach, és a dir que tenia interessos comuns amb Josep Anton Feliu. Ambdós cercaven, sens dubte, en el comerç amb Amèrica una via per a aconseguir uns beneficis fàcils i uns bons rendiments per als seus capitals.

Lamentablement, a l'any 1806 la navegació i el comerç amb Amèrica romanien semiparats com a conseqüència d'una nova guerra que s'havia declarat dos anys abans amb els britànics. Les fragates de Londres controlaven els passos habituals a Amèrica i era difícil superar aquest bloqueig. Això no obstant, sempre hi havia capitans que s'hi arriscaven, amb naus —això sí— de petita capacitat i molta vela, lleugeres, portats per l'afany d'assolir uns guanys considerables.

Amb aquest intent i desafiant totes les circumstàncies adverses derivades de la guerra, les societats Alsina, March i Cona, i Feliu, Soler i Oriach, de les quals n'eren socis principals Francesc Alsina i Josep Anton Feliu, respectivament, acordaren pel setembre de 1805 fer construir uns vaixells petits per compte de les dues cases i posar-los al comerç d'Amèrica.

El primer —i únic— d'aquests barquets fou construït precisament a Mataró, a les drassanes de Joan Viader, i l'anomenaren "Nostra Senyora del Rosari". Varat a l'aigua el 15 de febrer de 1806, sortí de Barcelona el primer de maig següent rumb a Veracruz. Però per les Santes només feia pocs dies que havia pogut salpar de Tarifa per a emprendre la travessia atlàntica. Una sèrie de contratemps produïts per una climatologia desfavorable i pel bloqueig dels britànics i dels corsaris al seu servei realitzat a la Mediterrània, foren la causa d'un retard tan extraordinari a cobrir el trajecte de Barcelona fins a l'estret de Gibraltar.

Ben segur que si Alsina va acceptar la invitació de Feliu i es van trobar a Mataró per la diada de les Santes, aquest degué ésser el tema principal de conversa entre els dos socis, ensems amb l'esperança que el vaixell els arribés feliçment a Veracruz pels beneficis que això els reportaria, com així s'esdevingué.

Joaquim Llovet

NOTES

1.- És al fons Moreu d'aquest Museu-Arxiu, capsa núm. 6063.

2.- LLOVET, Joaquim. *Cartes a Veracruz* (Mataró 1974), 23.

3.- LLOVET, Joaquim. *Alsina, March i Cona (1794-1808)*, 202.

4.- Ibídem, 200-201, 212-219, 228-237.

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

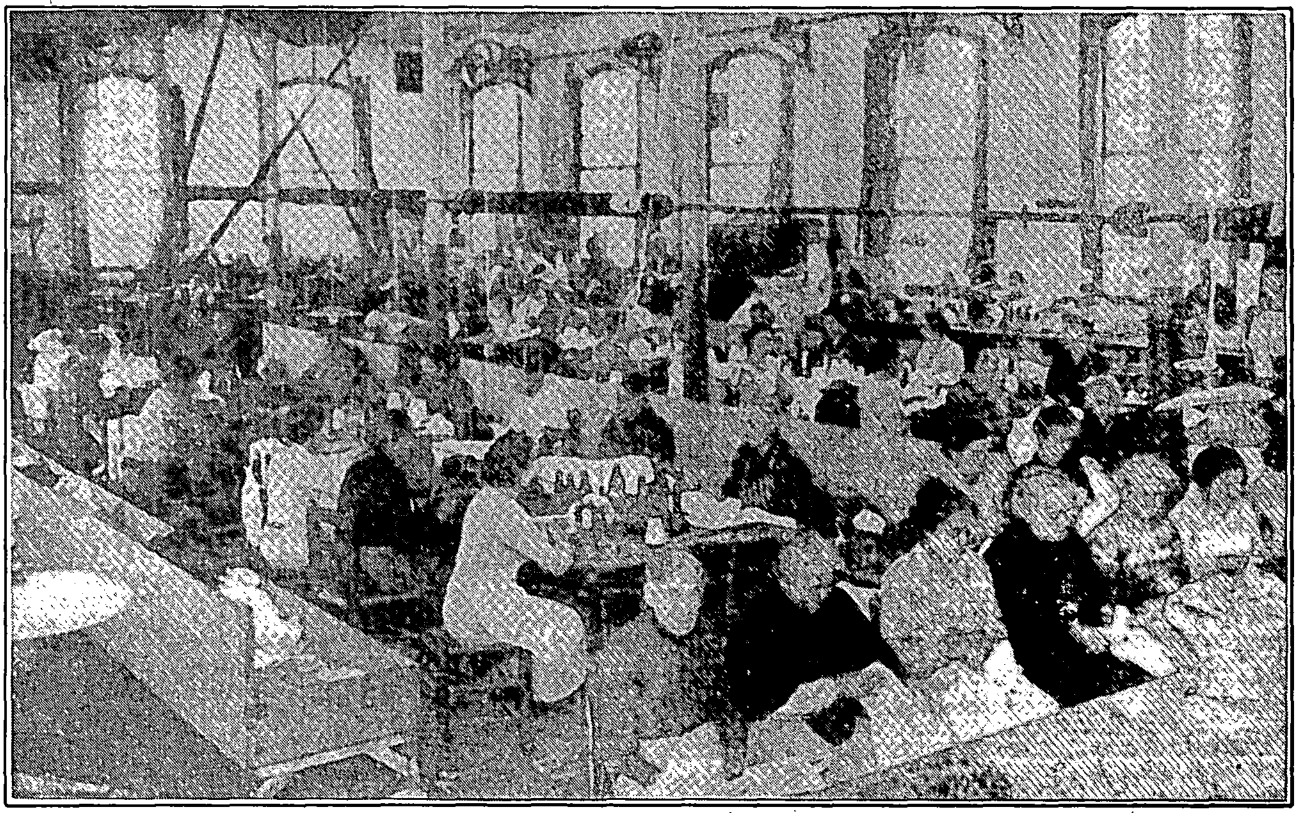

Mataró, 1938. Secció Confecció de la fàbrica Fontdevila i Torres.

Mataró, 1938. Venda de carn i queviures en establiment col.lectivitzat.

Museu Arxiu de Santa Maria
Mataró

amb la col.laboració del
Servei d'Arxius del Departament de Cultura
de la Generalitat de Catalunya